

Høgskolen i **Hedmark**

LUNA

Line Rønningen Øien

Masteroppgave

Si meg, hva betyr adjø?

Om avskjed med to brødre og en drake

i Astrid Lindgrens verden

What lies beneath a «goodbye»?

About saying goodbye to a dragon and two brothers
in the world of Astrid Lindgren

Master i kultur- og språkfagenes didaktikk

2014

Samtykker til utlån hos høgskolebiblioteket

JA NEI

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage

JA NEI

Forord

Astrid Lindgren. En stor forfatter, et stort forfatterskap og en stor verden å bevege seg inn i. Som det vil gå fram av denne avhandlingen har hun betydd svært mye for meg. Lindgrens bøker stimulerer også fantasien både hos barn og voksne. Astrid Lindgren sa selv: "Allt stort som skedde i världen skedde först i någon människas fantasi» (Astrid Lindgren.se).

Det er ingen enkel oppgave å ta fatt på et så omfattende forfatterskap som Astrid Lindgrens. På omtrent hundre sider har jeg forsøkt å få fram et synspunkt, like mye som å svare på en problemstilling. Jeg mener at Lindgrens forfatterskap bør hegnes om og bringes videre til nye generasjoner. Denne masteroppgaven er et bidrag til dette.

I denne avhandlingen har jeg benyttet både originalutgaver og norske utgaver av Lindgrens bøker. Både i innledningen og i intervjudelen refererer jeg til de norske utgavene, siden det var dem jeg leste som barn, og også dem vi refererte til i intervjuene. Når det gjelder mye av litteraturen skrevet *om* Lindgren, har jeg benyttet flere norske utgaver. Derfor refererer jeg stort sett til norske utgaver også i kapittelet «Presentasjon av bøkene». Allikevel skifter jeg noe mellom de norske og de svenske utgavene, og har derfor valgt å forklare de ulike skiftene med fotnoter. Jeg nevner også originalutgaver av Lindgren-bøker og bøker skrevet *om* Lindgren i fotnoter, og disse utelates fra litteraturlista. Angående referanser vil jeg også nevne at jeg har utelatt kilder som er referert i andre kilder fra referanselisten.

Siden intervjuene jeg gjorde genererte en stor mengde data, valgte jeg å komprimere dem og ta med et utvalg som vedlegg. Fullstendig utgave befinner seg i forfatterens arkiv.

Til slutt vil jeg få rette en stor takk til min veileder, Eva Marie Syversen. Det er like mye hennes som min fortjeneste at denne oppgaven nå er ferdig! Jeg vil i tillegg få takke mine intervjuobjekter for at de delte sine erfaringer med meg. En takk går også til de hjelpsomme damene på Sel Bibliotek, Lena Törnqvist i Astrid Lindgren-sällskapet, Svenska barnboksinstituets bibliotek, Anne-Marie Karlsson ved Svenska barnboksinstitutet og Maria Bylund ved Stockholms Stadsbibliotek. Sist, men ikke minst, går en stor takk til en nær og kjær studievenninn, Guro Hageengen. Hun har vært en god støtte, og det har vært godt å få dele medgang og motgang i dette arbeidet med henne. Takk også til alle andre som har vært tålmodige med meg under arbeidets gang.

Line. Hamar, 13. mai 2014.

Innhold

Forord.....	2
1. Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for valg av oppgave.....	7
1.2 Tittel og problemstilling.....	9
1.3 Plassering av oppgaven i Lindgren-forskningen.....	10
2. Tidligere forskning.....	11
2.1 Innledning.....	11
2.2 Tidligere forskning på Astrid Lindgren.....	11
2.3 Tidligere forskning på <i>Bröderna Lejonhjärta</i>	12
2.4 Tidligere forskning på avskjed og død i Lindgrens barnebøker.....	12
3. Du och jag, Astrid, du och jag.....	17
3.1 Hvem var Astrid Lindgren?.....	17
3.2 Et kontroversielt liv, et kontroversielt forfatterskap.....	17
3.3 Barndommen.....	18
3.4 Ungdommen, voksenlivet og romansen.....	18
3.5 Flukten.....	19
3.6 Astrid Ericsson blir Astrid Lindgren.....	20
3.7 Pippi Langstrømpe blir født.....	21
3.8 Kometkarrieren.....	21
3.9 Anerkjennelsen.....	22
3.10 Til Nangijala.....	22
3.11 Avskjed i Lindgrens eget liv.....	23
4. Teori om avskjed og død.....	24
4.1 Avskjed.....	24
4.2 «Døden er de levendes problem».....	24
4.3 Ulike perspektiver på død.....	24
4.4 Døden i det senmoderne samfunn.....	27
4.5 Barns oppfatning av død.....	29
4.6 Døden i barnlitteraturen.....	30

4.7 Avskjed og død i Astrid Lindgrens fortellinger.....	35
5. Metode.....	39
5.1 Innledning.....	39
5.2 Valg av problemstilling.....	39
5.3 Valg av undersøkelsesdesign.....	40
5.4 Valg av metode.....	40
5.5 Avskjed og død i <i>Bröderna Lejonhjärta</i> og <i>Draken med de röda ögonen</i>	40
5.6 Valg av innsamlingsmetode.....	41
5.7 Individuelle dybdeintervjuer.....	42
5.8 Utvalg.....	46
5.9 Transkripsjon.....	47
5.10 Reliabilitet og validitet.....	48
6. Presentasjon av bøkene.....	49
6.1 Innledning.....	49
6.2 <i>Bröderna Lejonhjärta</i>	49
6.2.1 Sammendrag.....	49
6.2.2 <i>Filmatiseringen av Bröderna Lejonhjärta</i>	52
6.2.3 <i>Brødrene Løvehjerte unnfanges</i>	53
6.2.4 <i>Eventyr, fantastisk fortelling, dannelsesroman</i>	54
6.2.5 <i>Tematikk</i>	56
6.2.6 <i>Reaksjoner på Brødrene Løvehjerte</i>	60
6.2.7 <i>Avslutning</i>	62
6.3 <i>Draken med de röda ögonen</i>	64
6.3.1 <i>Sammendrag</i>	64
6.3.2 <i>Historien bak fortellingen</i>	65
6.3.3 <i>Nærhet til leseren</i>	66
6.3.4 <i>Tematikk</i>	67
6.3.5 <i>Avslutning</i>	68
6.4 <i>Bröderna Lejonhjärta</i> og <i>Draken med de röda ögonen</i>	69
7. Intervjuene.....	71
7.1 Presentasjon av intervjuene.....	71
7.2 Personlige forhold og egne erfaringer med Lindgrens bøker.....	71

7.2.1	<i>Beslektede spørsmål</i>	71
7.2.2	<i>Oppvokst med Astrid Lindgren</i>	71
7.2.3	<i>Ikke bare «tjolahopp-litteratur»</i>	72
7.2.4	<i>Lesing – godt for kropp og sjel</i>	72
7.2.5	<i>Bøkernes innvirkning og popularitet</i>	73
7.2.6	<i>Bearbeiding av bøkene</i>	74
7.2.7	<i>Astrid Lindgren hele livet</i>	74
7.2.8	<i>Astrid Lindgren-uka</i>	75
7.3	<i>Brødrene Løvehjerte og Draken med de røde øynene</i>	76
7.3.1	<i>Erfaring med bøkene</i>	76
7.3.2	<i>Mye som henger i ettertid</i>	76
7.3.3	<i>Paralleller mellom Brødrene Løvehjerte og det virkelige liv</i>	77
7.3.4	<i>Draken med de røde øynene som pensum</i>	78
7.3.5	<i>Brødrene Løvehjerte og triste hendelser</i>	78
7.3.6	<i>En «avstikker» – Karlson, Pippi og Emil</i>	78
7.3.7	<i>Følelsene er fortsatt de samme</i>	79
7.4	<i>Historier om barn som har det vanskelig</i>	79
7.4.1	<i>Trå varsomt</i>	79
7.4.2	<i>Fra barnas ståsted</i>	80
7.4.3	<i>«Livet kan være hardt og brutalt, det!»</i>	80
7.4.4	<i>Barn bør få høre om andre barn som har det vanskelig</i>	81
7.5	<i>Bøkernes innvirkning på barna</i>	81
7.5.1	<i>Udødelige historier i gammeldags innpakning</i>	81
7.5.2	<i>Barnebøker om død</i>	82
7.5.3	<i>Alt virker inn</i>	82
7.5.4	<i>Urettferdig, morsomt og trist</i>	82
7.6	<i>Bruk av Lindgrens litteratur i samvær med barn</i>	83
7.6.1	<i>Vilkårlig bruk og bruk med hensikt</i>	83
7.6.2	<i>Samtale underveis og etterpå</i>	84
7.7	<i>Udødelig tematikk</i>	84
7.7.1	<i>Mellommenneskelige forhold</i>	84
7.7.2	<i>Ungenes synsvinkel</i>	84
7.8	<i>Avskjed og død i skolehverdagen</i>	86
7.8.1	<i>Avskjed har mange former</i>	86
7.8.2	<i>Forfatteren som terapeut</i>	86

7.9 Oppsummering av intervjuene.....	87
8. Drøfting.....	88
8.1 Formålet med undersøkelsen.....	88
8.2 Intervjuobjektene synspunkter.....	88
8.2.1 Litteratur til ettertanke.....	89
8.2.2 Ambivalent stemme.....	89
8.2.3 Annes og Stines forhold til den aktuelle debatten.....	90
8.2.4 Videreføring.....	91
8.2.5 Astrid Lindgrens egenart.....	91
8.3 Avslutning.....	92
9. Konklusjon.....	95
Litteraturliste.....	98
Sammendrag.....	103
Abstract.....	104
Vedlegg.....	105

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave

På mange måter kan man si at min “første kjærighet” var bøker. Det var som om en helt ny verden åpnet seg for meg den dagen jeg lærte å lese. Jeg var vel mellom 3 og 4 år. Da jeg nå, mer enn 20 år senere, skriver en masteroppgave i norsk, er det derfor mange år med leseerfaring som blir avgjørende for valg av tematikk. For meg var det nærliggende å velge et tema som har preget meg dypt. Det er derfor en stor glede for meg å ta fatt i Astrid Lindgrens (1907–2002) forfatterskap. Hennes bøker har jeg fått inn med morsmelka, og de har i alle år virkelig fascinert meg. Navn som Pippi Langstrømpe, Emil i Lønneberget, Lotta i Bråkmakergata, Tjorven, Brødrene Løvehjerte og Marikken har alle en nostalgisk klang for meg, og jeg mener de var med på å forme meg som barn. Og selv om Pippi bodde alene, Emil måtte i snekkerboden dersom han var «slem», og Brødrene Løvehjerte havnet i Nangijala, så var det svært få av disse fortellingene som gjorde meg trist. Tvert i mot, de vekke til live noen spesielle følelser inni meg, som bare Lindgrens bøker kunne vekke. Lindgrens fiktive barnefigurer tok meg med til andre verdener, og de hjalp meg med noe som kanskje er enda viktigere enn evnen til å fantasere. De lærte meg nemlig å få empati med og sympati for andre. Lindgrens bøker fikk meg også til å bli glad i litteratur. Og nettopp fordi jeg var så heldig å få være med på en slik reise, kan jeg i dag skrive en masteroppgave om en av dem jeg mener må være tidenes største barnebokforfattere.

Selv om jeg elsker Lindgrens bøker, og det i seg selv er et godt nok utgangspunkt for å forske på hennes litteratur, var det ikke det som ble avgjørende for mitt valg av tema. I motsetning til den gleden jeg selv har hatt av Lindgren, er det noen mennesker der ute som mener at hennes historier for lengst burde ha gått i glemmeboken. Det er noen som mener at vi på 2000-tallet bør ha kommet lengre enn å fortelle barna våre om “stakkare” fra 50-tallet som bor alene, og om barn som blir sendt i skammekroken på skolen. Men bøkene forteller så mye, mye mer. Idet man åpner en barnebok av Astrid Lindgren, kikker man egentlig inn i hennes eget liv som barn. Man kan si at bøkene hennes er en liten flik av hennes liv. Og ikke bare baserer hun flere av fortellingene på hendelser hun selv har opplevd, men hun tar også opp temaer som aldri vil gå ut på dato.

Lindgrens barnebøker inneholder elementer som er kontroversielle i dag, for eksempel enkelte avstraffelsesmetoder. Det er på ingen måte akseptabelt at foreldre gir barna ris.

Allikevel mener jeg at morgendagens voksne ikke nødvendigvis tar skade av å lese om hvordan noen barn hadde det i de tidligere tider. Jeg tror tvert i mot at det kan være positivt at barn leser om hvordan det kunne være før. De får jo også med seg nyheter og reelle historier om krig, mishandling og barn som har det vondt den dag i dag. Og gjennom Lindgrens barnelitteratur kan barn i dag lære hvordan man tidligere oppdro sine barn.

For en tid tilbake kom jeg over en artikkel om hvor skadelig *Folk og røvere i Kardemommeby* (1955) var for barn. Artikkelen «Egner er direkte skadelig for barn» (Korsvold, 2013) ble publisert på Aftenpostens hjemmeside den 8. januar 2013. Som svar til artikkelen kom det dagen etter en artikkel med kritikk av svensk barneboklitteratur, nærmere bestemt av Lindgren; «Pippi er mye verre enn ‘Kardemomme by’» (Larsen, 2013). Og flere ville si sin mening. Etter å ha lest en rekke slike artikler, blant andre den noe eldre artikkelen «Pippis pappa ikke negerkonge lenger» (Andersen, 2006), «‘Kardemommeby er da ikke skadelig for barn’, sier Hadia Tajik» (Nærø, 2013) og «Kardemommeby skadelig for barn? Hæ?» (Lund 2013), i noe som ble en omfattende nettdebatt, ble jeg mer og mer betenkt. Det finnes tydeligvis mange som ikke forstår hvor verdifull forfattere som Lindgren er for barn. Og det var da tanken ble klar: Jeg ville forske på den kontroversielle tematikken i Lindgrens barnebøker, og hvilken innvirkning den kan ha på barn.

Men hvilken del av den kontroversielle tematikken skulle jeg se nærmere på? Det var tydeligvis mange elementer i Lindgrens barnebøker som virket provoserende på enkelte debattanter. Jeg tenkte tilbake på min egen barndom, og hvilke bøker eller filmer som gjorde at jeg ble mest lei meg. Her er det to ulike fortellinger som skiller seg ut. For det første Astrid Lindgrens bok *Draken med de røde øynene* (1985). Dette er en billedbok jeg hadde hjemme på barnerommet. Boka handler om en annerledes, grønn drake, som forlater hjemmet sitt og to små barn som har blitt glad i ham. Den ene av dem, ei lita jente, blir veldig lei seg. Jeg husker at dette gjorde et sterkt inntrykk på meg.

Den andre fortellingen som virkelig satte meg ut, var Steven Spielbergs film *E.T.* (1982). Her møter vi en botaniker fra en annen planet som kommer på besøk til jorda. På slutten av filmen må han reise hjem igjen, og drar, på samme måten som draken, fra menneskene som har blitt så glad i ham. Hysterisk og gråtende forlot jeg som 6-åring kinosalen.

Både i fortellingen om draken og i filmen om romvesenet handler det om avskjed. Allikevel er det ingen som dør. Til tross for dette ble jeg mye tristere av disse to fortellingene enn det

---

jeg ble av for eksempel *Brødrene Løvehjerte* (1974), der døden er et faktum. Og spørsmålet jeg stilte meg selv, var: *Hvorfor ble jeg mer lei meg av fortellinger der noen «bare» drar sin vei, enn der noen faktisk dør?* Dette spørsmålet ble videre utgangspunktet for min problemstilling, som jeg kommer tilbake til senere i dette kapittelet.

Det at jeg som barn ble lei meg av historiene om draken og romvesenet, var ikke nødvendigvis et tegn på at fortellingene var skadelige. Jeg tror heller at disse fortellingene stimulerte evnen til empati og sympati som varte ved lenge etter at fortellingene var slutt. Dersom jeg kun hadde blitt presentert for historier med prinsesser som alltid kysset riktig frosk, ville verden ha falt på plass og fortellingen ha blitt lettere glemt. Jeg mener også at avskjed er et viktig tema å gjøre barn kjent med, siden det er et grunnleggende element i tilværelsen. Dette gjelder også i bøker av Astrid Lindgren. Bakgrunnen for tematikken i min masteroppgave kan altså spores helt tilbake til min egen barndom. Allikevel var det debatten om blant annet *Folk og røvere i Kardemommeby* og bøkene om Pippi Langstrømpe, som mange mente var skadelige for barn, som ble den utløsende årsak til valg av tema. De kritiserte bøker jeg ble veldig glad i som lita jente, noe som virket dypt provoserende.

1.2 Tittel og problemstilling

Jeg vil i denne oppgaven se nærmere på avskjed i de to Lindgren-bøkene *Draken med de røde øynene* og *Brødrene Løvehjerte*. Disse to fortellingene framstiller avskjed på helt forskjellige måter, og er derfor et godt utgangspunkt for å utforske avskjed som tema hos Lindgren. I tillegg vil jeg intervjuer to lærere, som begge har bred erfaring med å bruke Lindgrens bøker i undervisning for barn i barnehage og skole, samt i samvær med egne barn.

Jeg har valgt å gi min masteroppgave tittelen; *Si meg, hva betyr adjø?¹ Om avskjed med to brødre og en drake i Astrid Lindgrens verden*. Avskjed i Lindgrens barnebøker dreier seg i flere tilfeller om død, mens det andre steder dreier seg om å ta «midlertidige» farvel. Men hva innebærer avskjed? Dette spørsmålet har jeg utdypet i en todelt problemstilling: ***På hvilke måter framstilles avskjed i Astrid Lindgrens barnelitteratur? Hvilke erfaringer har lærere med bruk av Lindgrens barnebøker og andre tekster som tar opp vanskelige***

---

¹ Tatt fra sangen *Adieu* (1982); Norges bidrag i Eurovision Song Contest i 1982, framført av Jahn Teigen og Anita Skorgan.

livssituasjoner, som for eksempel avskjed, i undervisning på skole og i barnehage og i samvær med egne barn?

1.3 Plassering av oppgaven i Lindgren-forskningen

Da jeg begynte dette arbeidet, stilte jeg meg spørsmålet: *Har det blitt forsket på akkurat det jeg forsker på tidligere, og dersom det har det, er det egentlig plass til mine undersøkelser?* Jeg startet med omfattende litteratursøk tidlig i prosessen. I min søken etter tidligere forskning og litteratur skrevet om Lindgren, fant jeg ut at det er skrevet mye om ulike sider ved Lindgrens produksjon, særlig om den fiktive figuren Pippi Langstrømpe. Når det gjelder *Brødrene Løvehjerte* fantes det også ganske mye. Allikevel fant jeg ingen som hadde akkurat samme innfallsvinkel som meg. I tilfellet med *Draken med de røde øynene*, kunne jeg ikke finne noen bøker, avhandlinger eller artikler som har sett spesifikt på denne boka. Svært få har skrevet om avskjed, men mange har skrevet om døden hos Lindgren.

Konklusjonen min etter litteratursøket ble derfor at mange før meg har skrevet om død og *Brødrene Løvehjerte*, men at det ser ut til å være få som har skrevet om avskjed som overordnet begrep i barnelitteratur enten det gjelder Lindgren eller andre barnebokforfattere. Det ser heller ikke ut til at det er noen som har sett på de to fortellingene som jeg har valgt under ett slik jeg gjør. På bakgrunn av dette ser det ut til at min problemstilling er innrettet mot et felt som ikke tidligere har blitt behandlet i Lindgren-forskningen på samme måte.

Av andre som har skrevet om Astrid Lindgren, vil jeg nevne Vivi Edström og Margareta Strömstedt. Edström er en svensk professor i barnelitteratur, mens Strömstedt er en svensk forfatter, kritiker og produsent av blant annet barneprogrammer i radio og fjernsyn. I tillegg har den norske forfatteren, journalisten og læreren, Guri Fjeldberg, og den svenske forfatteren Anna Maria Hagerfors skrevet gode bøker om Lindgren.

Flere forfattere har også tatt for seg kontroversiell tematikk, både hos Lindgren og i barnelitteratur generelt. Jeg mener allikevel at jeg vinkler meg inn på Lindgrens barnebøker på en ny måte, og at mine intervjuer styrker avhandlingens relevans og verdi. I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på tidligere forskning.

2. Tidligere forskning

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for resultatene av mine litteratursøk. Søkene har jeg gjort i *Bibsys*, *Idunn*, *Samsøk*, *Academic Search*, *Uppsök* i *Libris* (svenske universitetsbibliotekets database) og *ELSA* i Svenska barnboksinstutet. Jeg skal gjøre rede for tidligere forskning og tidligere litteratur skrevet om Astrid Lindgren og om avskjed og død i barnelitteraturen. I tillegg skal jeg si litt mer om noen utvalgte verk.

Tematikken for min oppgave er altså hvordan avskjed framstilles i Lindgrens barnebøker, og jeg har først og fremst sett på *Bröderna Lejonhjärta* (1973) og *Draken med de röda ögonen* (1985). I tillegg har jeg vært interessert i generell litteratur om temaet. Mye av det som er skrevet om denne tematikken kan være overførbart. Jeg har derfor brukt en spesifikk tematisk dekning (Dysthe, Hertzberg & Hoel, 2010, s. 160). Dette kapittelet baserer seg på hovedfagsoppgaver, tidsskriftartikler og bøker.

2.2 Tidligere forskning på Astrid Lindgren

Om Astrid Lindgren er det skrevet mange bøker, og jeg nevner kun et utvalg av dem jeg mener er de viktigste. Jeg skal i det følgende si litt om noen av de ulike forfatternes perspektiver. Vivi Edström har skrevet flere bøker, og blant dem jeg har støttet meg mest til i denne oppgaven, er *Astrid Lindgren: En studie av forfatterskapet* (1997a)². Dette sies å være den mest komplette litterære analysen av Lindgrens verk (Astrid Lindgren.se). Edström skriver spesielt mye om figuren Pippi Langstrømpe, og bøkene *Mio, min Mio* (1955)³ og *Brødrene Løvehjerte*⁴. Hun har også skrevet flere bøker om Lindgren, deriblant *Astrid Lindgren och sagans makt* (1997b). Margareta Strömstedt har skrevet en annen viktig bok om Lindgren; *En livsskildring* (1999)⁵. Her skrives det detaljert om Lindgrens barndom, og om hennes barndom som kilde til selve forfatterskapet. Boka sies i tillegg å være den mest

---

² Jeg har benyttet den norske utgaven. Originalutgaven heter *Astrid Lindgren: Vildtoring och lägereld* (1992).

³ Her refererer jeg til den norske utgaven av *Mio, min Mio*, siden jeg har benyttet den norske utgaven av Edströms bok.

⁴ Her refererer jeg til den norske utgaven av *Brødrene Løvehjerte*, siden jeg benytter den norske utgaven av Edströms bok.

⁵ Jeg har benyttet den norske utgaven. Originalutgaven heter *En levnadsteckning* (1977).

detaljerte biografien om Astrid Lindgren (Astrid Lindgren.se). Jeg har hatt god nytte også av denne boka i min avhandling. Guri Fjeldberg har skrevet *Astrid Lindgren* (2010), som er en bok i serien IKON. Fjeldberg tar for seg Lindgrens liv fra barndom til død. Anna Maria Hagerfors har skrevet *Århundredets Astrid* (2002), som er en biografi med mange illustrasjoner. I tillegg kan Kerstin Ljunggrens *Les om Astrid Lindgren* (1992)⁶ nevnes. Boka er på under 100 sider og er en lettlest biografi om Lindgren. Lena Törnqvist har skrevet *Astrid från Vimmerby* (1998) og sammen med Suzanne Öhman-Sundén er hun redaktør for *Ingen liten lort: Astrid Lindgren som opinionsbildare* (2007). Førstnevnte bok er en kortfattet biografi med mange bilder, mens den andre fokuserer på Lindgrens rolle i samtidens debatt. I tillegg kan *Allrakäraste Astrid: En vänbok till Astrid Lindgren* (2001) nevnes. Redaktørene her er Susanna Hellsing, Birgitta Westin og Suzanne Öhman-Sundén. Boka inneholder mer enn 20 spesialskevne bidrag som hyller Lindgren. Den inneholder også en rekke bilder fra hennes egne private album.

2.3 Tidligere forskning på *Bröderna Lejonhjärta*

Om *Bröderna Lejonhjärta* har det blitt ment, ytret og skrevet mye. Jeg har blant annet funnet fram til *Det fantastiske i Bröderna Lejonhjärta av Astrid Lindgren*, en hovedoppgave skrevet av Eva Mæhlum i 1977. Denne avhandlingen skal jeg kommentere ytterligere senere i kapittelet. Jeg vil også kort nevne Alan Richards sin artikkel «Stepping into the dark: Mourning in Astrid Lindgren`s *The Brothers Lionheart*» (2007). Han skriver om hvorfor historien fanger han, samt om hvordan unge lesere vil tolke den. Blant mange oppgaver nevner jeg til slutt *Astrid Lindgrens Bröderna Lejonhjärta: Lesning og resepsjon*, en hovedfagsoppgave skrevet av Anja Rønnevik i 2004. Denne avhandlingen kommer jeg nærmere tilbake til.

2.4 Tidligere forskning på avskjed og død i Lindgrens barnebøker

Når det gjelder døden i Lindgrens bøker vil jeg nevne *Döden i Astrid Lindgrens barn- och ungdomsböcker*, en «pro gradu-avhandling» skrevet av Ringa Sandelin i 1979. Denne avhandlingen kommenterer jeg ytterligere lenger ut i kapittelet. Videre vil jeg nevne

---

⁶ Jeg har benyttet den norske utgaven. Originalutgaven heter *Läs om Astrid Lindgren* (1992).

«Döden, Jesus, Astrid Lindgren och jag», en tidsskriftartikkel skrevet av Erik Wahlström i 1996. Han skriver om døden i barnelitteraturen, og mener at det er sunt for barn å spekulere om liv og død. Han går også inn på himmelens rolle i litteraturen, og kommenterer blant annet *Bröderna Lejonhjärta. Alla vill till himlen men ingen vill dö: En analys av döden, det heliga och sexualiteten i Sunnanäng av Astrid Lindgren*, er en «magisteroppsats» som gir en teoretisk oversikt over død, død i barnelitteraturen, samt det tittelen sier: En analyse av døden, det hellige og seksualiteten i *Sunnanäng*. Denne oppgaven ble skrevet av Annevi Petersson i 2005. I boka *Döden och grodan: Litterära omläsningar* (2010) skriver Niklas Schiöler detaljert om særlig slutten i *Bröderna Lejonhjärta*. I tillegg har Maria Nikolajeva vært innom noen av Lindgrens tekster i sin bok *Barnbokens byggklossar* (1998), og Ying Toijer-Nilsson skriver også om blant annet *Bröderna Lejonhjärta* i sin artikkel «En genomträngande glimt av glädje og hjärtats attrå» (1987).

Det har altså blitt skrevet og ment mye om Astrid Lindgren og hennes bøker, særlig *Bröderna Lejonhjärta*. Jeg har imidlertid ikke funnet noen avhandlinger, bøker eller artikler som har sett spesifikt på *Draken med röde ögonen* eller det overordnede begrepet *avskjed* i barnebøker, og heller ikke *avskjed* som tematikk i Lindgrens barnebøker utover det som handler om døden, særlig i *Bröderna Lejonhjärta*.

I det følgende skal jeg si litt mer om tre ulike avhandlinger innen tidligere forskning på mitt felt. De oppgavene jeg har valgt, plasserer seg innenfor samme område som meg, men de er allikevel ganske annerledes. Jeg finner det uansett interessant og relevant å vie disse avhandlingene litt mer plass.

Den første avhandlingen jeg vil kommentere er Ringa Sandelins *Döden i Astrid Lindgrens barn- och ungdomsböcker* fra 1979. Denne avhandlingen ble skrevet bare 6 år etter at Lindgren ga ut *Bröderna Lejonhjärta*. Avhandlingen ser nærmere på om ulike utsagn og beskrivelser fra denne boka forekommer i andre av hennes verker og eventuelt i hvilken form. Sandelin ser også nærmere på spørsmål som: Hva er døden? Hva skjer med de døde? Hvorfor dør man? Hun ser også på ulike situasjoner der døden oppleves som noe ønsket og som en løsning, siden «...dessa motiv mycket ofta förekommer i Astrid Lindgrens berättelser» (1979, s. 11).

I sin innledning skriver Sandelin om den livlige debatten som fant sted etter at *Bröderna Lejonhjärta* ble utgitt, og at boka blant annet ble beskyldt for å «forhårliga självmordet och

framkalla livströtthet bland barn och ungdom» (1979, s. 4). Hun skriver at Lindgren med *Bröderna Lejonhjärta* tok for seg et tabubelagt tema, døden, som «trots 60-talets livliga och frigörande debatt om barnböcker fortfarande är ett tema som man helst förbigår» (1979, s. 4). Sandelin skrev altså om det tabubelagte i Lindgrens bok, i en tid der døden fortsatt var et tabubelagt tema i barnebøker. Hun ser også på redsel og frykt for å dø, døden som løsning i ulike situasjoner, samt «døden som ett bättre alternativ» (1979, s. 88).

Av alt jeg har funnet av tidligere forskning er kanskje Sandelins avhandling den som har mest til felles med min. Det er likevel én vesentlig forskjell mellom min og Sandelins avhandling; min avhandling er av atskillig nyere dato. Jeg har derfor kunnet benytte meg av mange flere kilder enn Sandelin, og i tillegg har verden forandret seg betraktelig siden 1979. Jeg kan derfor forske på Lindgrens barnebøker i lys av ulike samfunnsendringer, og i en tid der døden ikke lenger er like tabubelagt som den var på 70-tallet. I tillegg ser jeg ikke kun på død, men også på det mer omfattende begrepet *avskjed*. Jeg inkluderer også en kvalitativ undersøkelse, noe som også skiller meg fra Sandelin. Selv om Sandelin altså har tatt for seg mye av det samme som meg, skiller min undersøkelse seg tydelig fra hennes.

Den andre avhandlingen jeg vil si noe om, er *Det fantastiske i Bröderna Lejonhjärta av Astrid Lindgren*, som er en hovedoppgave fra 1977, skrevet av Eva Mæhlum. Mæhlum har valgt å se nærmere på Astrid Lindgrens bruk av det fantastiske i ei barnebok. Hun ser også nærmere på tid, rom, miljø, personer og konflikter i både den realistiske verden og den fantastiske verden, og på motiv og framstillingsmåte i boka. I delen «Drøfting av framstillinga og problemløysinga» skriver Mæhlum at «AL reduserer dødsangsten hos Karl» (1977, s. 94). Hun skriver også at leseren selv har mulighet til å tolke situasjonsskiftet i boka på to måter. Dette dreier seg om spørsmålet om Karl dør når han «reiser» til Nangijala, eller om han fortsatt ligger syk hjemme. Mæhlum skriver: «Er Nangijala ei verd som ligg på eit anna erfaringsplan (dvs. e. døden), eller er Nangijala eit fantasiprodukt hos Karl?» (1977, s. 94). Her spør hun om noe av det samme som Rønnevik. Mæhlum fortsetter:

Ut frå ei rasjonell vurdering kan Karl fortelje om Nangijala fordi han ligg og fantaserer heime i sla[g]benken i Fackelrosen. Men han kan ikkje fortelje om Nangilima, fordi han døyr i det same han ser lyset (som han tek for å vere lys frå Nangilima). (1977, s. 96)

Hun viser også til at det er her fortellingen slutter, og at det derfor kan tyde på at det er her Karl dør. Mæhlum skriver videre at Lindgren nok ikke har ønsket å skape klare grenser mellom fantasi og virkelighet, slik at barn skal forstå at det kun er i Karls fantasi at han reiser til Nangijala. Her er jeg helt enig med Mæhlum. Det Lindgren selv har sagt om

---

Bröderna Lejonhjärta, som jeg kommer tilbake til i kommentaren av Rønneviks avhandling, støtter denne oppfatningen. Men i mine øyne finnes det en annen tolkning for voksne slik Mæhlum nevner i sitatet ovenfor.

Anja Rønnevik skrev i 2004 en hovedfagsoppgave som fikk navnet *Astrid Lindgrens Bröderna Lejonhjärta: Lesning og resepsjon*. Siden Rønnevik også inkluderer resepsjon av boka, ligner hennes utgangspunkt noe på mitt. Rønnevik valgte å gjøre kvantitative intervjuer med ti voksne og tolv barn for å undersøke deres opplevelse av boka. Som meg så har hun gjennom store deler av sin avhandling støttet seg til Vivi Edströms *Astrid Lindgren: En studie av forfatterskapet* (1997). Rønnevik ser også på om *Bröderna Lejonhjärta* er en bok som både voksne og barn kan ha utbytte av. Mens jeg fokuserer på avskjed og død, ser altså Rønnevik på *Bröderna Lejonhjärta* fra flere perspektiver. Hun har også viet ett kapittel til sin egen lesning av boka, der hun tar for seg hva det er som gjør den så spesiell for henne. Et underpunkt i Rønneviks kapittel heter «Livet og døden», og her kommer hun inn på «mitt» felt. Rønnevik avslutter sitt kapittel om boka med å fortelle at et av de virkelig store spørsmålene for henne som leser, er spørsmålet om når Skorpan⁷ egentlig dør:

Dør han etter 18 sider, kommer til Nangijala og opplever alle eventyrene sammen med Jonatan? Eller er det slik at han først dør på slutten, der han i boka hopper inn til Nangilima, og at alt i mellom der har vært et resultat av Skorpanns feberfantasier og en måte for ham å overleve sorgen på, å dikte opp et utrolig eventyr sammen med Jonatan? Da jeg var liten, var ikke dette noe spørsmål i det hele tatt. Det som skjer med Skorpan skjer virkelig, og det er klart han dør etter 18 sider og kommer til Kårsbærsdalen! Men som voksen leser kan jeg ikke unngå å undre meg over dette spørsmålet. (2004, s. 67)

Videre skriver Rønnevik at Lindgren selv ikke har lagt noen føringer for hvordan man skal tolke dette, og at det er opp til leseren å tolke det slik det føles mest riktig. Her har jeg en liten innvending å komme med, og viser til følgende sitat av Astrid Lindgren:

Og egentlig er det jo også slik i boka at Kavring ikke dør på sofabenken sin før på siste side. Det som skjer i Nangijala er det han griper til for overhodet å kunne leve etter at Jonatan har dødd fra ham i den brannen. Og da han endelig hopper på slutten, så gjør han også det i fantasien... (sitert i Strömstedt, 1999, s. 238)

Da jeg leste Lindgrens mening om *Bröderna Lejonhjärta*, ble jeg skuffet. Hele livet har jeg som Rønnevik, trodd at Skorpan kom til Nangijala. Lindgrens utsagn samsvarer ikke helt med det Rønnevik sier om at det ikke er lagt noen føringer for hvordan man skal tolke fortellingen. Om *Bröderna Lejonhjärta* skriver Rønnevik noe jeg er helt enig i:

---

⁷ Karls kallenavn i *Bröderna Lejonhjärta*. På norsk har kallenavnet blitt oversatt til Kavring.

Det er en historie om sorg og død, men enda mer en historie om håp og kjærlighet og kanskje til og med, troen på at det gode vil seire til slutt. Trioen står altså komplett: Tro, håp og kjærlighet. Og det er kanskje derfor det er en fortelling som har vekket reaksjoner over hele verden, den berører noen av de viktigste spørsmålene for oss alle. (2004, s. 67)

Rønnevik har også gjort intervjuer. Det er altså mange sammenlignbare elementer i hennes og min oppgave. Men Rønneviks intervjuundersøkelse har langt flere respondenter enn jeg har. Hennes undersøkelse må derfor karakteriseres som en kvantitativ undersøkelse. Rønnevik og jeg befinner oss på mange måter innenfor samme forskningsområde, men innretningen på oppgavene skiller seg fra hverandre. Jeg vil undersøke avskjed og død i særlig to fortellinger, der Rønnevik holder seg til én fortelling. Begge intervjuer vi andre personer om deres oppfatning av Lindgrens tekster, men her er både utvalg, antall og form helt forskjellig.

---

3. Du och jag, Astrid, du och jag...⁸

3.1 Hvem var Astrid Lindgren?

I en oppgave som tar for seg bøker skrevet av Astrid Lindgren, er det etter mitt syn relevant å se på hvem Astrid Lindgren var som person. Kanskje ser vi for eksempel en liten bit av henne i fortellingene *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röde ögonen*. Denne avhandlingen tar altså for seg avskjed og død i særlig to av Lindgrens barnebøker. Derfor mener jeg det er nærliggende å spørre: *Hvordan var Astrid Lindgrens liv? Og hvilke former for avskjed opplevde hun?* Interesse for forfatterens person har ikke alltid vært velsett i den akademiske litteraturforskningen. I de senere år har vi likevel sett at forfattere selv knytter sitt liv nært til bøkene de skriver. Jeg mener at så lenge interessen for forfatteren ikke overskygger interessen for teksten, vil forfatterens biografi kunne berike tekstforståelsen.

3.2 Et kontroversielt liv, et kontroversielt forfatterskap

Skal man ta for seg kontroversielle temaer i Astrid Lindgrens forfatterskap, er det opplysende å se på Lindgrens eget liv. Da skjønner man ganske raskt at den unge Lindgren var en forfatterspire som i sin tid ikke levde noe A4-liv. På samme måte som man finner en kontroversiell tematikk i hennes barnebøker, går det også en kontroversiell, rød tråd gjennom store deler av hennes liv. Og for å få belyst den kontroversielle tematikken i Lindgrens forfatterskap, mener jeg det er vesentlig å zoome inn på forfatterens liv. Det hun skriver om, er nemlig ikke tatt fra løse luften. Det er rimelig å tro at hennes eget liv faktisk er spiren til hele forfatterskapet. Lindgren *skrev* ikke bare kontroversielle historier om barn som fikk ris, mennesker som hadde lite mat og barn som hadde behov for å flykte til andre verdener. Lindgren var *selv* et slikt barn, både som liten og som ungdom, men også som voksen. Hennes liv var kontroversielt, og det samme ble hennes forfatterskap. Her tror jeg det er en nær sammenheng. Kanskje kunne det på permen av mange av hennes bøker ha stått: *Basert på en sann historie*. Samtidig har Lindgren omformet det biografiske stoffet kunstnerisk slik at tekstene ikke kan kalles selvbiografiske.

---

⁸ Formulering lånt fra bøkene om Emil i Lönneberga. På norsk: Emil i Lönneberget. I bøkene om Emil sa Emil ofte dette til gårdsgutten Alfred: «Du och jag, Alfred. Du och jag...»

3.3 Barndommen

Det var en gång en liten flicka som 'tänkte upp folk ur jorden', som hon sa. Ja innta bara folk förresten. För när Astrid Anna Emilia Ericsson började dagdrömma, då dök de mest hemska och härliga äventyr upp ur jorden. 'Fantasin bara bolmade ur henne', minns systemen Stina. (sitert i Hagerfors, 2002, s. 5)

Den 14. november i 1907, ble Astrid Anna Emilia Ericsson født i utkanten av Vimmerby i Småland. Hun vokste opp i et lite, rødt hus, der alle sov på samme rom. Astrid hadde to lillesøstre, Stina og Ingegerd, og en storebror, Gunnar. Hennes mor, Hanna, var den som tok ansvaret for oppdragelsen. Hadde hun levd i dag, hadde hun kanskje vært et mildere menneske, men på den tiden var det helt vanlig at foreldre slo eller truet barna sine til lydighet. Hanna var intet unntak. Astrid forteller at hun opplevde å få ris når hun var ulydig, men at hun stort sett var trygg dersom hun oppførte seg pent (Fjeldberg, 2010, s. 11–12).

I dag har det blitt mye vanligere å gi barna sine en klem enn det det var i Småland for drøye hundre år siden. Lindgren selv kan bare huske å ha fått én klem fra moren i løpet av hele sin oppvekst, og det var etter en lengre tids adskillelse. Mor Hanna var også streng når det gjaldt arbeid og Astrid gjorde mye gårdsarbeid. Allikevel rakk hun å leke så mye at hun i ettertid har ytret at det var rart at hun ikke lekte seg i hjel. De fleste voksne hadde lite tid til å vokte over barna mens de arbeidet, og måtte derfor overlate dem til seg selv. En stor fordel med å leke "på detta viset"⁹, var at man lærte seg å kjenne sine egne talenter, men også begrensninger, i følge forfatteren selv. Astrid opplevde selv episoder i leken som senere skulle inspirere henne til å skrive vakre fortellinger (Fjeldberg, 2010, s. 13–15).

Lindgren mente at selve lykken i barndommen kom av en blanding av frihet og trygghet. Astrid var også daglig vitne til foreldrenes kjærlighet, og selv om moren ga ris, veide nok faren, Samuel Augusts, omsorg opp for dette. Ikke før etter Lindgrens død ble det publisert en tekst der hun selv forteller om de tre gangene hun ble slått hjemme. Som forfatter beskriver hun lignende hendelser sett gjennom barns øyne (Fjeldberg, 2010, s. 15–18).

3.4 Ungdommen, voksenlivet og romansen

Astrid Ericsson var på mange måter som ungdom flest. Hun var opptatt av hva andre syntes om henne, og hun var full av usikkerhet. Som 15-åring merket hun uansett at hun begynte å

---

⁹ Formulering hentet fra *Ronja Rövardotter* (1981), på norsk *Ronja Røverdatter* (1981).

---

bli voksen, og likte det svært dårlig. Voksenlivet var en stor kontrast til den lykkelige og bekymringsløse barndommen. Ericsson var også overbevist om at ingen skulle forelske seg i henne, og fant sin trøst i bøker (Fjeldberg, 2010, s. 21–22).

I 1923 fullførte Astrid Ericsson realskolen med gode karakterer. Etter dette ble hun værende hjemme på gården. Men en dag traff hennes far på redaktøren i Wimmerby Tidning, Reinhold Blomberg (1877–1947). Han tilbød datteren jobb som lærling. Alle visste at Ericsson var en god skribent, og flere kalte henne til og med Vimmerbys Selma Lagerlöf (1858–1940). Allikevel var hun på dette tidspunktet klar på at hun ikke skulle bli forfatter. Tanken på journalistikk fristet mer, og hun takket derfor ja (Fjeldberg, 2010, s. 22–23).

Blomberg var bare to år yngre enn Ericssons far, og ved siden av å være redaktør eide han også avisen. Hans første kone var død og han var nå gift med kone nummer to, Olivia. Etter at han ansatte Ericsson, som da var 16 år, skulle det allikevel ikke gå lang tid før han tok ut separasjon fra kona. Redaktøren innledet nå et forhold til sin nye lærling, til tross for at han selv hadde barn på alder med henne. Blomberg hadde altså forelsket seg i Astrid Ericsson, som senere skal ha fortalt at dette ikke var gjensidig. Våren 1926 ble hun uansett gravid med hans barn. Blomberg spurte om de skulle gifte seg, men fikk et nei. Hele Ericsson-familien fikk føle på skammen, og det var Ericsson, og ikke Blomberg, som ble dømt hardest (Fjeldberg, 2010, s. 25–26).

3.5 Flukten

Etter alt det som hadde skjedd fikk Astrid Ericsson nok. Senere har hun uttalt at hun lenge hadde vurdert å forlate Vimmerby, men at det ikke var meningen at det skulle skje “på detta viset”. Nå tok hun uansett turen til Jönköping, og et hjem for jenter som hadde havnet i “uløkka”. Blomberg hadde sitt å stri med etter at kona hadde anklaget ham for utroskap, og ville gå rettens vei for å sikre seg mer penger i skilsmissen. Han var nok også redd for at politiet skulle gå videre med saken, siden utroskap var straffbart (Fjeldberg, 2010, s. 26–27).

Det nærmet seg barnefødsel og Ericsson begynte å få det travelt. Så lenge hun ikke kunne oppgi navnet på barnefaren, ville ingen fødeklinikk ta imot henne. Derfor skaffet hun seg hjelp fra Sveriges første kvinnelige advokat, feministen Eva Andén (1886–1970). Ericsson fikk dermed plass hos en familie utenfor den danske hovedstaden, og fikk føde på Rigshospitalet. På den tida var dette det eneste sykehuset i hele Skandinavia som ikke krevde

opplysninger om barnefar og som ikke ga informasjon om de fødende videre til myndighetene. Slik bidro også Ericsson til at det ikke ville foreligge noen bevis som kunne dømme den vordende far til hennes barn, Blomberg, i retten (Fjeldberg, 2010, s. 29).

3.6 Astrid Ericsson blir Astrid Lindgren

Lasse ble født den 4. desember i 1926. Kun tre uker senere forlot Astrid Ericsson som nybakt mor sin sønn. Lasse ble nå plassert i en fosterfamilie hele 14 timer unna København. Det at Lasse bodde i Danmark helt til rettsaken var over, var også avgjørende for Blomberg, slik at han kunne vise til at Ericsson var folkeregistrert i Stockholm uten barn. Blomberg ble allikevel dømt for utroskap (Fjeldberg, 2010, s. 29–30).

Etter dette gikk Astrid Ericsson til et fattig hybelliv i hovedstaden, der hun tok en ettårig utdanning som sekretær (Fjeldberg, 2010, s. 26). Hun fikk deretter jobb som sekretær i Svenska Bokhandlercentralens radioavdeling. Her tjente hun dårlig, og for å kunne besøke sønnen Lasse, måtte hun ut med en tredjedel av en månedslønn. Allikevel ba hun aldri om støtte hjemmefra (Fjeldberg, 2010, s. 30–31).

Astrid Ericsson besøkte sønnen Lasse fjorten ganger i løpet av hans tre første leveår. Ikke bare hadde hun lite penger og mat, men hun visste også at sønnen hadde det bedre hos sin fostermor. En lørdag bestemte Ericsson seg for å besøke ham, selv om hun måtte ta fri uten lov. Mandag morgen fikk hun sparken. Det var allikevel helt tydelig at sjefen mente at hun var dyktig, for han ordnet jobb til henne som assisterende direktør for reiseboka *Kungliga Automobil Klubben*. Kontorsjefen her, Sture Lindgren (1898–1952), skulle senere bli Lasses nye «pappa». Så ble Lasses fostermor syk og Ericsson måtte finne en ny ordning. Nå tok Blomberg på seg farskapet og mor og sønn flyttet inn hos Blombergs mor i Stockholm. Etter dette fikk Hanna virkelig øynene opp for sitt barnebarn, og ville ha ham hjem. Den gangen var det ingen som ante hvordan den sterke lengselen etter og den store bekymringen for Lasse, senere skulle bli kilden til en stor skrivekunst (Fjeldberg, 2010, s. 32–33).

Mens mor selv vendte tilbake til Stockholm, ble Lasse værende igjen hjemme i Vimmerby. Sture Lindgren skulle allikevel bli redningen. Et intervju med Lindgren på hennes eldre dager avslører imidlertid at hun heller ikke denne gangen var forelsket, men at hun trengte en mann som kunne forsørge henne om hun ville bo sammen med sin sønn. Han tok ut skilsmisse, og giftet seg i 1931 med Astrid Ericsson. Astrid Ericsson ble nå den senere

---

berømte Astrid Lindgren. Nå kunne endelig mor og barn forenes, og snart flyttet Lindgren sammen med mann og barn i Stockholm. Da Lasse hadde blitt sju år, ble Karin født. Nå kunne Lindgren ta igjen for all den forsømte tiden med Lasse (Fjeldberg, 2010, s.35).

3.7 Pippi Langstrømpe blir født

Så kom andre verdenskrig. Til tross for Sveriges nøytrale rolle, gjorde Astrid Lindgren en militær innsats. Hun ble også innhyret av svensk etterretning fordi hun hadde imponert i en sekretærjobb. Etter hvert kunne ekteparet Lindgren ta seg råd til å flytte til en større leilighet som lå i Dalagatan, der Astrid Lindgren ble boende resten av sitt liv. Det var også her at Pippi «ble født». Året var 1941, og sju år gamle Karin lå syk av lungebetennelse. Helt ut av det blå ville hun at mamma skulle berette en fortelling om «Pippi Langstrømpe». Den rødhårede rebellen kom ut av Lindgrens fantasi som en slags hevn over fine fruer, som krevde at barn skulle passe inn i de voksnes verden (Fjeldberg, 2010, s. 36–38).

Astrid Lindgren skrev ikke ned historiene om Pippi før Karin hadde blitt ti år. Da hadde hun ikke noen ambisjoner om å bli forfatter, men sendte allikevel en kopi av fortellingene til et av Sveriges største forlag. Hun mottok imidlertid et avslagsbrev. Senere deltok Lindgren i en skrivekonkurranse hos det lille forlaget Rabén & Sjögren. Her fikk hun en andreplass for *Britt-Mari letter sitt hjerte* (1944). Etter dette skrev hun en ny versjon av Pippi-manuset, og vant den neste konkurransen hos Rabén & Sjögren. I de første ukene etter Pippi-utgivelsen, solgte fortellingen i over 20 000 eksemplarer. Det var også takket være Lindgrens bøker at forlaget fortsatte å ekspandere, og forlagssjefen ansatte henne derfor som barnebokredaktør (Fjeldberg, 2010, s. 38–41). To år senere, i 1946, skrev hun i dagboka si at hun var på tur til å bli “sånn bitte lite nokså ‘berømt’» (sitert i Fjeldberg, 2010, s. 41).

3.8 Kometkarrieren

Lindgrens arbeid som redaktør fikk henne til å bli mer bevisst på hva som skulle til for å gjøre en barnebok bra. Spesielt viktig var det å huske detaljer fra sin egen barndom. Bort skulle vanskelige ord og setninger og moralsk mas om hvordan man bør oppføre seg. Et mål var heller å skape en naturlig kontakt mellom boka og leserne. Astrid Lindgren markerte seg etter hvert stadig sterkere i rollen som forfatter og redaktør. Det var nå lenge siden Lasse hadde flyttet hjemmefra og giftet seg, og datteren Karin var også snart voksen. Sture hadde

begynt å drikke, og drakk mye mer enn han tålte. Dette førte til en indre blødning som skulle koste ham livet, og han døde i 1952 (Fjeldberg, 2010, s. 46–48).

3.9 Anerkjennelsen

Astrid Lindgren pensjonerte seg i 1970, og året etter ga Svenska Akademien henne sin store gullmedalje. Denne medaljen deles ikke ut hvert år, og dette var første gangen at den ble tildelt en barnebokforfatter. Lindgren fikk prisen fordi hun hadde tilført barnelitteraturen både humor, psykologisk innsikt, stilkunst og fortellerglede. I tiden etter prisutdelingen fikk Svenska Akademien uansett mye kritikk for at de ikke ga Lindgren Nobelprisen, samt forkastet henne som kandidat alle de gangene et av gruppas medlemmer skulle skiftes ut (Fjeldberg, 2010, s. 57–59). I 1978 mottok Astrid Lindgren de tyske bokhandlernes fredspris, og holdt en av sine mest berømte taler. Hun sa at så lenge foreldre bruker vold mot sine barn, så blir det ikke fred i verden. Året etter var Sverige det første landet i verden som innførte en lov som forbød foreldre å slå sine barn (Fjeldberg, 2010, s. 19).

3.10 Til Nangijala

Astrid Lindgren opplevde på sine eldre dager å miste et barn. Lasse hadde vært syk i mange måneder da han til slutt ble erklært hjernedød og respiratoren ble skrudd av. Lindgren levde selv i mange år etter dette, og mottok til sin 90-årsdag hele 14 sekker med gratulasjoner fra hele verden. 28. januar 2002, 94 år gammel, reiste Astrid Lindgren til sitt Nangijala. Stille og fredelig sovnet hun inn i sin egen seng (Fjeldberg, 2010, s. 71–77).

Astrid Lindgren kan kanskje på flere måter sies å ha vært litteraturens egen Pippi Langstrømpe. For det var ikke bare den rødhårede rebellen som var utradisjonell. På mange måter levde Lindgren selv et kontroversielt liv for sin tid. Derfor er det nærliggende å tro at det er et slektskap mellom forfatteren og Pippi og at hun gjennom sine fiktive figurer fikk utløp for sine egne påfunn.

Hvordan har det så gått med Astrid Lindgren etter at hun “kom til Nangijala”? Hennes bøker leses fortsatt, og filmene vises på tv. Den avgjørende faktoren blir at vi som er voksne i dag, fortsetter å holde liv i arven fra Lindgren. Det er vi som må bringe hennes litteratur videre til nye generasjoner.

Det Kungliga biblioteket i Stockholm tar også godt hånd om alle de papirene som Astrid Lindgren etterlot seg ved sin død (Fjeldberg, 2010, s. 77). Fjeldberg forteller videre:

Her er 650 kladdeblokker stenografert fulle av det som skulle bli bøker, sangtekster og filmer. Her er 100 000 presseklipp som vitner om bøkene og filmene og sakene hun engasjerte seg i. Her er et sted mellom 50 000 og 75 000 brev fra alt fra kongelige til straffanger. Her fins også en kopi av brevet der Sovjetunionens president Gorbatsjov svarer på Astrids bønn om fred og lover å gjøre så godt han kan. Hatbrev fra Norge skjeller henne ut for å våge å kritisere selfangsten. Hylle på hylle er fylt av bursdagsgratulasjoner fra alle verdenshjørner, side om side med tiggerbrev og bønner om hjelp. Ingen vet hvor mange av brevene Astrid besvarte og hvor mange mennesker hun faktisk hjalp. (2010, s. 78)

På selveste kvinnedagen fikk Astrid Lindgren en offentlig begravelse. Både den svenske statsministeren og den svenske kongefamilien var på plass. Dagen før begravelsen opprettet også den svenske regjering «Astrid Lindgrens minnepris». Hvert år deles fem millioner svenske kroner ut til en person eller en organisasjon som enten har skrevet, illustrert eller formidlet barnebøker i Astrids ånd. Prisen har med årene blitt verdens største barnebokpris (Fjeldberg, 2010, s. 78–80). «Å være opphav til en sånn pris hadde antakelig gledet henne mer enn om hun selv hadde vunnet Nobelprisen. Hun elsket å gjøre andre glade og få oss til å tro på framtida. Takk for det», avslutter Fjeldberg i sin bok om Lindgren (2010, s. 80).

3.11 Avskjed i Lindgrens eget liv

Hvilke former for avskjed opplevde så Astrid Lindgren? For det første forlot hun sin familie i Vimmerby da hun ble gravid med Blomberg. Men hun måtte også forlate sønnen Lasse, da han bare var tre uker gammel. Denne avskjeden preget sannsynligvis store deler av Lindgrens liv. Bare 44 år gammel mistet hun også mannen Sture. I 1974 mistet hun flere av sine næmeste venner og broren Gunnar (Strömstedt, 1999, s. 292). Og senere, da Lindgren hadde blitt en gammel dame, måtte hun også ta farvel med sin sønn. Da var hun altså gammel, men det er nærliggende å tro at de tidligere avskjedene preget hennes forfatterskap. Kanskje kommer den helt unike skrivemåten hennes som resultat av egne erfaringer og en indre gnist antent av ønsket om å fortelle andre om noe hun selv hadde opplevd.

Om Lindgren skriver Fjeldberg videre:

Det er neppe tilfeldig at så mange av de beste bøkene hennes handler om små gutter som lengter etter kjærighet og forståelse. De får det til slutt, men ofte fra andre enn biologiske foreldre. Det er som om all omsorgen Astrid den gangen måtte holde tilbake, strømmer gjennom gårdsgutten Alfreds kjærighet til Emil, storebror Jonatans omtanke for Kavring løvehjerte og Paradis Oskars voksende bånd til Rasmus på loffen. (2010, s. 9–10)

4. Teori om avskjed og død

4.1 Avskjed

Den verdensberømte forfatteren Charles Dickens (1812–1870) sa en gang: «Smerten ved avskjed er ingenting imot gleden ved å møtes igjen» (Ordtak.no, 2014). I dette sitatet ligger det en forventning om at man ved en avskjed skal møtes igjen. Men hva betyr egentlig avskjed? Dersom man slår opp i en ordbok kan man lese at begrepet kan ha noe ulikt innhold. For det første kan det bety det å skilles eller å ta farvel, men det kan også bety det å slutte i eller få oppsigelse fra en jobb eller et embete (Avskjed, s.a.). I denne oppgaven er det den første definisjonen av begrepet avskjed som gjelder, nemlig det å måtte ta farvel med noen. I den ene fortellingen i mitt utvalg må ei lita jente og hennes bror ta avskjed med en drake de sannsynligvis aldri mer får se igjen. I den andre fortellingen opplever en dødssyk gutt at hans bror dør fra ham. Det handler i begge tilfeller om å måtte ta farvel med noen.

4.2 «Døden er de levendes problem»

Tanker og forestillinger om døden har antagelig eksistert like lenge som det har vært menneskelig liv på jorda. Slike tanker har hatt varierte uttrykksformer gjennom tidene både innen kunst, litteratur og vitenskap (Jacobsen, 2001, s. 34). En teoretiker som har reflektert omkring døden, er Norbert Elias (1897–1990), en av forrige århundres største sosiologer:

Døden er de levendes problem. Døde mennesker har ingen problemer. Blandt de mange skabninger, der dør på denne jord, er det kun menneskene, for hvem det at dø er et problem. De har fødsel, ungdom, kønsmodning, sykdom, alderdom og død fælles med dyrene. Men de er de eneste blandt samtlige levende væsener, der *ved*, at de skal dø. (sitert i Jacobsen, 2001, s. 44)

Astrid Lindgren har også ytret seg om døden:

Jag tror på barns behov av tröst. När jag var barn, då trodde man att när jag dör så kommer jag til himlen, och det var visserligen inte något av det roligaste man kunde tänka sig. Men bara man kom dit alla då... Det skulle ändå vara bättre än att ligga i jorden och inte finnas. Men den trösten har inte nutidens barn. Den sagan har dom inte kvar. Och då tänkte jag: man kan ju kanske ge dom en annan saga som dom kan värma sej vid lite grann i väntan på det oundvikliga slutet. (sitert i Hagerfors, 2002, s. 77)

4.3 Ulike perspektiver på død

På samme måte som i avsnittet over spør jeg: Hva er egentlig død? Jeg skal i det følgende ta for meg døden fra noen ulike perspektiver og med noen ulike innfallsvinkler. Først skal jeg

---

sammenligne en klassisk dødsdefinisjon med en moderne dødsdefinisjon, og deretter ser jeg nærmere på hvilke syn på døden som er framtreddende i ulike religioner. Deretter sier jeg litt om mannen som var den første til å hevde at legemet skulle stå opp igjen fra de døde ved Messias' tilbakekomst, nemlig Zarathustra. Siden slike tanker om Messias kan finnes igjen både i jødedommen, kristendommen og islam (Kværne, Cohen & Seim, s.a., avsnitt 2), vil jeg også ta en sveip innom disse store verdensreligionene. I tillegg skal jeg si litt om synet på døden i buddhismen og hinduismen, samt si noe om hvordan døden har blitt oppfattet opp gjennom tidene. Jeg skal også nevne hvordan døden har endret karakter i dagens senmoderne samfunn. Videre ser jeg på barns oppfatning av død, døden i barnelitteraturen, og avskjed og død i Lindgrens fortellinger.

En klassisk dødsdefinisjon beskriver typiske dødstejn som opphør av hjerteslag og åndedrett. Etter at dette har inntruffet, vil det ikke gå lang tid før andre livsfunksjoner opphører. Hjertestans vil stoppe blodsirkulasjonen og hjernecellene vil slutte å fungere. Så blir man bevisstløs. Etter få minutter vil alle hjernecellene være døde, og det vil ikke være mulighet for mer liv (Iversen, s.a.).

En moderne dødsdefinisjon opererer på sin side med litt andre kriterier. Moderne medisin med transplantasjonskirurgi har nemlig ført til at noen ønsker å definere død i samsvar med hjernedød. I en lov fra 1973, som blant annet tar for seg transplantasjon og sykehusobduksjon, er det fastlagt forskrifter om en slik dødsdefinisjon. Forskriftene sier for eksempel at en person er død dersom det foreligger sikre tegn på en total ødeleggelse av hjernen, samt at alle funksjoner i storhjernens, lillehjernen og hjernestammen har opphørt (Iversen, s.a., avsnitt 1).

Etter å ha sett både på den klassiske dødsdefinisjonen og den moderne dødsdefinisjonen, kan man spørre seg: Når kan man virkelig fastslå at noen er død? «Tidligere var det når hjertet sluttet å slå, og når man kunne holde et speil opp til pasientens munn uten at det kom dugg på det», skriver Solheim (1998, s. 62). «I dag er det hjernedød som gjelder som det avgjørende kriterium i Norge» (Solheim, 1998, s. 62). Men døden innebærer langt mer enn den fysiske død. I alle kulturer har død som fenomen et sosialt meningsinnhold. «Mer enn noe annet rører døden ved våre innerste følelser», skriver Halvorsen (1993, s. 185).

Menneskers forståelse av døden varierer i tråd med ulike religioners grunnsyn. Tanken om at døden ikke fører til fullstendig opphør av liv, er en utbredt tanke i mange religioner og

kulturer. Istedenfor betraktes døden som en overgang til en ny og annerledes eksistens. Ifølge gresk tenkning ble døden ofte sett på som sjelens befrielse fra legemets fengsel. Læren om legemets oppstandelse ved tilbakekomst av Messias, var tanker som først kom med Zarathustra (Kværne et al., s.a., avsnitt 1–2), en iransk profet som levde og virket ca. 1000 år før Kristus (Thordarson & Kverne, 2005–2007, avsnitt 1). Ideer om legemets oppstandelse ved tilbakekomst av Messias kan også gjenfinnes i både jødedommen, kristendommen og islam (Kværne et al., s.a., avsnitt 2).

Den greske troen på at sjelen er udødelig, har vært en underliggende idé i kristen teologi og fromhet. På mange måter kan man si at denne ideen står i et slags spenningsforhold til den kristne bekjennelsen av troen på legemets oppstandelse, som har sine røtter i en jødisk tradisjon (Kværne et al., s.a., avsnitt 3). I jødedommen finner man få teorier om død, siden alt som har med liv og død å gjøre befinner seg i Guds hender. Døden blir sett på som en naturlig del av selve livet, og ikke nødvendigvis som en straff for det levde liv (Kværne et al., s.a., avsnitt 6). I islam på sin side er domstanken, på lik linje med i kristendommen, sentral. Allikevel fastslår Koranen at et menneskes død bestemmes av Gud (Kværne et al., s.a., avsnitt 9). I buddhismen er døden et eksempel på en grunnleggende oppfatning om at alt som er sammensatt, er forgjengelig. Læren om gjenfødelse og karma ligger til grunn for forestillingen om at man blir gjenfødt i gode eller vonde tilværelser (Kværne et al., s.a., avsnitt 10). Hinduismen har samme sjelevandringlære som buddhismen, men har i motsetning til buddhismen en sterk motvilje mot å ta seg av og håndtere lik, samt alt annet som angår døden. Dette blir sett på som rituelt forurensende (Kværne et al., s.a., avsnitt 11).

Hvordan har så døden endret karakter i løpet av ulike tidsepoker? I tidlig middelalder (ca. 900–1200) finner man *den temmede død*, og døden var, i motsetning til i dag, noe familiært og nært. Døden var også et naturlig samlingspunkt for det sosiale fellesskapet, og ulike ritualer og seremonier var av religiøs karakter (Jacobsen, 2001, s. 49). I senmiddelalder og tidlig renessanse (ca. 1200–1750) får dødsbevisstheten et langt mer individualistisk preg, noe som blant annet skyldes en endring i den religiøse dommedagsoppfatningen. Døden blir nå et uttrykk for det personlige oppgjør mellom liv og død, samt mellom det gode og onde og mellom natur og kultur (Jacobsen, 2001, s. 51–52).

Fra rundt midten av 1700-tallet får døden, i takt med store samfunnsendringer, en helt ny framtoning og form (Jacobsen, 2001, s. 53). Døden som tidligere hadde vært et kjent fenomen blant mennesker i alle aldre, blir nå «forbudt for barn». «Døden bliver tabu og

---

noget unaturlig», skriver Jacobsen (2001, s. 54). *Den andres død*, som Jacobsen mener kjennetegner tiden fra ca. 1750 til 1900, markerer derfor en overgang fra en førmoderne til en moderne tidsalder (Jacobsen, 2001, s. 54). Døden er «blevet verdsliggjort» (Tamm 1992, sitert i Jacobsen, 2001, s. 55) og «representerer nu ikke længere et individs selvfortabelse, men derimod et menneskets tab af en signifikant anden, en elsket – heraf benævnelsen *den andens død*» (Jacobsen, 2001, s. 55).

Den moderne «forbudte» død viser seg rundt århundreskiftet 1900. Nå blir døden forbudt, og den blir «bortgemt og skamfull» (Ariès 1974, sitert i Jacobsen, 2001, s. 59). Den franske historiker, Philippe Ariès (1914–1984), hevder at det typiske ved den moderne død er at den har blitt vendt om (1974, referert i Jacobsen, 2001, s. 61).

I en gjennomgang av ulike religioners dødssyn og døden som fenomen i ulike historiske epoker, ser man altså at døden har hatt en særdeles ulik rolle og karakter opp i gjennom tidene. Jeg skal nå gjøre rede for hvordan døden framstår i dagens senmoderne samfunn.

4.4 Døden i det senmoderne samfunn

I 1960-70-årene ble døden på mange måter sett på som noe farlig som man burde unngå å snakke om. I 1980-90-årene ble døden igjen et aktuelt tema, og noe det ble mer vanlig å ta opp i flere sammenhenger. Og mens det på 1970-tallet fantes få bøker og lite forskning om både enkeltmenneskets forhold til død og døden i et samfunnsmessig perspektiv, endret dette seg utover 1980-tallet (Halvorsen, 1993, s. 166). «Døden var nok ofte tidligere preget av redsel, skrekkopplevelser og utrygghet omkring gjengangeri», skriver Halvorsen (1993, s. 172).

Sannsynligvis har samfunnet til alle tider vært preget av en eller annen form for dødsangst, og det er nok vanlig å se på døden som «livets skyggeside». En slik oppfatning stammer fra romantikken, der man så på døden som livets største fiende. Da satte man også et slags ansikt på døden og man viste i all åpenhet at den var noe man fryktet. I dag er det mer vanlig å ha et mindre makabert syn på døden (Jacobsen, 2001, s. 18–19). Jacobsen fortsetter:

Døden var [tidligere] ikke et fremmedlegeme i samfundet, men var nær og bekendt for alle dele av befolkningen fra ung til gammel. Således er det ikke længere, og til trods for at vi har fået mere viden om døden end nogendinge før, er vi ikke blevet mere fortrolige med den. (2001, s. 19)

Dette har selvfølgelig noe å gjøre med store fremskritt innenfor legevitenenskapen. «Samtidig skyldes det tabet af en overordnet religiøs kosmologi, der kan sætte døden ind i en meningsfuld og overordnet sammenhæng», skriver Jacobsen (2001, s. 19.). For at vi i dag skal kunne forholde oss til døden, må vi også forholde oss til selve livet. Nå lever vi også på en annen måte enn vi gjorde tidligere. Før den industrielle revolusjonen på slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet hadde vi et førmoderne samfunn. Det førmoderne samfunnet ble så avløst av et moderne samfunn, både som konsekvens av opplysningstiden, den industrielle revolusjonen og store politiske endringer i Vest-Europa. Her fikk troen på fremskrittet, urbaniseringen, ubehaget ved tradisjoner og religionen, i tillegg til industrialiseringsprosessen, mye å si for synet på livet, men også synet på døden. I dag lever vi i kjølvannet av denne prosessen, i det senmoderne samfunnet. Her har døden en annen betydning enn i førmoderniteten, og dødsbegrepet er også endret. Synet på døden må derfor sees parallelt med samfunnsendringene (Jacobsen, 2001, s. 19–20).

Døden gjennomsyrrer også vår tro, våre ritualer, vårt samvær, vår intimitet og vårt følelsesliv. Døden er derfor ikke borte, men befinner seg som regel under overflaten i ulike sammenhenger. Man kan likevel si at døden har kommet på moten i dagens samfunn. Dette gjelder for flere samfunnssektorer; media, ulike vitenskapsdisipliner, lovgivning, og behandling og pleie. Men ved siden av å være et motefenomen har den også tapt mye av sin kulturelle og religiøse betydning (Jacobsen, 2001, s. 20). «Den er blevet en skygge af sig selv, en udvandet indholdsløs version af den klassiske død», skriver Jacobsen (2001, s. 20).

Døden har altså endret karakter. Den har gått fra «usynlig» til «moderne». Allikevel forblir den tabu i den alminnelige befolkning. Tidligere var det kun filosofene som talte og skrev om døden, mens den nå har blitt demokratisert. Parallelt med dødens «offentlige italesættelse» har vi allikevel blitt merkverdig tause på det private planet, og dødsfrykten henger tett sammen med fascinasjonen for døden (Jacobsen, 2001, s. 21).

Dødens «dagsorden» består i dag blant annet av diskusjoner omkring abort, aids, kreft, selvmord, genteknologi, dødsriterier og alderdomssamfunnet. «Det man grundlæggende frygtede, var, at man ved opklaringen af livets mysterium også ville løse dødens mysterium,» skriver Jacobsen (2001, s. 22). Da ville i så fall verden, ifølge den tyske sosiologen Max Weber (1864–1920), bli «affortryllet» (sitert i Jacobsen, 2001, s. 22). Man ville miste den siste rest av mystikk og uforutsigbarhet. Det tyder også på at man har blitt klar over at liv og død er forbundet med hverandre, og begge kaster lys over hverandre (Jacobsen, 2001, s. 22).

Det finnes altså mange ulike perspektiver på døden, hva den egentlig er for noe, når det skal konstateres at den har inntruffet, hva man skal tro om den og hvordan man bør møte den. Spesielt interessant i denne sammenhengen er det hvordan barn oppfatter døden, og hvordan deres syn på død endres i takt med alder. Dette skal jeg ta for meg i neste avsnitt.

4.5 Barns oppfatning av død

Et barns forståelse av døden utvikles parallelt med en tankemessig modning gjennom barndommen. Utviklingen av selve begrepsforståelsen om død kan skje i forskjellig tempo, men gangen vil uansett være nokså lik hos barna. Før et barn er 6-7 år, vil det vanligvis ikke ha en tydelig forståelse av hva liv er for noe, eller hvordan kroppen og dens ulike deler fungerer. Barn som er yngre enn 5 år, oppfatter derfor ikke døden som noe permanent. For så små barn vil døden være reversibel, og de forstår ikke at alle livsfunksjoner nå er opphørt. Små barn forstår heller ikke at døden er noe som rammer alle (Dyregrov, 2006, s. 15).

Inntil 5-års-alderen er barna svært konkrete i sin tankegang, og en bør unngå abstrakte forklaringer eller omskrivninger. Dersom man ikke gjør det, kan barna misforstå hele settingen. Selv om små barns begreper om døden ikke er ferdigutviklet, kan de allikevel reagere veldig sterkt på dødsfall. Til og med barn i 2-årsalderen kan gi uttrykk for at de forstår at noen er borte, og de kan huske det lenge etter hendelsen (Dyregrov, 2006, s. 16).

Barn har et slags sirkulært tidsbegrep i førskolealder, og deres daglige tilværelse preges av gjentakelser: Først står de opp, så er de våkne og så legger de seg igjen. Neste dag gjør de akkurat det samme. Det er derfor nokså naturlig at barn tenker slik: Først er man liten, så blir man stor, og deretter liten igjen. Slik opplever barna tiden som sirkulær. Dette vil også gjelde døden: Først lever man, så dør man, og så lever man igjen (Dyregrov, 2006, s. 17).

I alderen fra fem til ti år utvikles en gradvis forståelse av at døden er noe ugjenkallelig og at alle livsfunksjoner opphører. Når et barn er mellom fire og seks år, får det en gradvis biologisk, mer enn en psykologisk, forståelse av selve livet. Rundt syvårsalderen virker det som om barn får en større forståelse av at døden er unngåelig og universell. Allikevel kan de være motvillige til å se på døden som noe som skal skje med dem selv. De er, som de yngre barna, fortsatt konkrete i sin tankegang, og vil derfor trenge konkrete uttrykk i en sorgprosess. Fra et barn er rundt ti år vil dødsforestillingene få en mer abstrakt karakter. Barnet blir nå i stand til å forstå mer av hvilken langsiktig betydning et dødsfall har. Selve

evnen til å kunne tenke hypotetisk utvikles i ungdomsalderen, og gjør at barna kan vurdere flere aspekter ved en hendelse, som for eksempel døden (Dyregrov, 2006, s. 18–19).

Forskning har vist ganske sprikende resultater når det gjelder barns reaksjoner på dødsfall hos søsken. De har alt fra ganske milde reaksjoner til sterke reaksjoner. Når et barn dør, vil uansett et hjemms følelsesmessige klima påvirkes i veldig stor grad. Ikke bare opplever gjenlevende søsken at de mister en bror eller søster, men de mister også foreldrenes oppmerksomhet i en viss periode. Barna møter sterke reaksjoner blant voksne, og foreldre blir ofte reddet for at de gjenlevende barna også skal dø. Tidligere har man sett at dødsfall der søsken er til stede ved et barns død, kan bli en veldig stor belastning for et gjenlevende barn. Ikke bare kan de klandre seg selv, men de voksne kan også ubevisst legge skylden på barnet. I tillegg kan man se en form for «overlevelsesskyld» hos søsken, fordi de mener at det ikke skulle ha vært broren/søsteren som døde, men heller dem selv. Når et barn dør, blir ikke bare et barns antagelser om verden utfordret, men også den voksnes. Et barns død er eksempel på død i feil ende av livet, og dette vil gjøre et lite barn utrygt (Dyregrov, 2006, s. 48–51).

4.6 Døden i barnelitteraturen

Det var i 1970-årene at problemorienterte emner for alvor inntok barnelitteraturens verden i nyere tid. Døden var ett av de temaene som fikk mye plass, selv i de bøkene som var tilegnet mindre barn. Jeg skal i det følgende gi en historisk oversikt over hvilken rolle døden har spilt i ulike epoker i barnelitteraturen.

I tidligere århundrer ble man på et tidlig tidspunkt i livet fortrolig med tanken om at døden kunne ramme både store og små. Derfor måtte man forberede barna på døden i ung alder. Og barna skulle forberedes på døden både som en del av naturens gang, en fredelig avslutning på et langt liv, eller som en brå hendelse som brutalt tok bort mennesker midt i livet. Døden kunne både benyttes til å skremme barna så de hørte etter, og trøste dem med et løfte om en himmel. Dersom et lite barn lå for døden, kunne man fortelle det at det skulle hentes av en engel. I århundreskiftet mellom 1800- og 1900-tallet, finner man døden som litterært motiv i mange ulike varianter. Her ser man både en aksept av en gammel persons rolige bortgang og nærbilder av en skremmende død (Skjønberg, 1998, s. 58–59).

For pietistene på 1600- og 1700-tallet var det ikke tilstrekkelig at barna var snille. De mente at alle mennesker var født syndige, og kun ved å overkomme denne arvesynden, kunne

---

barnet leve i et håp om å komme til himmelen. I denne tiden kom det mange bøker for barn som omhandlet hvordan de måtte omvende seg og i tide forberede seg på døden. En veldig kjent bok i samtiden var James Janeways (1636–1674) *A Token for Children: Being an Exact Account of the Conversion, Holy and Exemplary Lives, and Joyful Deaths of young Children* (1670–71). Verket handler først og fremst om barnets egen frelse, og forteller at når barnet har omvendt seg fra sine grusomme synder, har det blitt veldig redd for å falle tilbake i synden. Så redd har barnet blitt, at det hilser døden med glede. Bøker i denne sjangeren ble ikke skrevet for å trøste barna, men for å lære dem at de ikke bare selv måtte hengi seg til troen, men også omvende andre. Ikke alle forkynnende tekster omhandlet døden, men de som gjorde det, var de mest virkningsfulle (Skjøsberg, 1998, s. 59).

Ifølge Kari Skjøsberg¹⁰ (1926–2003) var ikke skildringer av døden et vanlig motiv i norsk barnelitteratur på 1800-tallet. Allikevel var den kristne troen en viktig del av det norske hverdagslivet, og kunne gi god trøst når døden var nær. Dette gjaldt også i tilfeller der barn var syke. «Ja, når livet ble for stritt, kunne barnet lengte, ikke etter døden, men etter himmelen», sier Kari Skjøsberg (1998, s. 59.). Johanne Vogt (1833–1906) skriver eksempelvis i 1880 om ulykkelige, lille Nelle, som også blir kalt Bella. Fordi Bella er den eneste umusikalske i sin familie, blir hun plaget hjemme, og fortellerstemmen lover henne en røst som er mye vakrere enn alle de andre jordiske når hun dør og kan synge med engler. Bella ønsker at hun snart får lov til å komme til himmelen, men må etter sin egen mening bli litt snillere før det kan skje. Noen år senere får hun skarlagensfeber, og mens hun ligger for døden, synger hun. Hun synger helt til hun dør, og smiler idet en engel bærer henne bort. Her ser man altså et eksempel på en fortelling der døden er selve løsningen for et lite, ulykkelig barn. «Men barnets død kan også oppleves som en lettelse», fortsetter Skjøsberg (1998, s. 59). I Rasmus Lølands (1861–1907) *Visna Kvist* (1897) er fattigjenta Eli så syk at hun framstår som en byrde for sin mor. Da hun dør, kan man ikke finne noen trøstende engler ved hennes seng, men moren innser at det er vanskelig å miste et barn (1998, s. 59).

Kari Skjøsberg hevder altså at døden ikke var et vanlig motiv i norsk barnelitteratur på 1800-tallet, men Maria Nikolajeva synes å mene noe annet. Hun uttaler at «döden er ett motiv som har genomgått en stor förändring i barnböckerna» (1998, s. 45), men at den var

---

¹⁰ Kari Skjøsbergs artikkel «Døden i eldre norsk barnelitteratur...» oppgir ikke årgang. Årgang utelates derfor fra referanselisten.

veldig vanlig på 1800-tallet. Da kunne det både handle om hovedpersonens, foreldres, besteforeldres, venners eller søskens død. Dette hadde en naturlig sammenheng med den sosiale bakgrunnen på den tiden, der barnedødeligheten var stor, og flere barn i mange familier døde tidlig. I tillegg til dette så bodde flere generasjoner under samme tak, og døden ble slik en vanlig hendelse i unge menneskers liv. På grunn av en sterk kristen tro i vår del av verden ble heller ikke det at et barn døde, sett på som en tragedie (Nikolajeva, 1998, s. 45).

Nikolajeva fortsetter:

«Ännu i *Barnen ifrån Frostmøfjället* görs det inget större väsen av att mamman är död; och i *Pippi Långstrump* parodieras gamla sentimentala berättelser för barn i Pippis påstående att hennes mamma är en ängel och kikar ner på henne genom ett hål i himlen. (1998, s. 45)

I barnlitteraturen i ti-årene før og etter 1900 kan man finne eksempler på døden i alle slags varianter: Barn, gamle, søsken, venner og foreldre dør. Skjønberg skriver: «Det kan ikke sies å være et tema som preger barnlitteraturen, men emnet er langt fra å være belagt med tabu...» (1998, s. 64). Jeg skal nå se på død som tema hos enkelte forfattere.

«Den som skriver oftest om døden, er Dikken Zwiłgmeyer», sier Skjønberg (1998, s. 61). Dikken Zwiłgmeyer (1853–1913) var en av de mest sentrale forfatterne som skrev litteratur for barn på 1890-tallet (Birkeland, Risa & Vold, 1997, s. 50). Zwiłgmeyer skriver om eldre mennesker som dør en stille og fredelig død (Skjønberg, 1998, s. 60). I *Fire kusiner* (1899) tar bestemor på Blommedal avskjed med de fire kusinene, som står ved hennes seng og gråter. Bestemorens siste ord blir: «Det er overmaade godt at være færdig med alt» (sitert i Skjønberg, 1998, s. 60). Det er både i Lølands bygdemiljøer og Zwiłgmeyers bymiljøer en ro og verdighet over de eldres bortgang, og begravelsen foregår på tradisjonelle måter. Men at en bestemors død også kan være en traumatisk opplevelse, skildres flere år senere i Ragnvald Vaages (1889–1966) *Gutane på Tedneholmen* (1923). Her opplever 13 år gamle Torvall en krise da hans bestemor dør, og prater antagelig med Gud. Dette nevnes ikke direkte, men det framkommer av teksten. «‘Du faar visa deg’, kviskra han, ‘du faar visa deg – ein gong til.’ Daa han reiste seg, var all tyngsla burte. No visste han meir usvikeleg enn fyrr at det meiningslause, det fekk aldri henda» (sitert i Skjønberg, 1998, s. 60).

I Dikken Zwiłgmeyers bøker dør mennesker i alle aldre. Flere av hennes bøker viser også barns forsoning med at gamle mennesker dør. I serien om Inger Johanne får man se døden gripe mer direkte inn i tilværelsen. Inger Johanne får beskjed om at hennes lærer, Eiebakke, er død, og dette gjør et sterkt inntrykk på henne. Hun opplever i tillegg å få dårlig

samvittighet. Inger Johanne passer også på et sykt barn, som hun må løfte opp hver gang han hoster slik at han ikke skal kveles. Da gutten til slutt dør, sier moren: «...tak og pris skal Vorherre ha som har løst opp for dette lille livet – nu er det ikke vondt skapt for ham mere» (sitert i Skjønberg, 1998, s. 61.). Inger Johanne på sin side synes det er deilig at selveste Gud har vært inne i rommet der hun satt med det lille barnet (Skjønberg, 1998, s. 61).

Inger Johannes noe eldre alter ego, eller andre personlighet, Anniken Præstgaren, har senere veldig vanskelig for å kunne godta at ei jente ved navn Lina Græsvig skal dø. Lina dør, bare femten år gammel, og døden får her en mye mer alvorlig og dypere betydning enn i de tidligere bøkene til Zwilgmeyer. Døden blir også et forvarsel om Annikens egen død, som rammer brått og uventet. Anniken hopper på sjøen for å redde en kone med sitt barn, og blir senere funnet druknet med hendene foldet. I boka om Anniken har englene, som Inger Johanne kunne trøste seg med, måttet vike for Gud selv (Skjønberg, 1998, s. 61–62). Da Anniken drukner fremstilles det av hennes egen far, som også er prest, som at hun har nådd sitt mål: «Døden blir meir meningsfull enn livet», sier Birkeland et al. (1997, s. 54).

Anniken Præstgaren dør en heroisk død da hun prøver å redde andre fra døden. Men en som virkelig har fokusert på heldedøden, er Henrik Angell (1861–1922). Hans bok *Kjække gutter og jenter* (1904) kan leses som en samling beredskapsfortellinger i påvente av det som blir et oppgjør med Sverige. «Han legger vekt på at også den som synes som svak, kan yte en innsats, og sterkeste er historien om den elassiske gutten som lar seg henrette av tyskerne for å redde faren», sier Skjønberg (1998, s. 62). I en annen fortelling drukner en gutt som heter Hans i likhet med Anniken. Angell står likevel relativt alene i sine skildringer av offerdøden (Skjønberg, 1998, s. 62).

I eldre barnelitteratur er død ofte knyttet til følgene et dødsfall får for barna som blir igjen:

Døden fører ofte til at barna kommer i en vanskelig situasjon fordi de mister sin forsørger. Dødsfallet er da helst lagt til tiden før handlingen begynner og beskrives ikke nærmere, og slik går forfatteren utenom selve døden og sorgen. Når forsørgeren faller fra, blir familien fattig og fattigdommen eller det foreldreløse barnets situasjon finner vi ofte som et tema. Er begge foreldrene døde må barnet ut til fremmede, i bondesamfunnet ble det fattige barnet satt bort på legd. (Skjønberg, 1998, s. 60)

En forfatter som blant annet skriver om barn på legd, er Hans Aanrud (1863–1953). Et legdebarn var et barn som ble sendt for å arbeide hos en annen familie, og som fikk mat og husrom for tjenesten. Mest kjent er hans fortelling om *Sidsel Sidserk* (1903), som ankommer Kjersti Hoel etter morens bortgang. Her blir morens sykdom og død skildret varsomt. Etter hennes død kan ikke Sidsel huske stort mer enn at hun en morgen våkner til beskjeden om at

moren nå endelig har det godt (Skjønberg, 1998, s. 60). Helt annerledes blir det for *Ole Bertel Bamse* (1912), skrevet av Lars Kjølstad (1861–1932). Her blir Ole Bertels far drept i en grusom ulykke. Etter den tragiske ulykken tar Ole Bertel på seg arbeid. Dette er en fortelling der sorgen ved en fars død skildres på en sterk og realistisk måte, samtidig som Ole Bertel framstår som en sterk og modig gutt (Skjønberg, 1998, s. 61).

Samtidig som kristendommen får en redusert rolle i samfunnet, blir også engler og håpet om et bedre liv i himmelen etter døden, mindre brukt som trøst. Vi får en nedgang i barnedødelighet, men fortsatt er tuberkulose en viktig dødsårsak, både i virkeligheten, og i bøkene. Skjønberg skriver videre: «Den annen verdenskrig og okkupasjonen av Norge satte et skille også i barnelitteraturen» (1998, s. 64.). Etterkrigstiden ble en tid da man ønsket å beskytte barna etter alt det traumatiske de hadde vært gjennom, og forfatterne på den tida var derfor forsiktige med å skrive om døden. Dette vedvarte til langt ut i 1960-årene. Nå skulle dødens rolle endres, og død ble til gjengjeld et viktig motiv i barnebøkene i 1970- og 1980-årene. Et viktig tema ble nå selve sorgarbeidet. Det forekommer nok fortsatt at engler sitter ved dødsleiet slik som i Jostein Gaarders *I et speil, i en gåte* (1991), men i moderne barnelitteratur er ikke engler framtrede (Skjønberg, 1998, s. 64).

I likhet med det Skjønberg sier om død i barnelitteraturen i etterkrigstidens Norge, mener Nikolajeva at døden i forbindelse med en økende urbanisering og en stigende levestandard, ble noe fremmed og farlig i etterkrigstidens Sverige. De fleste gamle døde på institusjoner, barnedødeligheten var lav og døden hadde blitt et fenomen som barn normalt sett ikke lenger møtte i sin hverdag. I en liten periode ble døden sett på som et litt upassende tema for barnelitteratur, og ble nesten tabubelagt. Dødsmotivet fikk allikevel sin retur på 1960- og 1970-tallet, men da ofte med et negativt fortegn. Nå ble døden noe skremmende. Nikolajeva skriver videre: «*Bröderna Lejonhjärta* skapade på sin tid en omfattande diskussion med sin positiva och symboliska skildring av huvudpersonens död» (1998, s. 45). Grusomme dødsfall og mord er også å finne i barnelitteraturen, som for eksempel Kossans død i *Stridshästen* (1997) eller mordet i boka *Janne, min vän* (1985). Selvmordsforsøk og selvmord har også blitt vanligere i ungdomsbøker (Nikolajeva, 1998, s. 45.).

Døden som tematikk i barnebøker har altså hatt en noe ulik rolle oppigjennom tidene. Virkelige reiser eller fantasireiser, leting etter identitet eller lykke, døden og det å overleve, er alle sentrale elementer i den psykologiske utviklingen hos et ungt menneske. Og som

---

Nikolajeva skriver: «Insikten om døden och att man själv är dödlig är absolut nödvändig för att en ung människa ska kunne gå vidare och möta vuxenlivet» (1998, s. 46).

4.7 Avskjed og død i Astrid Lindgrens fortellinger

Ying Toijer-Nilsson (1924–2012) har sett nærmere på døden i Lindgrens tekster. Hun skriver at Lindgren, som Selma Lagerlöf, ofte skildrer døden som befriende. Dette begrunner hun ved å vise til *Bröderna Lejonhjärta*: «Befriad från sjukdom och övergivenhet undfår Skorpan til slut den ljusoplevelse, som är gemensam för mystiker i alla tider och i alla religioner: ‘Å Nangilima! Ja, Jonatan, ja, jag ser ljuset! Jag ser ljuset!’» (1987, s. 108).

Videre henviser Toijer-Nilsson til Lindgrens bok *Sunnanäng* (1959). Den består av flere fortellinger fra gamle dager, som alle sammen omhandler barn som ikke har det så greit. Den ene fortellingen heter, som boka, *Sunnanäng*. Den handler om Anna og Mattias, to plagede barn, som stenger seg inne i «Edens lustgård» når deres drøm om paradiset er på tur til å svikte. Løsningen har blitt kalt *eskapistisk*, fordi barna stenger døren til virkeligheten. Ingen jordisk vei kan lede dem ut av deres elendighet. Det kan bare døden gjøre. Men innenfor fiksjonens ramme er selve fortellingen en konsekvent beskrivelse av hvilke muligheter barna hadde i «fattigdomens dager» (Toijer-Nilsson, 1987, s. 108).

Toijer-Nilsson skriver at døden skildres på en befriende måte hos Lindgren, og at katastrofen snus på hodet: Døden blir en lykkelig form for slutt. Dette kaller J. R. R. Tolkien (1892–1973) for *eukatastrofen*. Toijer-Nilsson forklarer *eukatastrofen* slik: «En gjennomtrængande glimt av glädje och hjärtats åtrå, som för ett ögonblick går utanför ramens gränser, faktiskt sliter sönder själva handlingsväven och låter glimten lysa igenom» (1987, s. 108).

Toijer-Nilsson mener videre at det finnes en moderne parallell til Annas og Mattias' paradisevandring. Her henviser hun til Life-fotografen W. Eugene Smith (1918–1978) sitt bilde *The Walk to Paradise Garden* (1946). Helt fra starten har dette bildet blitt spredd over hele verden, og akkurat som barnas vandring i *Sunnanäng*, vandrer Smiths egne barn på dette bildet (1987, s. 109). Toijer-Nilsson skriver videre at Skorpan, i sin fantasi, bearbeider sin hjelpeløshet, og at en bok som *Bröderna Lejonhjärta* derfor kan hjelpe også det lesende eller lyttende barnet, nettopp med å overvinne sin angst for adskillelse og død (1987, s. 109).

Døden er altså den mest definitive form for avskjed. Men avskjed har også andre former enn død. I flere av Lindgrens barnebøker møter man avskjed som tema, og jeg skal nå ta for meg noen eksempler på hvordan avskjed framstilles i noen av hennes fortellinger.

I fortellingene om Pippi Langstrømpe¹¹ møter vi ei jente som bor helt alene:

En gang hadde Pippi hatt en pappa som hun var svært glad i. Ja, hun hadde jo hatt en mamma også, men det var så lenge siden at hun ikke kunne huske det. Mamma døde da Pippi bare var en bitte liten unge som lå i vuggen og skrek så grusomt at folk flyktet lang vei. Pippi mente at mamma satt oppe i himmelen og kikket ned på henne gjennom et lite hull, og det hendte ofte at Pippi vinket opp til henne og sa: – Bare ikke vær redd du! Jeg greier meg så fint, så! (Lindgren, 1972, s. 7–8)

Pippi har måttet ta avskjed med faren sin, fordi han er sjørøverkonge, men ham får hun møte igjen. Den andre avskjeden Pippi har måttet ta, var med sin mor, som framstilles som en engel. Man hører ikke så mye om henne, og slik unngås døden mer eller mindre som tema.

I *Mio, min Mio* (1954)¹² møter vi lille foreldreløse Bo Vilhelm Olsson, eller Bosse, som bor hos sine adoptivforeldre i Stockholm. Moren hans døde under fødselen, og faren hans har ikke blitt sett siden. Bosse føler seg ensom og «reiser» derfor til «Landet i det Fjärran». Her får han møte sin ordentlige pappa, en konge. Av faren får han også vite sitt egentlige navn; Mio. «Men tant Edla hadde rätt i att min mamma dog, när jag föddes. Och de dumma människorna på barnhemmet tänkte aldrig på att underrätta min fader konungen om var jag fanns» (Lindgren, 1960, s. 20–21). I denne fortellingen møter vi en liten gutt som ikke har fått en ordentlig avskjed med sin mor og far. Det sies ikke så mye mer direkte om døden, men det er helt tydelig at Mio er trist. Lindgren vet at det kun er i Bosses fantasi at han reiser til «Landet i det Fjerne», og at han i slutten av fortellingen sitter på samme sted som før. Men barnet i henne protesterer, og hun prøver å overbevise seg selv om at han *er* i «Landet i det Fjerne», skriver Strömstedt (1999, s. 237–238).

I *Nils Karlsson-Pysling* (1949)¹³ møter vi lille Bertil som må være alene hjemme hver dag. Søsteren hans døde etter å ha vært syk i bare en uke. «Tårarna började rinna, när han tänkte på det och på hur ensam han var nu» (Lindgren, 1958, s. 9). Bertil er altså ensom, men en dag dukker Nils Karlsson-Pysling opp under senga. Han er ikke større enn en tommelfinger,

---

¹¹ Den første svenske utgaven kom i 1945 og het *Pippi Långstrump*. Den ble oversatt og utgitt på norsk som *Pippi Langstrømpe* i 1946. I denne oppgaven har jeg brukt en norsk utgave fra 1972.

¹² Som sagt: Samme tittel på norsk, men den norske utgaven kom i 1955. Her har jeg benyttet en svensk utgave fra 1960.

¹³ På norsk: *Per Pusling* (1950). I denne oppgaven har jeg benyttet en svensk utgave fra 1958.

---

men blir en trøst for Bertil. Også i denne fortellingen møter et barn døden, og finner sin trøst i en «liksomfigur». Barnet Bertil må også daglig ta avskjed med foreldrene som må reise på jobb. Dette er veldig vanskelig for ham. Kanskje minner det ham om avskjeden med søsteren. Siden hun forlot ham for godt, er han kanskje redd for at foreldrene skal gjøre det samme.

I *Sunnanäng* (1959)¹⁴ møter vi søskenparet Mattias og Anna. Moren deres er død, og de er helt alene i verden. «Men barn kan inte vara ensomme i världen, någon måste de vara hos, och därför kom Mattias och Anna från Sunnanäng till bonden i Myra» (Lindgren, 1959, s. 7). Bonden tar til seg barna slik at de kan gjøre nytte for seg, for dette var i «fattigdomens dagar» (Lindgren, 1959, s. 7). I denne fortellingen møter vi en form for dødsfrykt: «Mitt barneliv blir inte långt», sa Anna (Lindgren, 1959, s. 8). Barna har allikevel veldig lyst til å overleve til vinteren, for da kan de få gå på skole. Men livet blir ikke lettere. Det ser man blant annet av Annas utsagn: «‘Mattias’», sa hun, «‘det hjälpte inte med skolan. Jag har inget roligt i mitt barnaliv, och jag önskar att jag inte levde till våren’» (Lindgren, 1959, s. 16). En dag finner barna en mur med en port. Innenfor porten ser de noen barn som leker, og barna forteller Mattias og Anna at de har kommet til Sunnanäng. Barna konstaterer at det må være et annet Sunnanäng, for det ligner ikke det stedet som de kommer fra. Videre får de vite at dersom porten lukkes, så kan den aldri åpnes igjen. Det ender med at barna lukker porten bak seg og forblir i Sunnanäng for alltid. Her møter en altså døden gjennom to foreldreløse barn. Døden finnes også i den lengselen barna selv bærer med seg om å få slippe dette vanskelige livet. På en måte kan man si at døden framstilles som en utvei fra et liv der alt synes elendig. Det at man ikke kan åpne porten igjen, kan være et symbol på at døden er definitiv. Boka gir meg assosiasjoner til selvmord, og jeg tolker det som at barna velger døden framfor livet.

Vivi Edström skriver i sin bok *Astrid Lindgren och sagans makt* (1997b)¹⁵ blant annet om en av Lindgrens noveller, «I Skymningslandet», som står i novellesamlingen *Nils Karlsson Pyssling* (1949). Novellen handler om lille Göran som er sengeliggende fordi han har så vondt i den ene foten sin. Men hver kveld når det skumrer, kommer herr Liljonkvast og banker på ruta, og tar med seg Göran til «Skymningslandet» (referert i Edström, 1997c, s.

---

¹⁴ På norsk: *Sunnaneng* (1960).

¹⁵ I denne avhandlingen benytter jeg Edströms artikkel fra tidsskriftet *Opsis Kalopsis*. Artikkelen omhandler samme tematikk som boka *Astrid Lindgren och sagans makt*. Artikkelen oppgir ikke årgangsnr., så dette utelates fra referanselisten.

15). «Begreppet, lånat från en känd Södergran-dikt, innesluter dödstanken utan att utsäga den», skriver Edström i tidsskriftet *Opsis Kalopsis* (1997c, s. 16). Hun fortsetter:

Här, i denna märkliga saga, möter vi för första gången den paradisdrom som är Astrid Lindgrens signum, visionen av riket bortom sinnevärldens gränser som synonymt med barnets lekvärld. Det motivet återkommer både i historien om «armods barnen» i *Sunnanäng* och i *Bröderna Lejonhjärta*. (1997c, s. 16)

I fortellingen om Göran befinner vi oss midt i Stockholm og står derfor overfor realistiske stedsnavn. Samtidig befinner vi oss midt i en eventyrverden, som også kan gi assosiasjoner til døden. Edström henviser til følgende sted i fortellingen: «Barn finns där också, märker Göran. En flicka känner han igjen. Hon har varit länge 'här hos oss i Skymningslandet', konstaterer herr Liljonkvast» (1997c, s. 17). Edström legger til: «Mer än något annat insinuerar den reflexionen att vi befinner oss i de dödas land» (1997c, s. 17). Videre mener hun at fortellingen om Göran er en forløper til fortellingen om Skorpan og Jonatan. Det samme tenker hun om *Mio, min Mio*. Edström peker også på at herr Liljonkvast er hvit og svart, og assosierer derfor, som ofte hos Lindgren, til død (1997c, s. 17).

Jeg har nå nevnt flere forekomster av avskjed i Lindgrens fortellinger. I mange av tilfellene er døden en konsekvens. Jeg skal videre se nærmere på *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röde ögonen*, der man finner to ulike former for avskjed. Disse fortellingene kommer jeg nærmere tilbake til i kapittelet som omhandler de to bøkene.

---

5. Metode

5.1 Innledning

I dette kapittelet skal jeg ta for meg fremgangsmåten jeg har benyttet for å finne svar på min todelte problemstilling. Jeg vil også begrunne metode, utvalg, reliabilitet og validitet i mine undersøkelser.

5.2 Valg av problemstilling

De fleste undersøkelser starter med et spørsmål. Gjennom spørsmålet som stilles har man allerede avgrenset problemstillingen i stor grad (Jacobsen, 2005, s. 69). Min problemstilling i denne avhandlingen er todelt, og den første delen av den lyder slik: *På hvilke måter framstilles avskjed i Astrid Lindgrens barnelitteratur?* Jeg har valgt å fokusere spesielt på *Draken med de röda ögonen* og *Bröderna Lejonhjärta*. I tillegg er jeg interessert i hvilken erfaring lærere har med å bruke Lindgrens tekster for barn. Jeg er også interessert i hvilken erfaring lærere har med å bruke andre tekster som tar opp vanskelige livssituasjoner for barn. Den andre delen av problemstillingen lyder derfor slik: *Hvilke erfaringer har lærere med bruk av Lindgrens barnebøker og andre tekster som tar opp vanskelige livssituasjoner, som for eksempel avskjed, i undervisning på skole og i barnehage og i samvær med egne barn?* For å få svar på dette forskningsspørsmålet har jeg intervjuet to lærere.

Den første delen av min problemstilling tar altså for seg utvalgte fortellinger skrevet av Astrid Lindgren. Men jeg er også interessert i å finne ut hvordan avskjed framstilles ellers i hennes forfatterskap. Uten den forkjærligheten som jeg personlig har for Lindgren, så hadde jeg ikke valgt nettopp hennes forfatterskap som tema for denne avhandlingen. Jeg visste altså en del om Lindgrens barnelitteratur fra tidligere, men jeg har aldri lest hennes bøker med et forskerblikk slik som jeg nå har gjort. Når man er på utkikk etter en bestemt tematikk i bøkene, leser man dem med helt andre øyne. Man leter etter symbolikk, skildringer og formuleringer som bidrar til å kaste lys over den bestemte tematikken. Det å lese *Draken med de röda ögonen* og *Bröderna Lejonhjärta* på sengekanten som barn, var derfor noe helt annet enn å nærlese de samme bøkene som masterstudent.

5.3 Valg av undersøkelsesdesign

Siden jeg ønsket å beskrive en eksisterende situasjon, har jeg benyttet et beskrivende design. Jeg har derfor valgt en beskrivende problemstilling. Men min problemstilling er også eksplorerende, siden jeg skal utforske noe jeg vet lite om (Jacobsen, 2005, s. 61–62). I denne oppgaven ønsker jeg å beskrive temaet *avskjed* og *død* i Lindgrens barnebøker, samt hvilke erfaringer noen lærere har med bruk av hennes bøker i sin undervisning og for egne barn. Siden begge delene av problemstillingen søker å utdype et spesielt område, er de begge eksplorerende.

5.4 Valg av metode

I en eksplorerende problemstilling som jeg har valgt, kreves det en metode som kan finne fram til nyanserte data. Man må gå i dybden, og være åpen for det uventede og det som kan variere med ulike kontekster. Det er derfor mest hensiktsmessig å konsentrere seg om noen få enheter eller intervjuobjekter. Intervju egner seg godt for innsamling av kvalitative data (Jacobsen, 2005, s. 62), og passer godt i min undersøkelse. Siden jeg har benyttet individuelle intervju, har jeg altså valgt en kvalitativ tilnærming. Som en bakgrunn for intervjuene har jeg valgt å gi en presentasjon av to bøker av Lindgren, med særlig fokus på *avskjed* og *død*.

5.5 Avskjed og død i *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röda ögonen*

For å besvare den første delen av problemstillingen min om hvordan *avskjed* og *død* framstilles hos Astrid Lindgren, vil jeg gi en presentasjon av *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röda ögonen*. I presentasjonen gir jeg et sammendrag av bøkene, opplysninger om hvordan fortellingene ble til, jeg kommer inn på sjanger, synsvinkel, miljø og tempus og redegjør for tematikken med særlig fokus på *avskjed* og *død*. Siden *Bröderna Lejonhjärta* er en mye omtalt bok, sier jeg også noe om mottagelsen boka fikk.

Jeg er først og fremst interessert i hvordan et spesielt tema framstilles i Lindgrens litteratur, og presentasjonen er derfor overveiende innholdsorientert. Når det gjelder *Bröderna Lejonhjärta* har jeg særlig støttet meg til Vivi Edströms *Astrid Lindgren: En studie av forfatterskapet*, men jeg har også inkludert andre kritikeres perspektiver. Jeg har særlig merket meg perspektiver som ser ut til å være inspirert av den nyhistoriske retningen.

Nyhistorismen er en litteraturvitenskapelig forskningspraksis fra 1980-tallet, som ser nøyere på sammenhengen mellom samfunn, historie og litteratur (Skei, 2006, s. 169). I sin lesning av brødreromanen har Edström trukket flere paralleller til den virkelige verden. Min interesse for Lindgren omfatter også forholdet mellom Lindgrens eget liv og det hun skriver om i sine bøker. En slik psykoanalytisk tilnærming vil «ettersøke forfatterens fortrente konflikter og ønsker i det han har skrevet» (Skei, 2006, s. 163). Min problemstilling omfatter ikke direkte forholdet mellom Lindgrens eget liv og det hun skriver om i sine bøker. Allikevel har jeg pekt på noen slike paralleller både i kapittelet om Lindgren og i presentasjonen av bøkene. Sammenhengen mellom liv og diktning kan også kaste lys over historiske forhold som har satt sitt preg på bøkene og tjene som et bakteppe for en dypere forståelse av dem.

Lærerne jeg intervjuer trekker fram en rekke bøker av Astrid Lindgren som alle kunne fortjene en presentasjon. Jeg har imidlertid måttet begrense meg og har derfor valgt å presentere to relativt ulike bøker som likevel er representative med tanke på temaet avskjed og død, nemlig *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röda ögonen*. Jeg har også en personlig motivasjon for å velge akkurat disse to bøkene. Jeg kjenner begge bøkene godt fra min egen barndom og husker hvordan jeg selv reagerte på dem som barn. Jeg ble for eksempel den gangen mye mer lei meg av boka om den lille draken som reiste bort, enn av fortellingen om to brødre som dør. Denne opplevelsen har en viss relevans for mitt perspektiv på dagens debatt om kontroversielle trekk ved Lindgrens barnebøker.

5.6 Valg av innsamlingsmetode

I den andre delen av oppgaven har jeg valgt en kvalitativ tilnærming i form av intervjuer. Jeg skal i det følgende gi en generell beskrivelse av kvalitativ metode. Deretter skal jeg omtale mitt eget forskningsprosjekt. Kvalitativ metode er en åpen metode, der den som er forsker, skal legge så lite føringer som mulig på informasjonen man henter inn. Etter at informasjonen er samlet inn, struktureres den, settes i kategorier og deles inn i variabler. Forskjellen mellom en kvantitativ og en kvalitativ metode, vil være om informasjonsinnhentingen er strukturert på forhånd eller om den er mer åpen (Jacobsen, 2005, s. 127). En kvalitativ metode legger vekt på detaljer og nyanser, samt det unike ved hver eneste respondent. I denne tilnærmingen blir åpenhet et viktig stikkord. Hvilken informasjon man ender opp med, vil avhenge av de ulike menneskene og situasjonene

forskeren møter. Det vil ikke være helt faste spørsmål med fast bestemte svarkategorier, og intervjueren vil i høy grad bestemme hvordan han/hun skal forstå intervjuobjektet. En kvalitativ metode er også fleksibel, og problemstillingen man først har fastsatt, kan endres i prosessen. Det hele blir en interaktiv prosess (Jacobsen, 2005, s. 129).

Et problem med en kvalitativ tilnærming vil være at den krever veldig mye ressurser. Intervjuer tar tid, og dersom man har begrenset med ressurser, bør man nøye seg med færre respondenter. Man må derfor ta et valg der man bestemmer seg for mange variabler istedenfor mange enheter, altså et intensivt design. På den andre siden vil man, når man bare spør noen få personer, få et problem med representativitet. Kvalitative tilnærminger møter som regel alltid slike generaliseringsproblemer. I tillegg vil man få inn veldig komplekse data, og det gjelder å forholde seg til informasjonen på riktig måte, slik at man får øynene opp for alle detaljer (Jacobsen, 2005, s. 130).

En kvalitativ metode vil passe best når man er opptatt av å se nærmere på hva som ligger i et fenomen eller et begrep. Et kvalitativt opplegg vil ofte prøve å undersøke hvordan mennesker fortolker og forstår en type situasjon. Videre vil en kvalitativ metode være best å bruke dersom man vet lite om temaet man undersøker, og derfor står overfor en litt uklar problemstilling (Jacobsen, 2005, s. 131). Det er også mulig å kombinere kvantitative og kvalitative metoder i en såkalt metodetriangulering. Dette vil være det mest ideelle, men krever mye ressurser (Jacobsen, 2005, s. 135–137). I min oppgave skal jeg undersøke hvilke erfaringer lærere har med å benytte Lindgren-tekster, og andre tekster som tar opp vanskelige livssituasjoner for barn i sin undervisning og i samvær med egne barn. Dette er noe jeg vet lite om, og jeg står derfor overfor en noe uklar problemstilling.

I min oppgave henvender jeg meg direkte til to lærere, og går altså derfor rett til primærkilden. I mitt møte med respondentene benytter jeg meg av bøker skrevet av Astrid Lindgren, samt bøker og tekster skrevet om henne. Her benytter jeg meg altså av kvalitative sekundærdata, som utgjør en viktig del av utgangspunktet for utformingen av intervjuguiden.

5.7 Individuelle dybdeintervjuer

Innenfor den kvalitative tilnærmingen, kan man videre velge ulike metoder for datainnsamling. Her er det individuelle, åpne intervjuet ett alternativ (Jacobsen, 2005, s. 141), og det er dette jeg har valgt i min oppgave. Dette er sannsynligvis den aller vanligste

---

metoden innenfor den kvalitative tilnærmingen (Jacobsen, 2005, s. 141). Denne formen for datainnsamlingsmetode preges av at undersøker og respondent fører en vanlig dialog. Intervjuet vil vanligvis foregå i et fysisk møte, men kan også gjøres via telefon eller internett. Her må undersøker notere hva respondenten forteller, enten i form av skriftlige notater, lydbånd, eller begge deler. I et slikt intervju skal det ikke legges noen, eller i alle fall svært få, føringer på det respondenten ytrer. I etterkant av intervjuet sitter man igjen med ulike data, i form av notater, lydopptak o.l., som videre må analyseres (Jacobsen, 2005, s. 142). Jeg valgte å skrive notater samtidig som jeg gjorde lydopptak.

Siden et intervju ofte kan ta mellom en og to timer, egner det individuelle dybdeintervjuet seg best når man undersøker få enheter. Ofte vil det også gå like mye tid til å administrere selve intervjuet, som det tar å gjennomføre det. I tillegg gir åpne intervjuer store datamengder, og dette legger også føringer på hvor mange personer man kan velge å intervju. Dersom man intervjuer for mange, vil man risikere å få så mye informasjon at man mister oversikten (Jacobsen, 2005, s. 142). I min undersøkelse intervjuet jeg to lærere, og intervjuene fikk noe ulik lengde. Det første ble veldig langt, vi snakket sammen i 1,5 time. Siden hele intervjuet også skulle transkriberes og drøftes, ga dette veldig mye etterarbeid. Heldigvis lærte jeg litt av den første erfaringen, og prøvde å holde meg innenfor tidsrammen (som egentlig var 30-60 minutter) ved neste intervju. Dette ble på ca. en halvtime. Allikevel stod jeg igjen med like mye verdifull informasjon ved det andre intervjuet. I det første intervjuet ble det snakket en del utenom selve spørsmålene. Men denne informasjonen var også interessant, og i et åpent intervju kan dette være et viktig bidrag til oppgaven. Jeg fikk blant annet veldig mange innspill om ulike undervisningsopplegg i grunnskolen.

For meg var det aldri noen tvil om hvilke intervjuer jeg ville gjennomføre. Jeg mener det er mest naturlig å oppsøke den man skal intervju, og altså foreta et intervju ansikt-til-ansikt. Da får man en nærhet til den man snakker med, og denne relasjonen blir viktig for å få til en god dialog rundt det temaet man undersøker. Jeg tror også det vil være vanskeligere å snakke usant når en person sitter rett foran deg. På den andre siden kan man kanskje lettere få «medjating», ved at den man intervjuer ikke tør å si imot på samme måten når han/hun sitter rett foran deg. Når man sitter rett overfor noen, er det uansett lettere å be om en utdypning av et svar, eller observere hvordan intervjuobjektet oppfører seg (Jacobsen, 2005, s. 144).

Her er min intervjuguide:

1. Hvilket personlig forhold har du til Astrid Lindgren og hennes barnefigurer?
2. Hvilken erfaring har du med Astrid Lindgren og hennes barnebøker, personlig og i undervisning eller for egne barn?
3. Hvilke bøker og fortellinger har du benyttet mest? Hvorfor? Og hvordan virket disse inn på barna?
4. Hvilke erfaringer med og hvilken kjennskap har du til fortellingene *Brødrene Løvehjerte* og *Draken med de røde øynene*?
5. Hva synes du om å fortelle barn historier der andre barn er i vanskelige situasjoner?
6. Hvordan oppfattet barna fiktive karakterer som er i vanskelige situasjoner, og hvilken innvirkning kan slik lesing ha på barn?
7. Hvordan kan så vi som voksenpersoner/lærere bidra til at våre barn/elever får et innsiktsfullt forhold til Lindgrens fiktive barnefigurer (evt. andre figurer i vanskelige situasjoner)?
8. Mener du at Lindgrens barnebøker bør føres videre til kommende generasjoner? Hvorfor/hvorfor ikke?

Her ser man at min intervjuguide har en relativt sterk strukturingsgrad. Fullstendige spørsmål er formulerte, og de er også satt opp i en bestemt rekkefølge. En slik intervjuguide nærmer seg en kvantitativ metode, ved at man på forhånd kunne ha satt opp ferdige svaralternativer (Jacobsen, 2005, s. 146–147). I forbindelse med mine spørsmål ville dette likevel ha blitt vanskelig, eller i alle fall misvisende, da de likevel er såpass åpne. Det ville ha vært vanskelig å gjette hvilken erfaring respondentene har, eller hvordan elevene har reagert. Mine spørsmål legger i høy grad opp til åpne svar. Det var heller ikke noe i veien for å justere spørsmålsrekkefølgen, og jeg var åpen for å snakke om tema utenfor mine spørsmål.

Jeg valgte å intervju mine objekter i naturlige kontekster. Det første intervjuobjektet besøkte jeg på vedkommendes arbeidsplass etter stengetid, og vi satt i avslappede forhold på respondentens pauserom. Her koste vi oss med hver vår kopp te, og det ble en naturlig situasjon for respondenten. Jeg møtte også det andre intervjuobjektet på hennes arbeidsplass, men dette ble på et møterom i arbeidstiden. Dette var et relativt naturlig sted for respondenten, men man kunne merke at situasjonen ikke var like avslappet som i situasjonen med forrige objekt. Mange folk gikk fram og tilbake utenfor, vi satt på harde kontorstoler, og

---

man fikk ikke den samme roen over det hele. Når mange forskere velger å gjøre intervjuer i kunstige kontekster, er det nettopp for å unngå ulike former for forstyrrelse. Uansett så finnes det ingen nøytrale kontekster. Alle vil de på hver sin måte kunne påvirke intervjuet, og det er derfor vanskelig å si at en kontekst er bedre enn en annen. En forsker må uansett være klar over hvordan en situasjon kan påvirke informasjonen som kommer fram i et intervju (Jacobsen, 2005, s. 147).

I forbindelse med begge intervjuene benyttet jeg båndopptakeren på min iPhone. Begge respondentene var helt komfortable med dette, og jeg tror ikke de tenkte mye over det i det hele tatt. Her var det ingen kassett som kunne ta slutt, men noe annet som skjedde var at telefonen ringte under det første intervjuet. Dette forstyrret så klart, men jeg svarte på det innkommende anropet, avsluttet det øyeblikkelig og startet bare på et nytt opptak. Det gikk helt fint. Jeg hadde selvfølgelig også tatt med meg lader til telefonen, slik at et eventuelt tomt batteri ikke skulle få ødelegge for opptaket. Ved det første intervjuet noterte jeg i tillegg, men sluttet med dette underveis. Det tok alt for mye tid, og jeg visste jo at jeg hadde alt på bånd. Derfor ble det lite notering under det andre intervjuet, og det ble da mye lettere å lytte til respondenten. Samtidig var det godt å vite at de ordrette sitatene var sikret på bånd.

Hvor lenge skal så et intervju vare? Her vil man ikke finne noe fasitsvar, men ifølge Jacobsen vil det sjelden være lurt å la det bikke en og en halv til to timer (2005, s. 149). Mitt første intervju var på en og en halv time, og slik sett optimalt i følge Jacobsen. Jeg fikk likevel fram like mye relevant informasjon av det andre intervjuet, som bare varte i litt over en halvtime. Kanskje fulgte jeg strukturen mer nøyaktig her.

I mitt første intervju ble det noen avsporinger, men jeg bekreftet selv at dette var helt greit. Respondenten fortalte blant annet hvordan hennes elever hadde bearbeidet en film de hadde sett. Jeg fant dette kjempeinteressant, og lot derfor respondenten få fortelle. Informasjonen som kom fram her, var heller nyttig enn unyttig, og selv om det var utenfor selve problemstillingen, fikk jeg et inntrykk av denne lærerens hverdag. I et åpent intervju vil også intervjuerens viktigste oppgave være å lytte, og man må tåle å bli servert mye informasjon som ikke er relevant (Jacobsen, 2005, s. 151). Det at respondenten ville snakke, viste også at hun følte seg komfortabel i situasjonen, og derfor også lettere kunne snakke om de temaene som direkte angikk intervjuet. Jeg så dette som utelukkende positivt.

Den som intervjuer, må videre vise at han/hun forstår intervjuobjektet, og kan best gjøre dette ved stadig å komme med bekreftende tilbakemeldinger (Jacobsen, 2005, s. 152). I begge mine intervjuer var jeg veldig påpasselig med å te meg slik, og svarte ofte med «mm» eller oppklarende oppfølgingspørsmål og setninger. Jeg tror derfor at begge respondentene følte seg både forstått og hørt.

5.8 Utvalg

Et problem i kvalitative undersøkelser er at man veldig sjelden får snakket med alle dem man egentlig ønsker å snakke med (Jacobsen, 2005, s. 170). Jeg skulle gjerne ha intervjuet alle lærere, for eksempel i en spesiell kommune i Norge, men det har jeg ikke nok ressurser til å få til. I mitt tilfelle falt valget på to intervjuobjekter, og jeg fokuserte heller på dybde i de intervjuene jeg foretok, enn å kutte ut spørsmål for å kunne intervju flere. I tillegg består min oppgave av en presentasjon av to Lindgren-bøker, og sett under ett ble det passe med to intervjuobjekter. Dersom man intervjuer for mange, kan man også fort ende opp med det som Steinar Kvale kaller 1000-siders-spørsmålet (referert i Jacobsen, 2005, s. 171). Dette vil si at man ender opp med veldig mange sider med transkripsjoner, og deretter får store problemer med å analysere alt sammen. Man skal altså ikke forsøke å få til et representativt utvalg med så få enheter. En kvalitativ metode vil heller ikke ha som formål å si noe om det som er generelt, men heller om noe unikt (Jacobsen, 2005, s. 171).

Én utvalgsmetode er å velge respondenter på grunnlag av at man mener de kan gi mye nyttig informasjon. Man må derfor finne fram til mennesker som sitter med mye kunnskap innen det temaet man undersøker, samt forsikre seg om at de er villige til å dele denne kunnskapen med andre (Jacobsen, 2005, s. 174). I min oppgave var jeg avhengig av å finne noen som hadde mye erfaring med Astrid Lindgren, og derfor holdt det ikke å trekke tilfeldig fra en liste med ulike lærere. Det viktigste ble at de respondentene jeg valgte hadde mye erfaring med Lindgren. Valget av det første intervjuobjektet falt på en lærer i småskolen, som også har en lang fartstid i barnehage. Den andre respondenten har tidligere jobbet på barneskolen, sist på mellomtrinnet, men har nå nylig gått over til ungdomstrinnet. Da jeg skulle gjøre mitt utvalg, passet jeg også på å finne lærere som selv har egne barn, siden dette kunne gi meg enda mer informasjon. Problemstillingen min inkluderer også erfaring med egne barn, og jeg mente derfor at dette ble et viktig kriterium i utvalgsprosessen.

Jeg valgte å intervju to personer som i dag jobber i skolen, og dette hadde flere årsaker. For eksempel syntes jeg det var nyttig at det var noen som er kjent med skolen slik den er i dag, men som også vet hvordan det har vært tidligere. Dersom de selv er oppvokst med Astrid Lindgren, og også jobber i skolen i dag, har de et perspektiv på hvordan Lindgrens litteratur ble brukt både før og nå. Dette mener jeg er vesentlig for min undersøkelse, og jeg tiller derfor dette vekt da jeg valgte mine intervjuobjekter. Siden de jobber i skolen i dag, vil de også vite hva samtidens barn ser ut til å like.

Begge mine respondenter har altså bred erfaring med barn i ulike aldre, og dekker flere undergrupper. Men viktigst av alt, de har begge mye erfaring med Astrid Lindgren. De oppfylte derfor mitt viktigste kriterium. For å finne fram til dem måtte jeg forhøre meg rundt omkring, og det ble telefoner, mailer og deretter tips fra noen lærere som førte meg fram til mitt første intervjuobjekt. Det andre intervjuobjektet ble én av mange tilfeldige lærere som jeg spurte. Jeg visste ingenting om at hun satt med mye erfaring om Astrid Lindgren, men det gjorde hun altså. Det tok derfor mer tid å finne fram til den første respondenten enn den andre. I tillegg til at respondentenes erfaring var viktig for meg, prøvde jeg også å holde meg innenfor et visst geografisk område. Oppgaven min ville ikke ha blitt noe bedre om jeg hadde reist Norge på langs og tvers for å finne mine respondenter. Her var dybde i intervjuene det viktigste. Det å finne fram til mennesker som har mye erfaring med Lindgren, var også viktig for å få fram klare synspunkter på hennes bøker. De som kjenner bøkene godt, vil også ha tanker om hvorvidt hennes litteratur bør bevares og bringes videre.

5.9 Transkripsjon

Jeg tok altså opp alt det informantene mine sa på bånd, slik at jeg kunne skrive det ned ordrett i etterkant. Først tenkte jeg at dette var en overkommelig og grei oppgave, men det var før jeg kom i gang. Intervjuet med den første informanten ble veldig interessant, og jeg fikk veldig mye god informasjon. Dette var også på kvelden, slik at vi begge hadde god tid, og jeg så derfor ingen grunn til å stoppe opp. Av slike grunner ble intervjuet på ca. 1,5 time. Da jeg skulle transkribere dette intervjuet, skjønnte jeg fort hvilken «felle» jeg hadde gått i. Vel var det mye god informasjon, men jeg burde ha vært tydeligere underveis. Hadde jeg vært det, kunne jeg ha kuttet ned på tiden. 89 sider med transkribert tekst er mye, og mye av tiden dette tok, kunne jeg ha brukt til andre deler av avhandlingen. Det andre intervjuet varte i 30 minutter, og ble derfor mye lettere å transkribere. Totalt kom det på 28 sider.

I min transkribering av intervjuene har jeg tatt med ulike pauser og latter. Jeg har også transkribert etter normert språkform og «oversatt» fra ulike dialekter til bokmål. Dette gjorde jeg fordi min undersøkelse ikke er lingvistisk. En transkribering på bokmål var derfor det beste, og sikret at flere kunne forstå gjengivelsene av intervjuene. Av anonymitetshensyn har jeg gitt mine to informanter pseudonymer, og kalt dem for «Anne» og «Stine». Jeg har også tatt bort enkelte setninger, der lærerne prater om ulike temaer som kan spores tilbake til sted/skole. I tillegg har jeg tatt bort noe der Anne snakker om etterarbeidet med en spesiell film (ikke av Lindgren), fordi dette ble utenfor mitt område og ikke vesentlig for oppgaven. Som nevnt i avhandlingens forord har jeg komprimert intervjuene og kun tatt med forkortede versjoner av dem som vedlegg. Dette gjorde jeg på grunn av intervjuenes lengde, og jeg ville prøve å formidle mest mulig av det viktigste som kom fram i intervjuene.

5.10 Reliabilitet og validitet

Hvor ”god” er egentlig en undersøkelse? For å kunne vurdere dette må man se på undersøkelsens reliabilitet (pålitelighet) og validitet (gyldighet). Reliabilitet omhandler i hvilken grad man kan stole på at de enkelte resultatene er pålitelige. For at en undersøkelse skal være reliabel må det derfor oppstå minst mulig tilfeldige feil. Validitet forteller i hvilken grad man måler det man hadde til hensikt å måle. Selv om man måler med høy grad av både pålitelighet og nøyaktighet, kan man altså komme til å måle noe annet enn det man skulle, og da har man en lav grad av validitet (Gripsrud, Olsson & Silkoset, 2004, s. 72).

Jeg mener å ha gjennomført en undersøkelse som er både pålitelig og gyldig. For det første ble mine to dybdeintervjuer gjennomført ansikt til ansikt, og jeg stoler virkelig på at mine respondenter fortalte meg sannheten. Vi pratet godt i forkant av intervjuene, og det ble naturlige omstendigheter. De fikk selv lov til å snakke ganske så fritt, og jeg lot de få ta avstikkere der de måtte ønske det. Jeg fant også to lærere som begge har vokst opp med Astrid Lindgren. De brenner for hennes litteratur, og vil derfor ha interesse av å delta i en slik undersøkelse. Av samme grunn er de også interesserte i spørsmålene jeg stiller. Derfor stoler jeg fullt og helt på at de både av egen og felles interesse ga meg 100 % ærlige svar. Jeg mener derfor at min undersøkelse har en høy grad av reliabilitet. I tillegg så mener jeg å ha fått gode svar på mine spørsmål, og også mer informasjon enn det jeg faktisk etterspurte. Problemstillingen min ble også besvart. Undersøkelsen min har altså målt det den skulle, og har derfor en høy grad av validitet. Intervjuene drøftes grundigere i kapittel 7.

---

6. Presentasjon av bøkene

6.1 Innledning

Mitt første forskningsspørsmål i denne oppgaven er følgende: *Hvordan framstilles avskjed i Astrid Lindgrens barnebøker?* Jeg skal i dette kapittelet gi en presentasjon av *Bröderna Lejonhjärta* og deretter *Draken med de röda ögonen*. Hovedfokuset mitt er på hvordan avskjed framstilles i disse to fortellingene. Jeg vil gi et sammendrag av begge bøker og deretter se nærmere på tematikken. Siden *Bröderna Lejonhjärta* er en mye omtalt bok, inkluderer jeg også ulike reaksjoner på boka. *Draken med de röda ögonen* er imidlertid ikke like kjent, og det finnes derfor svært få omtaler av denne boka. Mens jeg i *Bröderna Lejonhjärta* langt på vei holder meg til hva andre har skrevet, er presentasjonen av drakeboka min egen. Begge presentasjonene tar for seg ulike sider ved bøkene, men oppholder seg særlig ved tematikken.

6.2 *Bröderna Lejonhjärta*

6.2.1 *Sammendrag*

Nu ska jag berätta om min bror. Min bror, Jonatan Lejonhjärta, honom vill jag berätta om. Det er nästan som en saga tycker jag, och lite, lite som en spökhistoria också, och ändå är alltihop sant. Fast det vet nog ingen mer än jag och Jonatan. (Lindgren, 1973, s. 3)

Slik starter altså fortellingen om «bröderna Lejonhjärta». Boka handler om Karl og Jonatan Lejon¹⁶, som bor sammen med sin mor, Sigrid Lejon. Deres far, Axel Lejon, reiste til sjøs da Karl bare var 2 år gammel, og siden har de ikke hørt mer fra ham. *Bröderna Lejonhjärta* fortelles fra Karls synsvinkel. Karl beskriver seg selv som «en ganske ful og rätt så dum och rädd kille med skeva ben och allting» (Lindgren, 1973, s. 5). På den andre siden skildrer han Jonatan som en eventyrprins, med hår som gull, bestemann i klassa og den populære gutten som alle vil være sammen med. Selv får han ikke være med på noe moro, fordi han bare ligger hjemme på kjøkkenet og hoster. 9 år gamle Karl, eller Skorpan, er dødssyk, og har vært hjemme fra skolen i et halvt år. Skorpan er et kallenavn Karl fikk av Jonatan da han var liten, fordi Jonatan var så glad i «skorpor» (Lindgren, 1973, s. 5).

---

¹⁶ På norsk: Løve.

Tidlig i boka spør Skorpan: «Vet du om att jag skad dö?» (Lindgren, 1973, s. 4). Jonatan bekrefter dette, men trøster lillebroren med at han ikke tror det er så fælt å dø. Han forteller at det kun er selve kroppen som dør, mens han selv reiser videre «till Nangijala» (Lindgren, 1973, s. 4). I Nangijala vil Skorpan bli helt frisk, og til og med sterk, vakker og pen. Jonatan forteller også at tiden i Nangijala ikke fungerer slik som på jorda, og selv om *han* skulle leve til han blir 90 år, vil det bare virke som to dager i Nangijala. Derfor trenger ikke Skorpan å klare seg så lenge uten Jonatan. Fortellingen får allikevel en brå vending. Istedenfor Skorpan er det Jonatan som dør først. Jonatan kommer hjem til et hus i fyr og flamme, der vesle Skorpan ligger alene og hjelpeløs. Storebroren springer derfor inn for å redde sin lillebror. Etter å ha tatt Skorpan på ryggen, kaster Jonatan seg ut av vinduet, og mens han beskytter Skorpan med sin egen kropp, slår han seg selv så hardt at han dør. Etter dødsfallet skriver Jonatans lærer et minneord om «eventyrprinsen» i avisen, og døper han om til Jonatan Lejonhjärta. Navnet får han etter den modige, engelske kongen, Rikard Lejonhjärta (1157–1199). Slik blir det altså «bröderna Lejonhjärta».

Jonatans siste ord blir: «Gråt inte, Skorpan, vi ses i Nangijala!» (Lindgren, 1973, s. 14). Etter at Jonatan er død, blir Skorpan allikevel redd for at Nangijala bare var noe Jonatan fant på. Men så en kveld kommer en due på besøk utenfor Skorpan's vindu. Jonatan har tidligere fortalt Skorpan at det vil komme en hvit due som sendebud fra Nangijala. Duen er snøhvit, akkurat slik Jonatan beskrev det, bare at den gangen Jonatan fortalte om duen, mente han at det var *Skorpan* som skulle komme flyvende fra Nangijala og besøke *ham*. Bak kurring fra duen kan Skorpan høre Jonatan fortelle fine historier om Nangijala, og han sier at det venter en gård der bare for dem to. «Bröderna Lejonhjärta» står det på grinda (Lindgren, 1973, s. 17). Etter dette får Skorpan tilbake troen på Nangijala, og bare to måneder senere reiser han etter broren.

Videre fortelles det om brødrenes nye liv på Ryttagården i Körsbärsdalen¹⁷ i Nangijala. Først er alt bare fryd og gammen. Skorpan har endelig blitt frisk og han har fått alt han ønsker seg. Etter hvert introduserer Jonatan Skorpan for menneskene i Körsbärsdalen, og han får møte Sofia, Hubert og Jossi. Det viser seg at paradistilværelsen i det nye «landet» er for god til å være sann, og da en av brevduene til Sofia blir funnet drept, skjønner Jonatan og

---

¹⁷ På norsk: Kirsebærdalen.

Sofia at det er en forræder blant beboerne i Körsbärsdalen. I nabodalen, Törnrosdalen¹⁸, finnes en ond hersker; Tengil. Han bor i Karmanjaka, et land som ligger i «De Uråldriga Bergens berg bortom De Uråldriga Flodernas Flod» (Lindgren, 1973, s. 49). Törnrosdalen er ikke lenger fri, og nå trues også Körsbärsdalen. Rundt hele Törnrosdalen går det en stor mur, og det er kun Sofias duer som slipper inn og ut av denne. Én av duene bringer også budskapet om at frihetskjemperen Orvar er tatt til fange i Katlagrottan, fordi en forræder i Körsbärsdalen har røpet Orvars gjemmested. Sofia leder den hemmelige kampen mot Tengil, og Jonatan sloss også for å hjelpe Törnrosdalen. En dag må Jonatan dra til Törnrosdalen for å prøve å redde Orvar ut av Katlagrottan. Skorpan må vente hjemme. Før Jonatan reiser prøver han å trøste lillebroren: «Gråt inte, Skorpan! Vi ses igjen – säkert! Och blir det inte här, så blir det i Nangilima» (Lindgren, 1973, s. 57).

En natt drømmer Skorpan at Jonatan ber ham om hjelp. Han bestemmer seg derfor for å reise etter til Törnrosdalen. På turen støter Skorpan på to av Tengils soldater, samt forræderen, som viser seg å være Jossi. Skorpan får også med seg det hemmelige stikkordet man trenger for å komme inn til Törnrosdalen: «All makt åt Tengil, vår befriare» (Lindgren, 1973, s. 88). For å redde livet må Skorpan lyve, og sier derfor at han bor hos sin farfar i Törnrosdalen. Soldatene frakter med seg Skorpan, og tvinger ham til å vise dem at han snakker sant. Heldigvis for ham så finner han, takket være en hvit due som viser vei, en som vil være hans farfar. Mannen, som heter Mattias, hjelper Skorpan. Det viser seg også at han skjuler Jonatan inne i en luke bak kjøkkenskapet. Mattias deltar altså i motstandsbevegelsen mot Tengil, der Orvar er leder for Törnrosdalen, og Sofia for Körsbärsdalen.

Mens hundre mann leter etter Jonatan dag og natt, arbeider han fra gjemmestedet sitt. Han skal grave en underjordisk gang slik at han kan komme seg nærmere Katlagrottan der Orvar sitter fanget. En dag stjeler Jonatan en soldatuniform og kler seg ut som en «Tengilsman». Siden han også vet det hemmelige stikkordet, får han med seg hestene gjennom porten. Allikevel vet han at Skorpan ikke kommer gjennom porten, og Skorpan må derfor krype etter Jonatan gjennom den underjordiske gangen. Ikke lenge etter får Skorpan vite hvem Katla er. Et «vidunder», «en drakhona, oppstigen från urtiden, det är vad hon är och lika grym som Tengil själv», sier Jonatan (Lindgren, 1973, s. 164). Bare Tengil kan temme Katla, og det er fordi han har en stridslur som han blåser i.

---

¹⁸ På norsk: Klungerdalen.

Etter hvert finner Jonatan og Skorpan en vei inn til Katlagrottan, og de berger Orvar. Sofia, Hubert og Jossi kommer etter, og sannheten om Jossi kommer fram. Jossi ender til slutt sitt liv i Karmafallet.

Så kommer stridens dag. Katla kommer også, og Jonatan stjeler stridsluren fra Tengil. Katla lystrer derfor Jonatan, og dreper Tengil. Endelig er det fred i Törnrosdalen. Oppdraget kan allikevel ikke ansees for å være fullført før Katla er tilbake i Katlagrottan, og Jonatan tar på seg oppgaven med å føre henne dit. På veien tilbake blir Jonatan truffet av Katlas ild, og blir derfor lam. Katla faller til slutt i Karmafallet, der det andre fabeldyret, Karm, befinner seg. Karm dreper Katla, og Katla dreper Karm. Jonatan kan ikke lenger røre seg, og hestene er døde etter å ha bli truffet av Katlas ild. Mattias er også død. Derfor vil Jonatan at han og Skorpan skal reise til Nangilima. Alt Skorpan trenger å gjøre er å ta Jonatan på ryggen og hoppe utfor et stup. I Nangilima vil ikke Jonatan være lam lenger, og der venter både hestene og «farfaren» Mattias. Boka slutter med at Kavring hopper: «Å, Nangilima! Ja, Jonatan, ja, jeg ser luset! *Jag ser luset!*» (Lindgren, 1973, s. 228).

6.2.2 Filmatiseringen av Bröderna Lejonhjärta

Filmversjonen av *Bröderna Lejonhjärta* kom i 1977. Det var Lindgren selv som skrev manuset, og filmen ble regissert av Olle Hellbom (1925–1982) (AB Svensk Filmindustri, 1977). I filmens begynnelse møter vi lille Skorpan som er dødssyk, og den starter, i likhet med boka, med at Skorpan sier at han skal fortelle en historie om sin bror. Helt fram til Jonatan dør, så ser man ikke deres mamma en eneste gang. Jonatan framstår derfor som omsorgsperson for Skorpan. Det er tydelig at moren har gitt opp, og at hun distanserer seg fra døden. Jonatan på sin side trøster Skorpan med historier om Nangijala.

Opplevelsen av boka skiller seg på mange måter fra opplevelsen av filmen. For meg ble også opplevelsen av å se filmen som voksen helt annerledes enn å se den som barn. Filmene om de to brødrene har en brutal og vond start. En liten dødssyk gutt mister sin storebror idet han selv blir reddet. Ikke lenge etter skal også den dødssyke gutten dø. Han ligger og vrir seg i senga, og plutselig er han i Nangijala. Det vakreste og mest rørende slik det framstilles i Lindgrens bok, forsvinner allikevel i filmversjonen. Nangijala skal framstå som så vakkert at det ikke går an å forestille seg det, og nettopp derfor blir det ikke like vakkert på film. Tengil og Katla er skumle, men noe av spenningen forsvinner når man får et konkret bilde av dem.

Jeg mener at lengselen som er til stede i boka, blir borte i filmen. Døden får allikevel et tydeligere ansikt, og særlig i filmens avslutning er det ingen tvil. Her får vi se brødrenes gravstein. De er altså døde. Som voksen innser jeg også at det kun var i Skorpanns fantasi at han kom til Nangijala. Jeg ble mye tristere av å se *Brøderna Lejonhjärta* på film i voksen alder enn jeg ble av å lese boka som barn. Den brutale sannheten ble tydeligere, og håpet om at de *er* i Nangijala har visnet mer og mer. Når det er sagt, så framstilles ikke døden som en enkel utvei, det er «slanger» i paradiset også. Det forstod jeg allerede som barn.

6.2.3 Brødrene Løvehjerte¹⁹ *unnfanges*

Brødrene Løvehjerte er den av Lindgrens bøker man vet mest om hvordan ble til. Som veldig ofte hos Astrid Lindgren, så startet det også her med et navn. Et av hennes barnebarn pleide å gjenta ordet «nangi» (Edström, 1997a, s. 212). «Jeg lade til jala och så var Nangijala oppfunnet, landet med sagor och lägereldar», har Lindgren uttalt (sitert i Edström, 1997a, s. 212). Senere fikk hun greie på at ordet «Nangijala» finnes i en indisk religion. Det kan kanskje også ha en sammenheng med en indisk-influert sjelevandringstanke som Harry Martinson (1904–1978) forteller om i *Veien til Klockrike* (1950, sv. *Vägen til Klockrike*, 1948). Da Karon fører lofferen Bolle til dødens vann, kommer han også med en visjon om det store verdensaltet med de mektige universer. Bolle kommer til å bli ført «til planeten Navajata, eller en annen av paradisplayanetene». «Paradisplayaneten» synes å være en nær parallell til Nangijala (Edström, 1997a, s. 212–213).

Hvordan fikk så Astrid Lindgren ideen om de to brødrene? Hun har i flere intervjuer fortalt at hun ofte vandret omkring på kirkegårder med en særlig oppmerksomhet vendt mot barnegravene. «Jag gick på Vimmerby kyrkogård och läste på en gravsten: ‘Här vila späda bröderna Phahlén, döda 1860.’ Då visste jag att det skulle bli en saga om döden och om två bröder», fortalte Lindgren til Elly Jannes i bladet *Vi* (1973/49, sitert i Edström, 1997a, s. 213). «Også på Norra kirkegård i Stockholm så hun slike gamle barnegraver, og erindringsbildene synes å ha smeltet sammen», sier Edström (1997a, s. 213). Den neste fasen

---

¹⁹ I resten av dette presentasjonskapittelet omtales boka med sin norske tittel; *Brødrene Løvehjerte*. Navn og sitater fra *Brødrene Løvehjerte* refereres også til på norsk. Noen andre titler nevnes også på norsk, fordi jeg benytter den norske utgaven av Edström.

i bokutformingsprosessen foregikk en vintermorgen i 1971. Lindgren satt da på toget og skal senere ha uttalt:

Jag åkte på tåget oppifrån Torsby längs Fryken och det var en sån där fantastisk morgon med rosa ljus över sjön – ja, det var något så överjordiskt vackert, och då fick jag plötsligt en så stark upplevelse, ett slags vision av mänsklighetens gryningsljus att jag nästan började darra. Samtidigt kände jag hur någonting tändes – det här blir det kanske någonting av, tänkte jag. (siteret i Edström, 1997a, s. 213)

Og det ble som Astrid Lindgren tenkte, dette ble det virkelig noe av. Inntrykket hun satt igjen med etter denne opplevelsen, ble sittende som støpt fast i henne. «Nå visste hun hvor de døde hovedpersonene befant seg: i en sfære bortenfor jorda», skriver Edström (1997a, s. 213). Men hvordan fant hun så opp figurene Kavring (Skorpan) og Jonatan? Da filmen om Emil i Lønneberget ble spilt inn, så plutselig Lindgren en scene som inspirerte henne til tematikken rundt brødrekjærlighet:

Det var nær vi skulle välja Emil för filminspelningen. Det var ett väldigt ståhej och fotoblixtarna ven runt den lille Janne Olsson. När allt äntligen var klart, smög han sig ner och satte sig i knäet på sin storebror. Han smög sig in i hans famn och hans storebror böjde sig fram och kysste honom på kinden. Då såg jag bröderna Lejonhjärta framför mig. (siteret i Edström, 1997a, s. 214)

6.2.4 Eventyr, fantastisk fortelling, dannelsesroman

Både i *Mio, min Mio* og *Brødrene Løvehjerte* forflytter handlingen seg fra en trist virkelighet til et fantastisk eventyrland. Boka rammes derfor inn av den fantastiske fortellingen (Edström, 1997a, s. 214). «Fortellerteknikken er raffinert samtidig som den avslører en dikter som er mer lydhør for barnets vilkår; fortellerteknikken er mer innlevende enn noensinne», skriver Edström (1997a, s. 215). Fortellingen *Brødrene Løvehjerte* er komponert som en lang monolog fortalt av Kavring. Den er en «episk, retrospektiv skildring med spennende og tydelig strukturerte scener» (Edström, 1997a, s. 215). Tempus holdes gjennom hele boka i preteritum, men det finnes ett unntak. I slutten av 2. kapittel går plutselig fortellingen over i presens. Vi står her overfor noe veldig viktig, nemlig at Jonatan, som en hvit due, kommer fra Nangijala for å besøke Kavring. Etter dette glir fortellingen over til futurum, da Kavring forteller at han snart kommer til Nangijala. Tempusskiftet blir et virkemiddel, og en påminnelse om at fortellingen fortelles fra hjemme på kjøkkenet. Det at Lindgren overlater fortellingen til et lite barn, gjør også at hun fremkaller et naivt tonefall og umiddelbare følelser (Edström, 1997a, s. 215–216).

Eventyr som omhandler to brødre er ikke noe unntakstilfelle. *Brødrene Løvehjerte* har ikke en åpenbar tilknytning til særskilte brødreeventyr, men bygger på forholdet mellom to

brødre. Her blir kjærligheten dem imellom, og det at de skilles og møtes igjen, vesentlig. Handlingen foregår i det gamle fattig-Sverige, og man står her overfor en sosialrealistisk skildring av miljøet. Familien Løve har kun ett rom og kjøkken i en leiegård. Pappaen i familien har reist til sjøs, mens mammaen jobber som syerske. Noe ytterligere om tid og sted nevnes ikke, men fortellingen kan kanskje knyttes til Vimmerby ca. 1910. Det foreslår i alle fall den svenske forfatteren, Lennart Hellsing, i sin anmeldelse av boka i *Aftonbladet* (referert i Edström, 1997a, s. 216–217).

I *Brødrene Løvehjerte* kan man gjenfinne flere eventyrtrekk. For det første blir nettopp det eventyret Jonatan lover Kavring til «virkelighet». Han kommer til Nangijala. «Samtidig skjer alt som i en drøm slik det sømmer seg i en mystisk og fantastisk verden», skriver Edström (1997a, s. 223). Akkurat som i en eventyrfortelling oppstår også flere problemer, og en skummel stemning med måneskinn, skygger og ulver presenteres. Videre, på ekte eventyrs vis, kommer en klassisk skrekkscene der heltene roter seg opp i skikkelig trøbbel. Dette skjer når Kavring er på vei til Klungerdalen for å finne Jonatan og havner i klørne til fienden. Denne hendelsen gjør altså at fortellingen nærmer seg et ekte eventyr. Når Kavring oppdages av Tengils menn, berger han seg ved å spille dum og naiv (Edström, 1997a, s. 223–225). «Historien overgår eventyrboka i motivet med gutten som, på samme måte som en lilleputt, lykkes i å lure de dumme ‘kjempene’. Og hellet fra eventyret er med ham da soldatene jager ham foran seg til Klungerdalen», skriver Edström (1997a, s. 225).

Lindgren velger en form for drakedrepereventyr. Men målt mot sjangermessige krav, er verken *Mio, min Mio* eller *Brødrene Løvehjerte* ordentlige eventyr, skriver Edström (1997a, s. 230). «Og når Astrid Lindgren selv sier: ‘Jag skriver sagor’, så er ei bok om *Brødrene Løvehjerte* likevel noe annet enn et (europeisk) eventyr», skriver Gerold Umno Becker (1936–2010) (sitert i Edström, 1997a, s. 230). I *Brødrene Løvehjerte* bygges eventyret inn i en realistisk ramme «som er mørkere enn det mange samtidige sosialrealister har skildret», skriver Edström (1997a, s. 230). Det faktum at Lindgren skriver boka i jeg-form bryter også med eventyrsjangeren. Man blir delaktig i heltens (Kavrings) tanker og følelser på en måte som skiller seg fra hvordan det vanligvis er i tradisjonelle eventyr (Edström, 1997a, s. 230–231). Og i *Brødrene Løvehjerte* kan en ikke si at «Det var en gang». Det er en gang. Etter min mening gjør dette «eventyret» mer nærværende. Selv om jeg-fortelleren er fysisk stasjonær – han ligger jo i slagbenken hjemme på kjøkkenet – er han selve hovedaktøren i denne eventyrromanen. «Disse opplevelsene er fascinerende på sin egen måte, men framfor alt handler fortellingen om hvordan eventyret forløser en personlighet. Det er Kavrings kamp

for at sjelen og kjærligheten skal overleve som driver hans skjebne framover», skriver Edström (1997a, s. 231).

6.2.5 Tematikk

Brødrene Løvehjerte inneholder mange ulike temaer, men døden er kanskje det mest framtrepende temaet. Edström for sin del mener at boka handler mest om hvordan *Kavring* utvikles og modnes (1997a, s. 221). Boka skildrer uansett flere temaer som brødrekjærlighet, mot, splittede familier, ensomhet, sykdom, fattige levevilkår, undertrykkelse, forræderi og krig. Edström skriver at en kritiker har trukket paralleller mellom Jonatan og frigjøringshelten Che Guevara (1928–1967) og forbinder situasjonen i Nangijala med situasjonen i Latin-Amerika. Den svenske forfatteren, litteraturkritikeren og kulturjournalisten, Stig Ahlgren (1910–1996), viser til det pasifistiske budskapet i boka, med Jonatan som nekter å drepe, og hvordan dette kan knytte seg til zenbuddhistiske forestillinger. Mange har også forbundet muren rundt Klungerdalen med Berlin-muren. Den svenske professoren Egil Törnqvist har forbundet Nangijalas to daler med Vest-Europa og Øst-Europa, og Karmanjaka med Sovjetunionen. Han har også trukket paralleller til Vietnamkrigen (referert i Edström, 1997a, s. 233). I et intervju med svensk radio i 1991 ble Lindgren spurt om hvordan hun stilte seg i forhold til krigen i Kuwait. «Tengil måtte ju bekämpas», sa hun (referert i Edström, 1997a, s. 234). Her identifiserte hun Tengil med Saddam Hussein (1997, s. 234). Til tross for at boka tar for seg mange ulike temaer, er det avskjed og død som er mitt fokus. Det er derfor stort sett denne tematikken jeg skal kommentere.

Brødrene Løvehjerte er en trist fortelling om avskjed og død, men den er også en psykologisk og realistisk historie der temaet avskjed og død omfatter søskenkjærlighet. Det er en bok som gjør inntrykk på alle barn. Her møter man også dødsangsten, noe som før eller siden berører alle barn, men som sjelden blir bearbeidet ordentlig. Men Astrid Lindgren berører også et fenomen som er kjent fra barnpsykologien, nemlig at barn før puberteten ser for seg at de er udødelige, og skal leve videre i en annen eksistens (Strömstedt, 1999, s. 236).

Som jeg gjorde rede for i kapittelet om avskjed og død, vil altså barn mellom fem og ti år utvikle en gradvis forståelse av at døden er ugjenkallelig og at død innebærer et opphør av alle livsfunksjoner. Barn i 10-årsalderen vil altså ha en forståelse av hva det faktisk vil si å dø. I *Brødrene Løvehjerte* ser man at Kavring, som er 9 år, begynner å forstå hva døden

innebærer. Han finner likevel trøst i Jonatans fortelling om Nangijala. I kapittelet om død gjorde jeg også rede for at enkelte barn kan føle «overlevelsesskyld» dersom søsken dør. Det gjelder også Kavring i denne fortellingen:

Det er nok ikke et menneske i hele byen som ikke sørger over Jonatan og som ikke syns at det hadde vært bedre om jeg hadde dødd i stedet. Det har jeg i hvert fall forstått på alle damene som renner her med stoffene sine og musseliner og tøys. De sukker og ser på meg når de går gjennom kjøkkenet, og til mor sier de: 'Stakkars fru Løve! Og så akkurat Jonatan som var så enestående!' (Lindgren, 1974, s. 14)

Når Jonatan dør før ham, blir Kavring enda mer lei seg enn før. Skyldfølelsen forsterkes videre når Jonatan hylles som en helt.

Astrid Lindgren har selv gjort seg opp en mening om døden, og har uttalt: «Jeg tror verken på Nangijala eller Nangilima eller på himmelen eller på noenting» (siteret i Strömstedt, 1999, s. 238). Hun fortsetter:

Og egentlig er det jo også slik i boka at Kavring ikke dør på sofabenken sin før på siste side. Det som skjer i Nangijala er det han griper til for overhodet å kunne leve etter at Jonatan har dødd fra ham i den brannen. Og da han endelig hopper på slutten, så gjør han også det i fantasien... (siteret i Strömstedt, 1999, s. 238)

Før Jonatan og Kavring dør, dreier boka seg mye om sykdom. Det er åpenbart en dødelig sykdom, og det blir derfor naturlig å si litt om denne tematikken. Hvilken sykdom er det Karl lider av? Her er et lite utdrag fra boka:

Jonatan visste at jeg snart kom til å dø. Jeg tror alle visste det uten jeg. De visste det på skolen også, for jeg lå jo bare hjemme og hostet og var syk støtt, og det siste halve året hadde jeg ikke vært på skolen en eneste gang. (Lindgren, 1974, s. 3)

Langvarig hoste og det faktum at Kavring skal dø av sykdommen, peker i retningen av tuberkulose. Dette understøttes av tiden og miljøet boka legges til, og at det ikke fantes behandling for sykdommen på den tiden. Når det gjelder selve sykdomstematikken, henviser Edström til syersken og hennes syke barn som tematikk i kunst og diktning på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Hun fortsetter: «Det døende barnet er rett og slett et motiv som er egnet til å sette i gang sterke følelser av medlidenhet – tårer» (1997a, s. 217). Siden Sigri Løve er en fattig syerske – et yrke som var svært uvanlig på den tiden boka ble skrevet – og har et sykt barn, kan man tenke seg at Astrid Lindgren har blitt inspirert av en noe eldre tematikk.

Kavring ligger altså i kjøkkenbenken og lytter til at moren og hennes kunder snakker om at han skal dø. De tror at han sover, men han hører alt sammen. Her forsterkes følelsen av den

triste ensomheten, mener Edström (1997a, s. 217). Som leser får en ikke inntrykk av at mora har snakket med Kavring om døden. Det er i alle fall helt tydelig at hun har distansert seg fra den. Dette kan tyde på at døden på den tiden boka ble skrevet, fortsatt var et tabubelagt tema i samfunnet, i alle fall når små barn var innblandet. I så fall blir Jonatan et ideal for hvordan man skal te seg i samhandling med et dødssykt barn. Det er altså et tosidig forhold til døden vi møter i denne romanen: Et distansert forhold hos moren, og et åpent forhold hos Jonatan. Boka synes å inneholde en appell til de voksne om å snakke med barna om døden. I tillegg tilbyr den en modell for hvordan man kan te seg i samhandling med et dødssykt barn, eller i generelle samtaler med barn der døden er et tema. Som lesere får vi aldri høre hvordan det går med Kavrings mor etter at han dør. Selv om han sannsynligvis ikke «reiser» før på siste side, uteblir den voksnes synspunkt gjennom hele boka.

Det er Jonatan som finner på trøstende eventyr om Nangijala. Men det å forestille seg et «lykkelig» liv etter døden, er slettes ingen ny tanke. «Det er et velkjent fenomen i salmer, åndelige sanger og romantisk lyrikk at fantasien forvandler dødsverdenen til et vakkert rike der vi blir lykkelige og befridd fra materien», skriver Edström (1997a, s. 218). Edström skriver også at dette temaet finnes i en rekke andre scener og fortellinger, og nevner blant annet H. C. Andersens (1805–1875) eventyr *Piken med svovelstikkene* (1848) og Henrik Ibsens (1828–1906) *Peer Gynt* (1867). Det er derfor naturlig å tenke seg at Astrid Lindgren kan ha funnet sin inspirasjon i andre tekster.

Når det gjelder døden generelt, framstilles den ofte som mørk og dyster. At duen som kommer flyvende fra Nangijala er hvit, kan derfor virke som en kontrast til døden. Slik kan kanskje også duen være en form for befrier, som skal ta Kavring til et bedre sted. Duens besøk blir uansett et forvarsel om at Kavring snart skal dø. Her framstilles døden som et befriende alternativ til livet. Edström skriver videre at benken Kavring ligger på, kanskje kan oppfattes som ei likkiste (1997a, s. 217). Ei fri due som kommer flyvende, kan derfor bli en kontrast til denne «likkista». For mens man er innestengt i ei likkiste, er ei due fri.

Men i tillegg til å framstilles som et befriende alternativ, viser også døden sine brutale sider i *Brødrene Løvehjerte*. Da Tengil er på besøk i Klungerdalen, roper en mann «tyrann» til Tengil og spytter ham i ansiktet. Etter dette drepes mannen, rått og brutalt. Denne scenen er forferdelig, «men likevel nødvendig for å tydeliggjøre volden og for å gjøre overmakten synlig», skriver Edström (1997a, s. 226). Mens mannen drepes, står også hans kone og deres lille barn og ser på. De får altså ikke tatt avskjed med hverandre.

I tillegg er kampen mellom det gode og det onde en annen kontrast til den befriende død. Den sterke brødrekjærligheten mellom Kavring og Jonatan blir en motpol til kampen som foregår mot Tengil og Katla. Det finnes altså «slanger» i paradiset, og det er ikke bare enkelt å dø. Kanskje kan dette være en realitetens stemme som snakker til oss, og minner oss på at det er vondt og trist å dø, og at det ikke egentlig finnes noe befriende alternativ.

Mot slutten av boka forteller så Jonatan Kavring at han har blitt lam. Dette kan etter min mening være en påminnelse til Kavring i de siste minuttene han lever. Nå er det Kavrings tur til å vise mot. Her får jeg assosiasjoner til Bjørn Eidsvågs «Eg ser» (1983). «Eg ser at du er trøtt, men eg kan ikkje gå alle skrittå for deg. Du må gå de sjøl, men eg vil gå de med deg, eg vil gå de med deg» (Letssingit.com, 2006). Etter en lang reise til fantasiverdenen Nangijala, er lille Kavring klar til å hoppe for siste gang, inn i Nangilima. Nangijala var bare ventestedet, og trøsten Kavring fant fram til i sitt savn etter Jonatan. Slik sett tenker jeg at Nangijala blir det som gir ham håpet om at Jonatan venter på ham på den «andre siden».

I bokas sluttscene tiltror Jonatan sin bror den vanskeligste oppgaven av alle, å få dem begge til Nangilima. Istedenfor å måtte ta avskjed med hverandre, ser man her at Jonatan vil at de skal «hoppe i døden» sammen. Egentlig er det *her* at Kavring dør, i troen om at han skal se sin bror igjen. Døden framstilles her som det motsatte av avskjed; gjensyn.

Boka slutter med at Kavring sier: «Jeg ser lyset!» (Lindgren, 1974, s. 228). Dette er et tegn på at et nytt paradiset, Nangilima, venter på brødrene. Lindgren har selv forklart at det er lysopplevelsen i dødsøyeblikket som har gitt henne ideer til denne scenen. Allikevel blir også Kavrings utsagn sett på som en antitese til det han skriker ut i det han ser «helvetes ild»: «Jeg så Katla!» (Edström, 1997a, s. 229). Lysopplevelsen utsletter «helvetes ild» siden Katla er død og helvete på en måte er borte. Han ser istedenfor et himmelsk lys, og vet derfor at han har noe godt i vente når han «virkelig» dør.

Fortellingen følger en grunnstruktur som inkluderer flere separasjoner og møter mellom de to brødrene. Edström skriver at «atskillelsen og gleden over å bli gjenforenet blir gjentatt gang på gang» (1997a, s. 223). Her framstiller hun avskjed som noe man må gjennom flere ganger i løpet av livet. Men i *Brødrene Løvehjerte* skildres ikke avskjed som noe endelig. Istedenfor skaper Lindgren fantasiverdener der kjærligheten når langt utover dødens grenser.

Selv om ikke moren tør å forholde seg direkte til sønnen om det faktum at han skal dø, så tør Kavring å ta avskjed med henne. På lappen han legger igjen står det: «Gråt ikke, mamma! Vi

sees i Nangijala!» (Lindgren, 1974, s. 18). Det er altså Jonatan som må trøste Kavring, og Kavring som må trøste moren. Moren har nok med savnet etter faren, og blir nå helt alene. Her kan en trekke paralleller til Astrid Lindgrens eget liv, og dette partiet i boken kan gjenspeile noen av de følelsene hun selv gikk og bar på.

6.2.6 Reaksjoner på *Brødrene Løvehjerte*

Etter at *Brødrene Løvehjerte* kom ut i Sverige i 1973, har nok mange stilt seg følgende spørsmål om Astrid Lindgrens sagnomsuste barnebok: *Varför gör hon på detta viset?*²⁰

Brødrene Løvehjerte er nemlig et eksempel på hvordan Lindgren går mot strømmen.

Edström skriver om at det ikke var alle som så verdiene i *Brødrene Løvehjerte*, samt dens klare appell til samtiden (1997a, s. 16). I det følgende skal jeg ta for meg mottagelsen til en av de mest omtalte barnebøkene noensinne.

Det var ingen annen bok som ga Astrid Lindgren flere reaksjoner fra leserne enn nettopp *Brødrene Løvehjerte*. Det finnes vel heller ikke noen bok som har blitt mer kritisert av voksne enn nettopp denne. Mange har stilt spørsmål som: Burde egentlig barn i det hele tatt få lese bøker om døden? Mente Astrid Lindgren at det var bedre å være død enn å være lam? Og er det ikke ekstra ille at brødrene måtte gå gjennom dødsprosessen hele to ganger? (Fjeldberg, 2010, s. 61). Om denne problemstillingen har Astrid Lindgren selv uttalt: «Jo flere ganger du dør, desto mer venner du deg til det» (sitert i Fjeldberg, 2010, s. 61). Hun fikk altså mye kritikk, og mange lurte på om boka kunne forlede barn til å begå selvmord. Men barna klamret til seg *Brødrene Løvehjerte* fra første stund (Edström, 1997a, s. 212). Hagerfors skriver: «För dödssjuka barn har den blivit en tröstebok, där mörkret i dödsskuggans dal viker för ljuset. Och när barn dör skriver ofta föreldrarna 'Vi sees i Nangijala' i dödsannonsen» (2002, s. 76). Etter hvert har også boka blitt mer godtatt blant voksne.

---

²⁰ Formulering hentet fra *Ronja Rövardotter* (1981).

Her er hva et barn selv mener om *Brødrene Løvehjerte*:

– Jeg syns, sier Anna 11 år, – at Astrid Lindgren er forskjellig fra alle andre som skriver barnebøker, for hun skriver så mange forskjellige slags bøker, alle slag som fins. Og i hver bok er det forskjellig, der også. Når man leser en trist og nifs bok, så pleier det å være trist og nifst hele tiden, men i *Brødrene Løvehjerte* så er det også fint liksom, samtidig som det er nifst – jeg mener at samtidig som det er uhyggelig, så er jo Jonatan så snill mot Kavring. Og så må vi plutselig le også, for eksempel da Kavring er kommet til Nangijala og han ikke er syk lenger og han merker at bena hans er rette og fine, da tror han at han er blitt pen også, som en sånn eventyrprins, akkurat som Jonatan, og han legger seg ned ved bekken for å speile seg og beundre seg selv, men han er jo akkurat som før, og han ser så rar ut med det bustete håret, og da må man jo le, for det er så moro at han tror han er blitt så kjempepen. (sitert i Strömstedt, 1999, s. 297)

Hele 30 år etter at *Brødrene Løvehjerte* kom ut, tronet den fortsatt på toppen over barnas favorittbok i Norden. Flere barn spurte Astrid Lindgren om en fortsettelse, og hun skrev derfor et fellesbrev til sine tilhengere. Her fortalte hun dem om hvor fint de to brødrene hadde det etter at de kom til Nangilima (Fjeldberg, 2010, s.61). Alle var imidlertid ikke like entusiastiske over *Brødrene Løvehjerte*. Da boka kom ut, på starten av 1970-tallet, var sosialrealismen det litterære idealet. Det ble skrevet barnebøker om skilsmisser og problemer på skolen eller i den tredje verden. Midt opp i alt dette kommer en bok fra Astrid Lindgren, «der hun sprenger virkelighetens grenser med stor visjon – så umoderne, og man spurte seg: Hvor er realismen?» skriver Edström (1997a, s. 229).

Et sterkt angrep på boka kom fra ei gruppe litteraturvitere i Göteborg, som publiserte artikkelen «Äventyr som inte borde få finnas» i *Dagens Nyheter* rett før jul i 1973. De hevder at Lindgren framstiller ondskaper «schematisk och skräckfylld» og gir barn «skrämmande lösningar» på problemene (sitert i Edström, 1997a, s. 229). Artikkelen fikk flere svar, blant annet et forsvar som kom fra den svenske forfatteren P. C. Jersild. Han etterlyser både humor og vidsyn, men viktigst av alt: en respekt for dette kunstverket (referert i Edström, 1997a, s. 229).

I takt med at det litteraturpolitiske klimaet forandret seg i løpet av 1970-tallet, roet det seg også med hetsen mot *Brødrene Løvehjerte*. Etter hvert som tiden gikk, ble det større aksept for eventyrhistorier og fantasi. *The Uses of Enchantment* (1975), skrevet av den østeriske barnepsykologen og forfatteren, Bruno Bettelheim (1903–1990), fikk nå en avgjørende betydning for mange voksnes syn på eventyr og fantasy-fortellinger. Bettelheim hevder at eventyr befri barn fra en sterk, men skjult angst, og at eventyrhistorier har en terapeutisk effekt. Det ble nå vanligere at man leste *Brødrene Løvehjerte* i lys av Bettelheims bok. Den svenske utgaven, *Sagans fortrollade värld*, inneholder et forord som priser *Brødrene Løvehjerte* nettopp fordi den innehar en befriende kraft, akkurat som de opprinnelige

eventyrene har. Lindgren har også selv bekreftet sitt bevisste forhold til eventyrsjangerens muligheter (Edström, 1997a, s. 230).

I *Brødrene Løvehjerte* gjør Lindgren noe hun har gjort i flere fortellinger. Hun transporterer et lite, ensomt og ulykkelig barn til en uvirkelig tilværelse. Men her får hun, mer enn i noen annen bok, fram en drømmevisjon der fantasien fører fortellingen fremover. Mange lesere har uansett krevd å få svar på en del ubesvarte spørsmål etter å ha lest boka. Av de spørsmålene Lindgren har fått, har det vært enklest å svare på de som har kommet fra barn. Hun har hele veien vært sterkt overbevist om at barn leser fortellingen på en helt annen måte enn voksne. Det kan jeg bekrefte med min egen erfaring. I et intervju har hun sagt at som barn ville hun selv ha forstått alt sammen ordrett. Men som voksen vet hun at egentlig ser Kavring for seg hele eventyret i sin fantasi og dør på bokas siste side (Edström, 1997a, s. 231–232).

Både at Jonatan hopper ut av vinduet i brannen og redder Kavring, og at Kavring senere hopper med Jonatan for å ta dem til Nangilima, handler på et realistisk plan om døden. Begge scenene vitner om «hvor ubønnhørlig livet er», skriver Edström (1997a, s. 238). Edström understreker at dette ikke er en realistisk bok. Boka er i all hovedsak symbolsk. Lindgren har selv beskrevet boka som ei trøstebok der en bearbeiding av frykt har vært viktig. Men det er i følge Edström ingen snill eller enkel trøstebok. Hun fortsetter:

Innerst inne vet vi det boka egentlig prøver å fortelle: De onde fortellingene tar ikke slutt, og Kavrings og Jonatans kamp er like nødvendig i dag som i går. Dette er en kamp det er mulig å tåle fordi vi vet at det gode livet fortsatt er mulig og at kjærligheten er mulig. Jeg tror det er dette boka først og fremst vil formidle. (1997a, s. 242)

6.2.7 Avslutning

En fortelling om to brødre som dør i ung alder skulle egentlig ikke ha vært noe annet enn trist. Dette stemmer allikevel ikke i forhold til *Brødrene Løvehjerte*. Man skulle tro at det var umulig å skape en vakker fortelling om et slikt tema, men ingenting er visst umulig når man heter Astrid Lindgren. Da jeg var lita jente, ble jeg glad av å høre om Kavring som kom til Nangijala. Allikevel ble jeg nok enda gladere da det viste seg at det fantes enda en dødsverden; Nangilima. Det så ut som om «livet» aldri skulle ta slutt. *Brødrene Løvehjerte* ga meg et fortrøstningsfullt syn på døden. Da jeg nesten 20 år senere leste boka igjen, var det med helt andre øyne. Og det første jeg tenkte var: «Jeg er så glad jeg ikke skjønnte at døden er definitiv som barn.» Dersom jeg hadde gjort det, ville nemlig boka bare ha vært trist. Jeg er

---

derfor takknemlig for at de voksne ikke ødela en nydelig fortelling med å falle for fristelsen til å analysere den for meg. Inngående analyser av *Brødrene Løvehjerte* er interessante å lese som voksen. Men barn oppfatter det de leser på en annen måte. Hvis jeg skal dømme ut fra min egen erfaring med boka som barn, vil jeg si at barn tror på fortellingen samtidig som de også oppfatter at det er et eventyr. For barn ser det ikke ut til å være en motsetning mellom dette slik det er for voksne. Kanskje trenger også barn trøst i større grad enn voksne? I alle fall har Lindgren framstilt død på en fortrøstningsfull måte som bare *hun* kan.

Jeg tenkte aldri som barn at *Brødrene Løvehjerte* oppfordret til selvmord. Barn forstår at man kan bli alvorlig syk, og barn forstår også at Kavring skal dø og at det er derfor han tenker på at han kanskje kan få møte broren igjen. Det blir helt uvesentlig om det er i Nangijala eller i Nangilima. Det vesentlige her, mener jeg, er at han på sine siste dager kan få leve med et håp. Og enten håpet blir innfridd eller ei, får han uansett en finere slutt på livet enn han hadde fått uten denne trøsten. Derfor mener jeg at boka handler mye mer om håp og trøst enn noe annet, og dette oppfatter selv ganske små barn, tror jeg.

Kavrings eneste trøst på slutten er Nangijala. Slik distanserer fortellingen seg fra at død er ensbetydende med at alt skal ta slutt. Boka vil ikke godta at man «bare» skal dø og legges i jorda. Men til tross for at fortellingen om Nangijala er en fortelling til trøst, er ikke døden bare enkel. Det er ikke kun fredelig og godt i Kirsebærdalen. Slik framstår altså ikke døden bare som en befrielse fra sykdom. Gjennom hele fortellingen handler det om å være modig og tøff, og tørre å være mer enn «en liten lort», slik Jonatan sier (Lindgren, 1973, s. 56). Det viser Kavring at han er, og han tar det siste steget helt selv. Siden det også oppstår problemer i Nangijala, er det tydelig at Astrid Lindgren ikke rosemalar døden. Hun bare prøver å gi den flere dimensjoner, der ikke alt er trist. Kavring og Jonatan viser at de står sammen og kan takle det meste, til og med døden.

Det eneste som er sikkert er at vi en dag skal dø. Ekstra trist er det når barn dør, men det hjelper ikke å sitte i et annet rom å late som om at «slagbenken på kjøkkenet» ikke eksisterer. Jeg mener at man ikke skal skåne barna for kjennskap til døden. Ved å lese *Brødrene Løvehjerte* kan barna danne seg sine egne oppfatninger om det fortellingen handler om. Som voksen mister man nok en del illusjoner, men da er man sterk nok til å bære det.

Avskjed opptrer altså på flere måter i *Brødrene Løvehjerte*. For det første så har faren til Kavring og Jonatan forlatt deres familie uten å ta ordentlig farvel. For det andre dør Jonatan,

men rekker å ta avskjed med Kavring. Senere dør Kavring, som tar avskjed med moren ved å legge igjen en lapp. Og mens Kavring og Jonatan er i Nangijala må de ta avskjed med hverandre flere ganger. I boka framstilles avskjed som noe som ikke nødvendigvis trenger å være endelig. Kun Jonatan og Kavring tar avskjed med hverandre, og kun de to møtes igjen. I *Brødrene Løvehjerte* er den tydeligste formen for avskjed da de to unge brødrene dør. Men døden som tema i denne boka handler kanskje mest av alt om håp. Selv for den – eller ikke minst for den – som ligger og skal dø.

6.3 Draken med de röda ögonen

6.3.1 Sammendrag

Draken med de röda ögonen er en kort fortelling om ei purke som føder en liten, grønn drake. Fortellingen har form av et slags tilbakeblikk fra en av personene. Den starter slik: «Jag minns vår drake. Jag glömmmer aldrig den där morgonen i april, när jag såg honom första gången» (Lindgren, 1985, s. 1). Ei lita jente og hennes bror går ut i grisehuset for å se på smågrisene som har kommet om natta. Sammen med ti smågriser finner de altså en liten drake i tillegg. De skjønner lite av hvordan dette kan ha gått for seg, men innser at de aldri kommer til å finne ut av det. Purka er også overrasket. Draken biter henne hver gang han skal få mat, og derfor vil hun til slutt ikke gi ham mer. «Min bror och jag fick därför dagligen gå till svinhuset med föda åt draken, små ljusstumpar, snören, korkar och dylikt som drakar brukar tycka om» (Lindgren, 1985, s. 5).

De andre grisungene prøver også å stjele godbitene hans i blant, men da blir draken sint og biter dem. «Det var minsann en riktigt elak liten drake. Men vi tyckte om honom», minnes jenta (Lindgren, 1985, s. 7–8). Hun fortsetter: «Vi brukade klia honom på ryggen och han såg ut att tycka om det. Ögonen glödde alldeles röda av lycka på honom och han stod så stilla och lät sig klias» (Lindgren, 1985, s. 8).

Draken er også humørsyk, og noen ganger furter han i flere dager. Jenta og gutten blir derfor sinte på ham, og sier at de ikke vil gi ham mer mat. «Men kan man tänka sig – då började den lilla draken gråta. Klara tårar trillade ur hans ögon, och vi tyckte så synd om honom.» «Gråt inte», sier jenta (Lindgren, 1985, s. 15). De forteller draken at han skal få så mange julelys han klarer å spise. Draken slutter å gråte, og begynner å le og vifte med halen.

Jenta mimrer videre:

Värje år den andra oktober tänker jag på min barndoms drake. For det var den andra oktober han försvann. Solen gick ner så klar, den där oktoberdagen för många år sedan. Himlen skimrade i de underbaraste färger och en lätt dimma låg över ångarna. Det var en sådan kväll då man längtar, fast man inte vet vart. (Lindgren, 1985, s. 17)

Denne kvelden fikk draken, purka og alle smågrisene komme ut i hagen så de kunne røre seg. Jenta og gutten var der og så på:

Vi frøs av den kalla kvällsluften som var kylig av dimman. Vi hoppade upp och ner för att hålla oss varma, och jag tänkte att nu ska jag snart gå och lägga mig i min varma säng och jag ska nog läsa en saga innan jag somnar. (Lindgren, 1985, s. 19)

Akkurat da kom draken bort til jenta. Slik skildrer hun dette øyeblikket: «Han la en kall tass på min kind och hans röda ögon var fulla av tårar. Och därefter – o, vad det var underligt – därefter flög han sin väg» (Lindgren, 1985, s. 19–22). De visste ikke at han kunne fly, men det gjorde han, rett inn i solnedgangen. Til slutt kunne de bare se ham som en prikk mot den «eldröda solen». De hørte at han sang med en «alldeles klar liten röst medan han flög». Jenta trodde «att han var lycklig» (Lindgren, 1985, s. 22). Istedenfor så lese eventyr på senga, ble jenta liggende våken og sørge over draken som hadde forlatt henne.

6.3.2 Historien bak fortellingen

Flere barn som selv hadde forfatterdrømmer, sendte inn manus til Astrid Lindgren. Lindgren tok selvfølgelig barna på alvor, og ga dem gjennomtenkte svar, med både råd og oppmuntring. I desember måned i 1953 skriver to 13 år gamle gutter brev til Astrid Lindgren. De kaller seg Jarl Hammarberg og Håkan «Haha» Andersson. Guttene ber henne skrive en liten fortelling om en drake til deres egen avis. I retur blir hun lovet et gratis eksemplar og 2 kroner. Astrid skriver da *Draken med de röda ögonen*. I et senere brev skriver guttene: «Du skall egentligen ha mer än de två kronor du fick. Snart skall jag skicka det. För istället, som vi tänkte, förlora på tidningen så vann vi» (Astrid Lindgren.se). Den unge avisredaktøren Jarl Hammarberg ble etter hvert både forfatter og billedkunstner. Mange år senere, i 1985, ble drakefortellingen til en bildebok illustrert med Ilon Wiklands bilder (Astrid Lindgren.se).

6.3.3 Nærhet til leseren

Draken med de röda ögonen er en slags novelle utgitt i form av en bildebok. Den fortelles av ei jente, og benytter jeg-forteller. Tid og sted nevnes ikke i fortellingen, men vi befinner oss sannsynligvis på en gård. Det er i alle fall et grisehus, og vi får høre om at grisene blir sluppet ut i en stor hage. Når det gjelder tempus, blir fortellingen stort sett fortalt i preteritum. I bokas andre setning brukes allikevel presens da jenta sier: «Jag glömmer aldrig den där morgonen i april, när jag såg honom första gången» (Lindgren, 1985, s. 1). Her er vi tilbake i nåtid ved at jenta forteller at hun aldri kommer til å glemme draken. Et slikt tempusskifte finner vi flere steder i boka. Etter at de har fått øye på den grønne draken i grisehuset, sier for eksempel jenta: «Hur detta hade gått till, kommer väl aldrig att bli utrett. Jag tror att suggan var lika förvånad som vi» (Lindgren, 1985, s. 4). Her ser man at jenta holder seg til nåtid mens hun forteller fra fortid. På denne måten rykker fortellingen tettere på leseren. Mot slutten av fortellingen, da det fortelles om at draken fløy sin vei, sier jenta: «Jag tror att han var lycklig» (Lindgren, 1985, s. 22). Her forteller hun i presens, og slik holder fortellingen ved like denne nærheten til leseren til siste slutt.

Lindgren appellerer til leserens følelser i denne fortellingen. Da barna oppdaget draken, stod han helt for seg selv, og ble slik skildret som ensom og alene. Jenta og hennes bror tar på seg en omsorgsrolle for den lille draken, siden mora hans slutter å gi ham mat. Det sies også at draken er slem, men at de «tyckte om honom» (Lindgren, 1985, s. 8). Fortellingen skildrer hvordan drakens røde øyne glødde av lykke når jenta og gutten klødde han på ryggen. Her skildrer Lindgren følelser og vekker følelser hos leserne. Leserens blir også glad i draken. En gang da barna blir sinte på ham, blir han veldig lei seg. Her skildres det hvordan tårene triller ut av øynene hans og hvor synd de syntes på ham. Og da han får omsorg, blir han kjempeglad. Et sted i fortellingen spiller teksten i særlig grad på følelser. «Varje år den andra oktober tänker jag på min barndoms drake. För det var den andra oktober han försvann» (Lindgren, 1985, s. 17). Lindgren skildrer hvordan solen gikk ned, hvordan himmelen lyste i de vakreste farger og en lett tåke hadde lagt seg over enga. «Det var en sådan kväll då man längtar, fast man inte vet vart», skriver hun (Lindgren, 1985, s. 1). Her forbinder teksten livet i grisehuset med en slags eksistensiell lengsel som gjelder alle uansett hvor de måtte befinne seg. Teksten understreker også den dype forbindelsen mellom levende vesener, selv mellom fabeldyr og mennesker: «Just då kom den lilla draken fram till mig. Han la en kall tass på min kind och hans röda ögon var fulla av tårar» (Lindgren, 1985, s. 19).

6.3.4 Tematikk

Draken med de röda ögonen handler om en liten grønn drake som fødes av ei purke. Purka støter den ut fordi han ikke er som de andre ungene hun får, og to små barn må derfor ta seg av den. Det handler om omsorgssvikt, og nok en gang hos Lindgren så er det barna som må vise ansvar. I tillegg handler det også om å ta avskjed med noen man er glad i, men samtidig også innse at dette noen ganger er uunngåelig. Draken virker lykkelig når han drar, selv om jenta aldri kommer over savnet.

I fortellingen fortelles det om at draken gråter. Han gråter både når han blir lei seg fordi jenta og gutten har vært sinte på ham og når han skal dra sin vei. Drakens øyne er røde hele tida, men de røde øynene kan også tenkes å være et symbol. Nettopp det at fortellingen har fått navnet *Draken med de [röda] ögonen*, kan ha en videre betydning enn en nøktern beskrivelse av øyefarge. Det å ha røde øyne forbindes ofte med å være trist. Man får gjerne røde øyne dersom man gråter. Det er derfor naturlig å tenke seg at en drake med røde øyne, er en trist drake. Men slik er det ikke gjennom hele fortellingen. En kan også tenke på fargen rød som et symbol på kjærlighet. Draken kan selv føle kjærlighet, men blir også elsket av andre. Det er når han tar avskjed med dem han elsker og som elsker ham, at han virkelig blir den draken det er meningen at han skal bli.

Draken med de röda ögonen er en fortelling om å være annerledes. Vi møter en drake som fødes sammen med et kull grisunger, og blir slik sett helt ulik sine «søsken». Han blir tatt godt imot av barna, og nettopp det at han er så spesiell, kan være grunnen til at han blir så elsket som han gjør. Draken er både slem og humørsyk, men den blir veldig lei seg den gangen da han blir konfrontert med dette. Noen ganger er det også slik at det nettopp er en feil ved noen som gjør at vi blir så glad i dem. Vi får høre at draken gråter og gråter og må trøstes. Når han blir trøstet, blir han glad igjen. På den måten likner draken på barna som tar vare på ham. De vet tydeligvis hvordan det er å føle seg hjelpeløs og utenfor og hvordan man skal komme seg ut av disse vonde følelsene.

Dette er også en fortelling om å ta avskjed med noen man har blitt glad i. Noen kom brått inn i livet til barna for deretter å forlate dem. De vil aldri treffes igjen. Men hvordan gikk det egentlig med draken? Kanskje var det slik at han døde, eller kanskje kom han til et slags Nangijala for draker. Det viktige ved fortellingen er allikevel ikke det at draken reiser bort, men selve forholdet mellom draken og særlig den lille jenta. Her er det ekte vennskap. Og da draken drar av sted, skildres det hvor trist jenta blir, og hvor trist draken selv også blir.

Samtidig er det tydelig at det er tid for avskjed. Avskjeden er nødvendig om den er aldri så vanskelig.

Dette er nok en fortelling av Lindgren som spiller på følelsesregisteret til leseren. Lindgren skildrer ei jente som gjemmer seg under teppet for å gråte. Dette er nok en kjent situasjon for mange barn. Det kan nesten virke som om jenta ikke har snakket med noen om sorgen. Kanskje knyttet hun også et så nært bånd til draken fordi hun var ensom selv. Som i mange andre tekster tar Astrid Lindgren også her barnets posisjon. Hun tar leseren med tilbake til barndommen, og til «vår barndoms drake». Og nettopp dette er Astrid Lindgrens varemerke.

Mot slutten av fortellingen fortsetter Lindgren å skildre hvordan draken fløy inn i solnedgangen. «Jag tror att han var lycklig», sier jenta (Lindgren, 1985, s. 22). Jenta har tidligere fortalt at hun skulle inn i den varme og gode senga for å lese et eventyr før hun sovnet. «Men jag läste ingen saga den kvällen. Jag låg under täcket och grät över vår gröna drake med de röda ögonen» (Lindgren, 1985, s. 24). Her viser Lindgren leseren at det ikke alltid hjelper med «trøsteeventyr». Noen ganger er det eneste som hjelper å få gråte. Jenta trengte tid til å få sørge over draken. En slik lærdom kan også overføres til det virkelige liv.

6.3.5 Avslutning

Draken med de röda ögonen er altså en fortelling som handler om to barn som må ta avskjed med en liten grønn drake. Men da draken flyr av gårde, viser boka også en form for håp. Jenta sier at draken ser lykkelig ut. Dette kan vise leseren at det noen ganger er nødvendig å ta avskjed, selv om det er vanskelig. På et mer symbolsk nivå kan fortellingen sies å handle om å ta avskjed med barndommen. På et tidspunkt i barnets liv forsvinner barndommens fantasifigurer fordi en ikke kan tro på dem lenger. Det kan også skape en sorgreaksjon.

Som jeg nevnte, handler også fortellingen om å være annerledes, noe som kan betraktes som en utvidelse av temaet avskjed. Den lille draken er den eneste av sin sort som fødes av purka, og støtes derfor ut. Draken er ikke som sine «søsken». Men barna tar vare på ham. Drakens annerledeshet er grunnen til at barna blir så glad i ham og sørger så dypt når de må ta avskjed med ham. Det er ingen som dør i drakefortellingen. Men da jeg leste denne fortellingen som barn, ble jeg forferdelig lei meg for at dragen måtte reise. Som nevnt, så gjorde denne avskjeden meg langt tristere til sinns enn avskjedene i *Bröderna Lejonhjärta*. Jeg oppfattet denne avskjeden som langt mer definitiv.

6.4 *Bröderna Lejonhjärta*²¹ og *Draken med de röda ögonen*

Felles for både *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röda ögonen* er at begge fortellingene tar for seg avskjed. I den ene fortellingen dør to brødre, i den andre forlater en drake to barn. I brødrfortellingen sier Jonatan flere ganger til Kavring: «Gråt inte», og det skriver også Kavring til sin mamma. I drakefortellingen sier jenta: «Gråt inte» til draken. I begge bøkene understrekes det altså at det finnes alternativer til gråt og savn.

Jonatan forteller Skorpan om det vakre Nangijala, og Skorpan begynner å lengte dit da han blir sykere. I drakefortellingen skrives det om den vakre oktoberkvelden da draken forsvant, at det var en slik kveld man lengter, uten å vite hva man lengter etter. Her er det en parallell mellom de to fortellingene. I den ene fortellingen dreier det seg om et sykt barn som lengter etter å få slippe mer smerte. Der han ligger og skal dø, tar han avskjed med alt han kjenner og finner lindring, trøst og styrke i å forestille seg at han reiser til et ukjent sted. I den andre fortellingen må draken ta avskjed med det han kjenner og oppsøke det ukjente for å kunne bli den draken han skal bli i følge sin natur. I begge tilfeller er avskjedsstunden preget av både dyp sorg og naturens overjordiske skjønnhet.

I kapittelet «Avskjed og død» nevnte jeg at døden i 1960-70-årene ble sett på som noe farlig som en burde unngå å snakke om. *Bröderna Lejonhjärta* ble skrevet i 1973 og derfor midt i denne «tabu-perioden». I denne fortellingen ser vi som jeg allerede har nevnt, en mamma som ikke tør å snakke med sine barn om døden. Derfor må Jonatan ta på seg rollen, og han bryter dermed med dette «tabu-prinsippet». I *Draken med de röda ögonen* gjemmer ei lita jente seg under dyna for å gråte. Foreldrene i denne fortellingen er også fraværende. Dette kan også være et tegn på at avskjed og død fortsatt var noe vanskelig å ta opp med barn.

I kapittelet om avskjed og død skrev jeg også om døden i barnelitteraturen. Her nevnte jeg at det var i 1970-årene at problemorienterte emner for alvor inntok barnelitteraturens verden i nyere tid. *Bröderna Lejonhjärta* ble altså skrevet i 1973 og glir rett inn i denne oversikten. Maria Nikolajeva skrev at døden ble noe fremmed og farlig i etterkrigstidens Sverige, og at døden i en periode ble sett på som et upassende tema for barnelitteratur. Hun skrev også at dødsmotivet fikk sin retur på 1960- og -70 tallet i en sosialrealistisk sammenheng og at det nå ble oppfattet som noe skremmende (1998, s. 45). I den tiden da Astrid Lindgren skrev om

---

²¹ Her refererer jeg igjen til originalutgavene, og derfor de svenske navnene på personer/figurer.

brødrene var altså døden noe skremmende. Lindgren nærmer seg døden fra en litt annen kant og skriver en fortelling om døden der døden ikke virker så skummel. Toijer-Nilsson skriver at døden skildres på en befriende måte hos Astrid Lindgren og at en fortelling som *Bröderna Lejonhjärta* kan hjelpe det lesende eller lyttende barnet med å overvinne sin angst for adskillelse og død (1987, s. 108). I fortellingen om draken, er nok avskjeden trist, men den er til å bære, i alle fall for jenta i fortellingen. Selv syntes jeg nok denne avskjeden var verre enn døden.

7. Intervjuene

7.1 Presentasjon av intervjuene

Jeg vil i det følgende presentere de to intervjuene. Her velger jeg å følge intervjuguidens struktur, selv om jeg ikke fulgte den til punkt og prikke underveis i samtalene. Det jeg oppdaget da jeg utførte det første intervjuet, var nemlig at flere av spørsmålene henger sammen. Dette kommenterer jeg underveis. Jeg har gitt intervjuobjektene navnene Anne og Stine. På hvert spørsmål, eller på de spørsmålene som henger sammen, gjengir jeg først Annes svar, deretter Stines. Intervjuene levde også sine egne liv, slik at jeg stilte respondentene flere spørsmål enn dem som står i intervjuguiden. Anne og Stine snakket også om sine egne erfaringer, og siden de var ulike, stilte jeg dem flere individuelle tilleggsspørsmål.

7.2 Personlige forhold og egne erfaringer med Lindgrens bøker

7.2.1 Beslektede spørsmål

Jeg startet med å stille spørsmålet: *Hvilket personlig forhold har du til Astrid Lindgren og hennes barnefigurer?* Dette spørsmålet er nært beslektet med det andre: *Hvilken erfaring har du med Astrid Lindgren og hennes barnebøker, personlig og i undervisning eller for egne barn?* Dette spørsmålet har igjen en naturlig sammenheng med det tredje spørsmålet: *Hvilke bøker og fortellinger har du benyttet mest? Hvorfor? Og hvordan virket disse inn på barna?* Siden alle de tre første spørsmålene er nært knyttet til hverandre, velger jeg å gjengi svarene på dem under ett.

7.2.2 Oppvokst med Astrid Lindgren

Når det gjelder personlig forhold til Astrid Lindgren, er informantene samstemte: De har begge vokst opp med hennes bøker, og har derfor en lang erfaringsbakgrunn med dem. Anne sier at hun har mest erfaring med Emil og Pippi, og at hun hadde alle bøkene om Pippi Langstrømpe som barn. Emil kom litt senere, og mest da hun begynte å bruke litteraturen for barn i undervisning. *Brødrene Løvehjerte* ble Anne først kjent med da hun tok førskolelærerutdanning, og hun kan fortelle at det er den hun har brukt mest og liker best å formidle. I tillegg har hun brukt *Ronja Røverdatter* og *Per Pusling* en del. Om sistnevnte sier

hun: «Den og er veldig fin. Den er liksom... Passer godt egentlig både i barnehage og i småskole, synes jeg.» Hun forteller også at *Brødrene Løvehjerte* kan brukes helt fra barnehagen og oppover til og med mellomtrinnet. Anne sier videre at det er den barnelitteraturen man selv har vokst opp med, som man klarer å formidle troverdig til barn. Hun mener det er lettere å formidle både budskap, stemning og spenning når det er noe man selv har et forhold til. «Det er noe med hva du har innunder huden», sier hun. Anne har lest de bøkene hun her forteller om for egne barn, brukt dem i barnehage og helt opp til 4. klasse i skolen. Hun har ved siden av *Brødrene Løvehjerte* brukt bøkene om Emil og Pippi mest, men har også benyttet *Karlson på taket* en del. Anne mener at det er en fordel å bruke Lindgren fordi det både finnes bøker, lydbøker, tegnefilmer og filmer med ordentlige skuespillere. Men det hun virkelig foretrekker, er å lese bøkene for barna. «Ja. Både for å... Da kan du, eh... stoppe opp og du kan prate litt og du kan legge inn litt dine egne ord, og... Du kan tilpasse det litt etter alder og den gruppa du har og, da.»

7.2.3 Ikke bare «tjolahopp-litteratur»

Videre spør jeg om det er noen bestemte grunner til at Anne har brukt de Lindgren-bøkene hun har brukt. Hun svarer at det nok er fordi det er dem hun selv har vokst opp med, men at noe også kan være tilfeldig. Hun legger til: «Jeg synes ikke unger bare skal presenteres for sånn tjolahopp-litteratur.» Anne presiserer viktigheten av å bruke litteratur som får barn til å tenke litt, og også oppleve at de kan bli triste og føle med dem som ikke har det så bra i ulike fortellinger. «Det er en del av det å vokse opp det og», sier hun. Hun mener det kan være med på å styrke barna. Anne sier også at unger i dag surfer litt gjennom i et samfunn der alt tilrettelegges for dem. Alt som er farlig skal vekk, mener hun.

7.2.4 Lesing – godt for kropp og sjel

Anne forteller videre at man i skolen gjerne vil formidle at lesing er en verdifull og fin hobby, og at det gir deg noe. «Og hvis du da blir presentert for litt forskjellig slags litteratur opp igjennom barneåra, så får du kanskje interessen for å lese senere», sier hun. I dagens samfunn mener hun at det er alt for lett å bli påvirket via en skjerm. Anne har også inntrykk av at mange leser mye når de er små og går på barneskolen, mens det blir mindre lesing på ungdomsskolen og videregående. Allikevel er det en del som oppdager litteraturen igjen når de blir voksne, men dette er helst dem som har lest mye som barn. Anne mener videre at det

er noe spesielt med det å bli helt borte i ei bok. «Jeg tror det er veldig sånn, godt for kropp og sjel», sier hun. Vi snakker videre om hva som er unikt med Lindgren og Anne sier: «Astrid Lindgren er jo liksom fantastisk til å lage bilder. Altså skrive slik at du eh... Du ser for deg akkurat hvordan Kirsebærdalen ser ut.» Hun fortsetter: «Det er liksom... Hvis man tar noen setninger derfra. Det er liksom... Det er stor poesi, altså!»

7.2.5 Bøkernes innvirkning og popularitet

Jeg spør videre om hvordan fortellingene hun leser sammen med barn, har virket inn på dem. «Altså jeg har inntrykk av at de fortellingene som er kanskje både litt skumle og litt triste og sånn. Det er de som de blir mest oppslukte av», svarer Anne. Hun legger til: «Som jeg føler at, nå har jeg dem her, liksom! Alle er... Sitter nesten som på nåler for å høre: Hva er det som skjer nå?» Videre sier Anne:

Og de kommer liksom med. Hvis klokka ringer, eller jeg sier at: 'Nei nå må vi slutte!' Så er det sånn: 'Åneei! Les litt til, da!' (latter). Og det er... Det er ofte de fortellingene som... Det... Altså alle... De fleste bøkene til Lindgren handler jo om unger. Men unger som kan ha det litt vanskelig. På et eller annet vis. Der voksne enten ikke forstår dem eller der de blir oversett.

Jeg spør også om hvorvidt det er forskjell på jenter og gutters interesse for de ulike bøkene, og Anne kan fortelle at det ikke er noen stor forskjell. Kanskje kjenner gutter seg bedre igjen der det er gutter som er hovedpersoner og vice versa med jenter. Men Pippi nevnes som like populær for gutter som for jenter. «Og jeg tror nok det at *Brødrene Løvehjerte* og fenger like greit for jenter som for gutter», sier Anne. Videre spør jeg om det er noen fortellinger som egner seg bedre eller som hun har brukt mest for de eldste elevene (3. og 4. klasse), og hvilke hun har brukt mest for de minste. Hun sier at hun har brukt *Brødrene Løvehjerte* mest for de eldste, mens hun har brukt *Karlson på taket* og bøkene om Pippi Langstrømpe mest for de minste. Videre kan Anne fortelle at de nå i 2. klasse har lest *Per Pusling* og sett filmen etterpå. «Og der har du og dette med savn og sorg og det er liksom så trist fordi at han er så alene. Og han savner søsteren sin», sier Anne. «Og det er jo litt sånn Astrid Lindgren, at mye foregår i barns fantasi», sier hun. Her nevner hun også *Karlson på taket*, som bare lillebror kan se. Hun fortsetter: «Også er det noe med at når det behovet for å ha noen... er borte... liksom eller sorgen er over eller ting har ordnet seg i livet, liksom. Da forsvinner og den der fantasifiguren eller fantasivennen.»

Jeg spør videre om hun har sett noen bli veldig lei seg av de ulike Lindgren-fortellingene. Her svarer Anne klart og tydelig, at nei, det har hun ikke. I alle fall ikke som hun kan huske.

Hun legger til at de ofte pleier å bearbeide tekstene. For eksempel så må elevene tegne, skrive og fortelle etterpå. Det hender også at hun lar elevene skrive fortsettelsen på ulike historier. En slags «sesong 2», som hun kaller det. Her forteller hun meg detaljert om en film hennes klasse så på kino, der ungene syntes slutten var litt skummel. Derfor laget de det hun kaller for en «storbok» der alle elevene fikk være med på å bestemme slutten.

7.2.6 Bearbeiding av bøkene

Jeg spør også Anne om det er spesielle grunner til at hun velger de bøkene hun gjør. Hun svarer: «Det er jeg ikke helt sikker på om jeg tenker så voldsomt over. Det kan være at ei bok passer inn i årstid eller tema... som vi driver på med. Eh, men altså vi har alltid ei høytlesningsbok, liksom.» Hun sier også at det kan være litt tilfeldig hva hun griper til. Anne mener uansett at det er dumt å si for mye på forhånd, for eksempel når man leser *Brødrene Løvehjerte*. Det kan nemlig ødelegge litt av fortellingen. «Når det er sånn ei historie så vil det alltid bli prat etterpå», sier Anne. Men det blir også samtale underveis. Anne sier at unger alltid har kommentarer, og hun mener det kan være en fin innfallsvinkel å snakke om for eksempel *Brødrene Løvehjerte* dersom man skal ta opp «et litt sånn touchy tema». Hun kan også fortelle at de har brukt Lindgren-fortellinger til å tegne og skrive ulike historier i etterkant. Anne poengterer viktigheten av at barn får god trening i å skrive fortellinger, og det å lese fortellingene vil hjelpe elevene til å forstå hvordan en fortelling er bygd opp. Hun forteller også om ulike skrivemetoder. Når det gjelder bearbeiding av barnelitteratur, sier Anne at det er stor forskjell på slik litteratur. «Noe bør man absolutt bearbeide!» mener hun. Hun sier også det kan være et pusterom for elevene å sitte og lytte til høytlesning.

7.2.7 Astrid Lindgren hele livet

På det første spørsmålet svarer Stine: «Mitt personlige forhold, det har jo vært hele livet. Altså det har jo vært fra du... Så langt tilbake en kan huske.» Stine forteller videre at da hun var barn, så hun *Emil i Lønneberget* på TV og lyttet til fortellinger om Pippi som hørespill på LP. I tillegg har hun alltid sett på *Barna i Bakkebygrenda* på TV før jul. Boka om barna i Bakkebygrenda leste hun også da hun var liten, og nå leser hun den til sine egne barn. Stine

---

har også pleid å se på *Se Marikken, det snør* (1983)²² før jul. Hun sier at hun har lest det meste av Lindgren. Men bøkene om Emil, Pippi, Bakkebygrenda og Marikken har vært de faste, og de hun har lest for sine egne unger. De har også sett på film sammen og hørt på lydbøker. Hun tror ikke at barna hennes har møtt Lindgren i barnehagen eller på skolen. Når det gjelder Lindgren som pensum, har Stine kun opplevd ett slikt tilfelle. Her kan hun vise til *Draken med de røde øynene* som er med i norsk boka *Zeppelin* for 5. klasse. Stine har også noe artig å fortelle: «Men kan ta med under egne barn da, at min eldste sønn heter Emil, og det bestemte jeg når jeg var 12 år.» Hun var så glad i Lindgren-figurene, og ville derfor gi sønnen dette navnet. Sangene har også spilt en stor rolle for Stine, særlig «Idas sommervise».

På spørsmålet om hvilke bøker Stine har brukt mest, er det altså *Pippi Langstrømpe*, *Emil i Lønneberget*, *Brødrene Løvehjerte*, *Barna i Bakkebygrenda* og *Karlson på taket*. Hun fortsetter: «Eneste som jeg faktisk ikke har vært borti, det er den *Mesterdetektiven Blomkvist* [1948]²³. Den tror jeg ikke jeg har lest i det hele tatt.» Hun kan ikke huske at det var noen elever som reagerte på en spesiell måte da de ble presentert for Lindgren-fortellingene, annet enn at de har sett ut til å like dem. Når det gjelder egne barn, synes de Lindgrens fortellinger er morsomme, men de synes også at *Brødrene Løvehjerte* er trist. Flere av Sines erfaringer med hvordan barna har oppfattet fiktive karakterer i vanskelige situasjoner, tar jeg for meg senere. Jeg snakket ikke så mye med Stine om hvorfor hun har benyttet de ulike bøkene, men mye tyder på at hun fører videre det hun selv har vokst opp med.

7.2.8 Astrid Lindgren-uka

Når det gjelder undervisning, har Stine ofte brukt julefortellingene med de minste elevene, men siden hun stort sett har hatt mellomtrinnet, har det ikke blitt så ofte. Hun forteller likevel om en sjettede-klasse hun hadde da det var Astrid Lindgren-jubileum. Da hadde de et veldig stort prosjekt om Lindgren, og her var det mye nytt for elevene. I en lang periode før prosjektet jobbet hele skolen, fra 1.–7. klasse, med Lindgren. De leste bøker og så på filmer. I tillegg hadde de en uke som het Astrid Lindgren-uka, der de jobbet på tvers av klasser og

---

²² På svensk: *Titta, Madicken, det snöar* (1983).

²³ På svensk: *Mästerdetektiven Blomkvist* (1946). Her har jeg satt inn referanse til den første boka om detektiven.

fag. Siden de fleste elevene hadde Lindgren-bøker hjemme, tok de dem med på skolen, og det ble laget en bokutstilling. Det ble også skrevet et skuespill som ble satt sammen av forskjellige kjente Lindgren-figurer, og en skuespillergruppe øvde på dette. I tillegg var det korggruppe og datagruppe. Det var fokus på at alle skulle få jobbe med noe de likte. Elevene syntes det var kjempegøy, og det hele endte med en stor forestilling for foreldre.

7.3 *Brødrene Løvehjerte og Draken med de røde øynene*

7.3.1 Erfaring med bøkene

Mitt neste spørsmål var: *Hvilke erfaringer med og hvilken kjennskap har du til fortellingene Brødrene Løvehjerte og Draken med de røde øynene?* Jeg har allerede fortalt at Anne har brukt *Brødrene Løvehjerte* veldig mye, mens Stine ikke har nevnt boka så langt i intervjuet. Anne har ikke hørt om fortellingen *Draken med de røde øynene* før, men har veldig mange synspunkter som gjelder *Brødrene Løvehjerte*.

7.3.2 Mye som henger i ettertid

Anne kan erindre første gangen hun brukte *Brødrene Løvehjerte*. Da leste hun den for ei søskengruppe fra 3-7 år. «Det var liksom stille og rolig og godt. Og da tenkte jeg liksom at, jaja, *Brødrene Løvehjerte*, det er kanskje noe for de eldste», sier Anne. Hun fortsetter:

Men, eh, alle hvilte sammen og sånn, og det... De eldste de fulgte med på historia og spenningen. Og var veldig liksom på hugget med: 'Hva er det som skjer nå og hvordan og når kommer Tengil og?' (små-ler) ...sånn. Mens de minste, dem tror jeg hadde, de var veldig sånn lydhøre. Men det var kanskje mest fordi at det var noe med stemningen, tror jeg. Eh... (små-ler) Og ordene og språkbruken... Som Astrid Lindgren er ganske spesiell til å få til.

Anne sier videre at dette er en ganske sterk historie, enten en er 3 år eller 6 år. Hun fortsetter: «Men altså jeg tror ikke man skal være redd for å... verken ta opp sånne temaer med unger. Eh... Eller være redd for at de skal bli redde, eller...» Her refererer hun blant annet til alt det grusomme som skjer i folkeeventyrene, og at det aldri har vært snakk om at det har vært skadelig. Anne tror også at unger veldig greit klarer å skille mellom fantasi og virkelighet. «Men jeg synes det at det er ikke alltid man behøver å forklare i hjel unger.» Hun forteller hvor viktig hun synes det er at barna skal få lov til å undre seg: «De behøver ikke å ha noe sånn eksakt svar, også... Jeg kan ikke gi dem noe svar på... Hva... Ja hvis de spør: 'Jammen kommer jeg til å dø? Eh... Hva skjer når jeg er død? Kommer jeg til Nangijala?」 Anne sier

---

også at en del av det Lindgren har skrevet, «henger litt» i ettertid. Hun mener at det er mye vi aldri får eksakte svar på, men at Lindgren kanskje har fått både voksne og unger til å tenke litt. Anne synes det er veldig verdifullt å la barn bare få ord og historier, og ikke alltid film. Da kan de danne seg sine egne bilder.

7.3.3 Paralleller mellom *Brødrene Løvehjerte* og *det virkelige liv*

Anne fortsetter å fortelle om de tragiske hendelsene i *Brødrene Løvehjerte*: «Altså, unger som dør det, det skal jo ikke skje det. Eh... Det som... liksom var så uventet for han Kavring, det var jo at han Jonatan skulle dø først!» Jeg spør videre hvilke erfaringer Anne har med hvordan boka påvirker barn. «Jeg har ikke opplevd at de har liksom... Altså ikke verken blitt redde eller... Det... Jeg vet ikke om det er måten Astrid Lindgren forteller det på som gjør at det blir liksom ganske naturlig.» Anne forteller om bokas triste begynnelse, men at det plutselig blir «veldig lyst og flott og fint liksom, når de kommer til Nangijala begge to.» Hun fortsetter: «Men så er det jo liksom det der mørke som hviler over Kirsebærdalen, da, og den nabodalen der de... blir styrt av han, skal vi se Tengil, og... Katla. Og han der forræderen.» Hun forteller også at hun har inntrykk av at Kavring og Jonatan har glemt at de er døde når de har kommet til Kirsebærdalen. «Da er det en ny historie som starter, egentlig», sier hun. Hun poengterer også at de ikke sier noe om at de savner foreldrene eller sitt gamle liv. «Også er det jo liksom veldig mye dette med det gode mot det onde, da», sier hun. Anne trekker også noen paralleller fra *Brødrene Løvehjerte* til det virkelige liv. Hun snakker om krig og undertrykkelse «og det som skjer i den virkelige verden. Det har det jo gjort til alle tider. At det er... land og samfunn der folk blir undertrykte.» Hun sier også at dette ligger under denne historien, slik hun tolker den. Her viser hun blant annet til land som styres av en jernhånd eller der folk er underkuet. Anne mener at man kan trekke slike paralleller overfor eldre elever, kanskje i 5., 6. og 7. klasse. Hun forteller også at hun selv gjerne kunne tenkt seg å ha presentert boka for elever på mellomtrinnet. Anne beretter videre om elever som er flyktninger som kommer til landet, og at man kan knytte slike hendelser fra det virkelige liv til fortellingen. Men her må man være varsom, siden mange husker følelser eller har foreldre som har grusomme minner.

«Men det som er kanskje, liksom i det virkelige liv. Da har du sjelden noen sånn Jonatan Løvehjerte som kommer og redder dem», fortsetter Anne. Hun sier også at man overfor eldre

elever kan bruke boka som utgangspunkt for samtale: «Dette er ei historie, det er ei fortelling. Det er ikke noe som virkelig har hendt, men kunne det ha hendt?» Hun fortsetter:

Og da vil de jo kanskje se at: Ja, drager fins vel ikke i virkeligheten, men det fins land der folk ikke kan si hva de vil... og mene hva de vil og der de må gjemme seg unna hvis de mener noe annet enn det som er bestemt.

7.3.4 Draken med de røde øynene som pensum

Stine møtte altså *Draken med de røde øynene* for første gang i norskboka *Zeppelin* for 5. klasse, og kan fortelle at teksten stod under overskriften «Spøk og spenning». Hun forteller videre: «Jeg tenkte egentlig kanskje at den stod under sorg jeg, men...» Stine sier at klassen leste teksten og løste oppgaver som var laget til teksten i arbeidsboka til *Zeppelin*. Hun kan ikke huske noen spesielle reaksjoner på boka.

7.3.5 Brødrene Løvehjerte og triste hendelser

Stine fortsetter:

Når jeg tenkte på at jeg skulle forberede meg så vet jeg at hadde jeg kommet borti i undervisning, en trist hendelse med død og slik, så hadde jeg sikkert brukt *Brødrene Løvehjerte*, for den er veldig fin å bruke til å sette ord på ting.

Hun sier videre: «Jeg har aldri vært oppe i noen slike situasjoner der det har vært naturlig å dra fram som en sorgbearbeidelse...» Stine sier også at lesere i ulike aldre vil få med seg forskjellige ting fra *Brødrene Løvehjerte*. Hun har selv hørt fortellingen mange ganger, men sier: «Det er jo først, eh, når du har hørt den i flere aldre at du får med deg hva som egentlig skjer.» Hun legger til at det er en vanskelig historie å lese, for eksempel når det gjelder å oppfatte hvor personene er til enhver tid.

7.3.6 En «avstikker» – Karlson, Emil og Pippi

I forbindelse med dette spørsmålet velger Stine å hoppe over til *Karlson på taket*. «Det synes jeg er litt, eh, vanskelig for... Slik som [dattera mi] da, som er fem år. Egentlig for alle unger. Å skjønne... Fins han eller fins han ikke?» Hun fortsetter: «Til et visst punkt, alder, også begynner de å skjønne at han fins ikke. Og det blir nesten som sorg når du skjønner at Karlson ikke fins, at han bare er fantasi.» Hun sier også at i den ene boka om Karlson, så kommer foreldrene inn på rommet og får se Karlson. Stine sier at hun ikke kan forstå

hvordan dette går an, siden han ikke fins på ordentlig. Når det gjelder *Karlson på taket* har Stine brukt boka og filmen mye med sine egne barn. Men hjemme hos henne så er Emil den store favoritten. «Og Pippi nummer 2. Også kommer Bakkebygrenda og... Karlson og... Ja.» Hun mener også at det er godt å ha en tøff jentehelt, slik som Pippi, å se opp til. «Da blir man litt tøff selv, også», sier hun. «Og Emil er kanskje... Det kan jo være litt mer for gutter og sikkert for jenter», fortsetter hun.

7.3.7 Følelsene er fortsatt de samme

Så går vi tilbake til *Brødrene Løvehjerte*. «Vi har jo sett både filmen og lest boka. Jeg tror kanskje, ja, vi så filmen på skolen, òg. Den har vi jo òg sett med de [større elevene]. Det var liksom den vi plukka ut til å se...» Stine forteller at hun synes filmen er litt tung og dyster. Hun har også sett *Ronja Røverdatter* med de større elevene på barneskolen, og de fleste elevene kjente til begge disse to fortellingene fra før. Videre snakker Stine om reaksjoner på fortellingene. Hun kan ikke huske at elevene hadde noen spesielle reaksjoner, men nevner litt om sine egne barn. «De synes [*Brødrene Løvehjerte*] er trist», sier Stine. «Eller vond. Den er vanskelig. Ehm.» Hun sier videre at selv om settingen, altså miljø og historisk epoke fra bøkene, er helt forskjellig fra dagens setting, så er følelsene fortsatt de samme. Hun fortsetter:

Ellers så, de bøkene, det hun skriver møter jo unger i hverdagen, sånn. Ikke at, de kjenner seg jo ikke igjen i situasjonen med å fly barbeint i skogen og sånn som Bakkebygrenda, og sånn. De er jo ikke der. Men det kommer jo hele tiden... eh, situasjoner som kan relateres til nåtiden. Sånn som Emil når han lager til store kalas i, for disse her fattige, og... at han er så omsorgsfull, og. Det spiller på følelsesregisteret til ungene hele tida. At de skal tenke hva som er rett.

7.4 Historier om barn som har det vanskelig

7.4.1 Trå varsomt

Jeg går videre til neste spørsmål: *Hva synes du om å fortelle barn historier der andre barn er i vanskelige situasjoner?* Anne svarer:

Nei, men jeg synes det er, det er greit. Man skal selvsagt være litt varsom, hvis du vet at det er noen som er kanskje i en situasjon der de har opplevd noe... som kan minne om det som da skjer i boka.

I slike tilfeller mener Anne at det kan være hensiktsmessig å ta det opp med foreldre og spørre dem om de tror at eleven kommer til å takle det. Hun sier også at man kanskje vil bruke ei spesiell bok for å gi en elev muligheten til å bearbeide og komme fram med noe han

eller hun bærer på inne i seg. «Men da skal du vite hva du gjør», sier Anne. Jeg spør også Anne om hun vært borti en situasjon der det har vært aktuelt å bruke ei bok på en slik måte. Her svarer hun nei, og legger bestemt til: «Du skal vite hva du gjør!» Hun mener også at det er veldig viktig at man kjenner eleven og elevgruppa godt. Anne kan også fortelle at noen barn har veldig behov for å snakke om triste og vonde ting, mens andre ikke vil at det skal nevnes i det hele tatt.

7.4.2 Fra barnas ståsted

Anne trekker også fram Pippi og at det eksisterer et savn i denne boka. For det første ligger hun i senga og ser opp på stjernene mens hun snakker med sin far. Hun prater også med sin mor som er «engel». «Så det er klart hun savner hun og», sier Anne. Hun fortsetter: «Så det er, selv om det er ei liksom, ei morsom «hurra-meg-rundt-bok», så... er det litt eh... litt sånn dypere.» Jeg spør videre om hva hun mener om å fortelle fortellinger som mange oppfatter som kontroversielle i dag. «Nei, altså hvis du har helt vanlige unger og vet at de ikke har noen traumer med seg eller noe sånn så ser jeg ikke noe gærent i det. Jeg tror det kan være fint, jeg», svarer Anne. Hun sier videre: «Men det er veldig sånn i alle bøkene hennes Astrid Lindgren, at hun tar ungenes parti.» Anne legger til: «Hun ser det i fra deres ståsted.» Her mener Anne at Lindgren er ganske unik. «Og, altså jeg vet ikke hvordan en unge tenker og sånn, men det er tydelig at ungene kjenner seg igjen», sier Anne. Hun sier også at i alle Lindgren-bøkene så er det noen som er der for barna. «Og er det ikke noen der så skaper de seg en selv», sier hun.

7.4.3 «Livet kan være hardt og brutalt, det!»

Jeg spør ytterligere en gang: *Nei, så du ser ingen problemer med de bøkene, selv om...?* Anne er tydelig: «Nei. Jeg synes man skal presentere sånn for unger, jeg!» Hun mener også at det kontroversielle i litteraturen kanskje er vanskelig for oss voksne å takle, og legger til: «Jeg kan lettere presentere sånn litteratur for eh, ei klasse eller ei barnegruppe enn kanskje for mine egne unger.» Hun sier at det med egne unger blir veldig nært og følelsesladet, mens hun som lærer lettere klarer å ordlegge seg på grunn av sin profesjonelle rolle. «Ja du har tross alt en avstand til ei barnegruppe som du jobber med», sier hun. Hun sier seg også enig i at det blir feil dersom man bare skal presentere morsomme og lykkelige fortellinger for barn. «Livet kan være hardt og brutalt, det!» sier Anne. «Også er det litt sånn at jo flere ganger du

leser og jo eldre du blir, så jo mere ser du, hva som ligger under...», fortsetter hun. Hun mener for eksempel at man som 5-6-åring er mest opphengt i historia og spenningen i *Brødrene Løvehjerte*, mens man når man blir eldre, kan begynne å tenke litt mere på hva dette egentlig handler om. «For da vet du litt mer om livet», sier Anne. Hun tror også at man kan få litt forskjellig ut av bøkene alt ettersom hvor gammel man er. Når hun presenteres for ulike artikler som er kritiske til bøker som *Folk og røvere i Kardemomme by* og *Pippi Langstrømpe*, små-ler hun og sier oppgitt: «Altså det blir litt sånn misforstått. Det er noen som skal mene noe for å mene noe.»

Vi snakker videre om at noen typer litteratur, slik som for eksempel Lindgren, blir sett på som kontroversiell av mange i dag. «Altså, jeg tror det å vokse opp og være menneske, det er å møte, eh, mye forskjellig», sier Anne. Hun fortsetter:

Hvis vi skal liksom være sånne... Hva er det de kaller det? Curlingforeldre? Skal koste, eh, sånn at de skal gli lettest mulig gjennom, eh... livet. Da tror jeg det blir en generasjon som ikke har noe særlig motstandskraft for å stå imot noe.

Anne mener også at det er viktig å kunne sette seg inn i andre sine skjebner og liv.

7.4.4 Barn bør få høre om andre barn som har det vanskelig

På spørsmålet om hva hun synes om å fortelle barn historier der andre barn er i vanskelige situasjoner, svarer Stine: «Jeg tror det er veldig, veldig lurt å gjøre». Jeg viser henne deretter de ulike artiklene som inspirerte meg til å skrive om Lindgren i min avhandling. Stine kjenner til de ulike problemstillingene som artiklene tar for seg, og sier: «Den som har fått mest kritikk av hennes bøker er vel kanskje *Pippi Langstrømpe*.» Stine fortsetter:

Ja, jeg synes det er kjempefint å bruke bøker for å... For å få av... Altså... At de ikke føler seg alene hvis de har en bestemt opplevelse av ting. Om det er sorg, det å miste noen. Ikke bare Astrid Lindgren, men all annen litteratur, óg.

7.5 Bøkernes innvirkning på barna

7.5.1 Udødelige historier i gammeldags innpakning

Hvordan oppfattet så barna de fiktive karakterene som er i vanskelige situasjoner? Og hvilken innvirkning kan slik lesing ha på barn? spør jeg Anne. Hun svarer at hun ikke vet hvilken innvirkning det kan ha, men at hun ikke tror de tar skade av å lese det som Astrid Lindgren har skrevet. «Med hånda på hjertet så tror jeg ikke det. Jeg tror de får mange fine

opplevelser», sier hun. «De... kan bli glade i å lese», små-ler hun videre. Hun sier også at historiene er udødelige, selv om innpakningen er litt gammeldags. «Det ble jo skrevet i en tid da, eh, rollemønsteret var et helt annet. Og synet på unger var et helt annet.» Hun mener også at Lindgren var framsynt. «For da hun begynte å skrive så skulle jo unger egentlig helst ikke verken sees eller høres. Men hun så dem», sier hun.

7.5.2 Barnebøker om død

Anne går deretter over til dødsmatikken. «Det har jo vært skrevet barnebøker og i nyere tid om det», sier hun. Videre snakker hun om bøker som tar for seg skilsmisser, samt det med å ha foreldre som ikke stiller opp eller som sliter med psykiske problemer. Hun nevner både vanlige bøker og bildebøker. Særlig anbefaler hun bildeboka *Farvel, Rune* (1986), en bok om døden som er en gjenganger i alle barnehager. Anne mener denne boka er fin å bruke for små barn som opplever noe trist som for eksempel at noen i familien dør. En annen bildebok hun viser til er *Slik var det da [Olas] farfar døde* (1990).

7.5.3 Alt virker inn

Jeg vil gjerne vite mer om hvordan bøker som tar for seg vanskelige temaer virker inn på barn, og Anne svarer: «Nei, altså, alt vi presenterer for unger, eh, virker inn. I en eller annen retning. Og alt vi lar være å presentere, virker og inn. Altså hva vi velger bort. Det virker og inn», sier hun. Anne finner ikke tematikken i Lindgren-bøkene særlig skremmende, men det hun synes *er* bekymringsverdig, er hvis man hele oppveksten sitter klistret til en skjerm. Da blir man ikke sosialisert. Anne nevner også noe hun har sett på nyhetene, om at en 18-åring i dag i gjennomsnitt har sett 20 000 mord på film i løpet av sitt liv. I motsetning til Lindgrens bøker er dette noe man bør se på som skremmende, mener altså Anne.

7.5.4 Urettferdig, morsomt og trist

På samme spørsmål forteller Stine om den ene dattera si som er så frustrert over at Emils pappa alltid er så sint. I tillegg er det jo ikke bare Emil som finner på rampestreker. Ida prøver også, men lykkes ikke helt. «Så denne urettferdigheten med at Emil alltid får straffen, men ikke Ida, selv om hun knuser ting og prøver», sier hun, «den er hun ganske frustrert

over nå, da.» Stine forteller også at hennes egne barn finner for eksempel *Brødrene Løvehjerte* trist, mens mange av de andre fortellingene er morsomme. Men hun mener at det er en god ting å fortelle også triste historier for barn, siden de på den måten kan få bearbeidet triste følelser. Hun fortsetter:

Men jeg ser, at hadde Astrid Lindgren levd i dag, så hadde hun helt sikkert kommet til og skrevet om barn som hadde opplevd skilsmisse på en humoristisk måte, men samtidig hadde klart å få fram følelsene rundt det. Eh... Hun var jo utrolig god til å ta sinnet til barna selv om hun var voksen. Jeg tror at det er veldig synd at hun ikke kan skrive om de problemene som barn opplever i dag, da. Som ikke var når hun var... Ja... Vi ser jo... Anne-Cath Vestly [1920-2008] begynte jo å nærme seg litt, dette med å bo alene med en av foreldrene, eller... Det å vokse opp i en blokk og... Ikke bare det... Ikke bare idylliske Bakkebygrenda. Den er veldig idyllisk. Den kan jo få unger til å føle at alt annet ikke er bra nok. Når du ser hvor fantastisk de har det.

Hun peker videre på at Pippi bor alene, Emil har en sint far, mens det i Bakkebygrenda ikke er noe som forstyrrer idyllen. Her kan det virke som om det eneste problemet er at farfaren er blind, mener Stine. Hun trekker også fram fortellingen om Marikken som en «perfekt» historie. Jeg stiller også Stine et tilleggs spørsmål om hvorvidt hun tenker at det er noe i Lindgrens bøker som kan være skadelig for barn. Hun svarer: «Jeg klarer ikke helt å se den.»

7.6 Bruk av Lindgrens litteratur i samvær med barn

7.6.1 Vilkårleg bruk og bruk med hensikt

Jeg spør Anne videre: *Hvordan kan vi som voksenpersoner og lærere, bidra til at barn og elever får et innsiktsfullt eller godt forhold til Lindgrens barnefigurer? Eller andre figurer som har det vanskelig?* «Nei du kan bruke det... vilkårleg. Og du kan bruke det med en spesiell hensikt.» Hun fortsetter: «Også hvis det er et tema du vil belyse og ta opp, i forhold til at det står på planen, i læreplanen... Så kan du bruke litteraturen hennes.» Anne mener uansett at det er viktig å lese litteratur også «bare» for å gi barn en god følelse. «Man behøver ikke å forstå i hjel... barnelitteratur heller», sier hun. «Altså det er jo en del av målet med undervisningen vi driver, at elever og skal bli flinke til å ordlegge seg, både muntlig og skriftlig», sier Anne. Hun sier også at unger som selv leser mye, blir mye flinkere til å lage historier. «Og de som har blitt lest for fra de var små, de har en helt annen... erfaringsbakgrunn å øse av når de skal begynne å produsere noe selv», sier hun.

7.6.2 Samtale underveis og etterpå

På samme spørsmål legger jeg til noen tilleggsspørsmål til Stine: *Tenker du at det er noe spesielt man kan gjøre? Slik forarbeid, etterarbeid, noe man kan si? Eller at man ikke skal si så mye?* «Nei, altså... Jeg mener at unger har godt av å oppleve litt ting som ikke er helt bra. Men man må prate om det etterpå. Så de ikke sitter med tanker som... For at du vet aldri hva de tenker!» Videre mener Stine at det er kjempebra at dattera hennes sitter med puta foran ansiktet når hun synes Emil eller Pippi blir litt skummelt. Jeg spør videre: *Tenker du at det liksom er etterpå det er viktigst å si noe, at man ikke skal si for mye på forhånd?* Stine mener man ødelegger om man sier noe på forhånd. Man kan heller prate med barna underveis og etterpå. «Når vi leste *Brødrene Løvehjerte* så satt vi sammen og pratet en del underveis», sier hun. «Ja den er vanskelig og så er den trist, da. Så det blir jo fort til at man kan gråte litt.»

7.7 Udødelig tematikk

7.7.1 Mellommenneskelige forhold

Jeg spør videre: *Mener du at barnebøkene til Lindgren bør føres videre til nye generasjoner? Og hvorfor eller hvorfor ikke?* «JA! Ja det mener jeg, vet du», svarer Anne. På spørsmålet om hvorfor sier hun:

Nei det er noe med... Tematikken som blir tatt opp er litt sånn udødelig. Ehm... Det er... Unger som har det moro, unger som har det litt trist og det skjer noen dramatiske ting, og. Om det skjedde på 40-, 50-tallet eller om det skjer i år 2020, det... Temaene er de samme! Det er litt sånn mellommenneskelige forhold, og... Unger er unger da og de er det nå og de... Hun ser det utifra ungenes ståsted, liksom!

Videre mener hun at man gjerne kan supplere den eldre litteraturen med noe mer moderne. «Men nei, det blir veldig spennende å se om... Om neste generasjon og vil bruke Prøysen, og... Egner og Lindgren...», sier hun. Sammen med Anne-Cath Vestly mener hun at de er de fire store som det virkelig er kvalitet over innen slik type litteratur i skolen. «Anne-Cath Vestly og har jo liksom samme evnen til å se det i fra ungers ståsted», sier hun, men legger til: «Egner er litt annerledes... Han skriver gjerne om barnslige voksne», sier hun.

7.7.2 Ungenes synsvinkel

Jeg stiller også Stine spørsmålet om hvorvidt hun mener at Lindgrens bøker bør føres videre til kommende generasjoner, og legger til at mange mener bøkene hennes har gått ut på dato.

Her er Stine klar i sin tale: «Men jeg synes ikke det. Jeg synes ikke det jeg, altså!» Hun fortsetter: «Settingen er utgått på dato! Men settingen er jo veldig... Har aldri egentlig vært på dato. Pippi Langstrømpe har jo aldri... Det er jo ingen som kunne hatt det sånn noen gang!» Hun sier videre at uansett om du bor i en leilighet eller i en by og aldri har vært på en bondegård, så er det ingen som har vondt av å se det.

Jeg spør Stine videre:

Mener du liksom at det er noe spesielt med Lindgren sine bøker, framfor andre bøker som er fra gamle dager? Altså... Som ikke er moderne, da direkte! At det er dem framfor andre ting som bør velges i spesielle situasjoner?

«Jeg ser det at Anne-Cath Vestly-bøkene, som jeg óg har likt veldig godt før... er vanskeligere å videreføre. Fordi at de er så mye mer i tiden da de blir skrevet.» Hun forteller også om den moderniserte filmversjonen av fortellingen om mormor og de åtte ungene²⁴ som har en «mamma med tre unger og en pappa med fire unger som møtes også får de Morten minstemann sammen.» Stine fortsetter: «Så de har jo gjort en vri på den, fordi de skjønner jo at det å få åtte unger og sånn...» Hun påpeker også at dersom det er så store familier i dag, så er det med forskjellige fedre og mødre. Stine er også enig i at filmene har mye å si for at bøkene blir videreført, for eksempel Pippi og Emil. Hun sier også at Vestlys bøker forteller mer hverdagshistorier, og at ikke følelsene vektlegges slik som hos Lindgren. Hun mener at noe av grunnen til at det er vanskeligere å videreføre for eksempel Vestly enn Lindgren, kan være at det dreier seg for mye om hvordan det var å vokse opp på den tida. Stine fortsetter:

Mens i Pippi så er det andre... Det er ikke, fokuset er ikke på hvordan det er å vokse opp på den tida. Fokuset er på ting de gjør på den tida. Sånn... Eh... Rampestreker og følelser og... omtanke for andre. Men sånn som i [fortellingene om] mormor og de åtte ungene så... Ja... De har ikke vondt av å høre det, det er ikke det jeg mener, men jeg... Det er lettere å føre videre Astrid Lindgren enn å føre videre Anne-Cath Vestly til generasjoner videre oppover.

Jeg spør Stine videre: *Men har du liksom noen grunn til at du synes det virkelig bør brukes videre, istedenfor ikke å bruke det videre? Hvis du liksom...? For din egen del?* Stine svarer:

For min egen del, fordi at det er barndommen min (små-ler). Så alle bør få ta del i... Jeg hadde jo heller ikke noen... Det var jo heller ikke noe slik når vi, eller når jeg vokste opp. Jeg kunne ikke sette meg inn i de situasjonene som var med å bo på en gård med å ha det sånn, og... Altså det var ikke det da heller. Men allikevel så var det artig og interessant. Fordi at hun ser liksom... Ja, veldig gjennom ungenes sinn, da. Eller altså ungenes synsvinkel.

²⁴ Første boka om mormor og de åtte ungene kom ut i 1957 og het *Åtte små, to store og en lastebil*. Den første filmen kom i 1977 og het *Mormor og de åtte ungene i byen*. Den moderne filmversjonen het *Mormor og de åtte ungene* og kom i 2013.

Helt til slutt spør jeg: «Men du mener at de skal brukes videre, vil jeg tro? Ut fra det du har sagt?» Her er svaret klart: «Ja!»

7.8 Avskjed og død i skolehverdagen

7.8.1 Avskjed har mange former

Dette siste spørsmålet fikk jeg bare stilt til Anne. Jeg lurte på om hun har noen tanker om hvorfor litteratur der noen «bare» drar av sted, men ikke dør, kan bli oppfattet som like trist. «Nei altså, i forhold til unger og sånn så er de jo veldig... Hva skal jeg si... De lever veldig her og nå», sier Anne. Hun fortsetter:

Og [...] igjennom oppveksten så opplever de jo at besteforeldre dør, oldeforeldre dør... Eh... Noen, veldig mange opplever jo skilsmisse, og... Det kan være traumatisk. Eh... Noen plasser så blir jo den ene parten mer eller mindre borte ifra ungens liv. Ikke sant... Det er jo et savn og en sorg. Du kan oppleve vennskap som av en eller annen grunn slutter.

Her nevner hun for eksempel flyktninger som flytter til og fra, og at dette kan bli veldig trist for barna. Hun nevner også situasjoner der noen flytter fordi at familien har fått jobb et annet sted. «Og det er veldig godt når vi har muligheten til å forberede litt», sier hun. Her nevner hun for eksempel avskjedsfester eller det at man kan utveksle adresser slik at man kan skrive brev til hverandre. I tillegg nevner Anne situasjoner der kjæledyr dør, som kan være veldig trist: «Skal ikke kimse av sånn», sier hun.

7.8.2 Forfatteren som terapeut

Reaksjoner er også ulike hos ulike elever, og noen kan få reaksjoner i ettertid. Anne sier videre at død er noe man før eller senere vil møte i alle klasser. Hun mener også at det er mye åpenhet rundt temaet død i dag. «Det tror jeg er godt både for den som... opplever dette på kroppen og for de rundt», sier Anne. Her snakker vi spesifikt om temaet selvmord. «Det er ikke så tabubelagt nå lenger som før», fortsetter hun, og legger til at hun synes det er veldig bra. Hun sier også at når for eksempel foreldre i en klasse begår selvmord, så har skolen en beredskapsplan. Det legges ikke skjul på hva som har skjedd i slike tilfeller, og Anne sier at det er viktig å snakke med elevene om en slik tematikk. Men hun uttrykker klart at det er vanskelig: «Da må man bare prøve å si det at: 'Ja, han synes det var så ille, og hadde så vondt inni seg og var så syk inne i seg liksom at han ikke klarte å leve lenger.'»

Jeg spør også Anne om hun kunne ha tenkt seg å bruke noen fortellinger eller bøker som handler om selvmord. Hun svarer:

Jaa. Jada det... Altså litteratur er jo veldig vanlig å bruke i alle temaer og også sånne... kontroversielle temaer, er det det du kalte det liksom? I forhold til, sånn, som en slags innfallsvinkel. Og som en start på en samtale for eksempel, og. Det er ikke sikkert at man behøver å trekke paralleller til det som har skjedd med den eleven. Men at man kan lese boka og prate om det og historia og hvordan har de det, de som er igjen, liksom. Da vil jo ofte elevene selv: Og ja, for pappaen til den er jo død, liksom, og da vil de kanskje [tenke at] den eleven og føler det sånn.

Hun mener uansett at det er et godt stykke fra Lindgrens tematikk til bøker skrevet spesielt for sorgbearbeiding. «Det fins jo barnelitteratur som blir skrevet nesten som sånn bestillingsverk, holdt jeg på å si.» Anne sier at slike bøker kan være skrevet av forfattere som har førstehåndskjennskap til denne tematikken. Hun forteller videre om boka *Sommerlandet* (1983), som handler om en familie som mistet ei lita jente. Jenta druknet, og familien følte et voldsomt sinne og en voldsom frustrasjon. Anne forteller videre at denne familien kontaktet en forfatter de kjente, slik at han kunne hjelpe dem. Etter dette skrev han ei fortelling som skulle hjelpe familien i sorgbearbeidelsen. Forfatteren heter Eyvind Skeie.

7.9 Oppsummering av intervjuene

I intervjuene med Anne og Stine fikk jeg mye nyttig informasjon. Begge hadde mye erfaring med Lindgren. Begge vokste de opp med hennes forfatterskap, og begge har de ført det videre til sine egne barn. I undervisningssammenheng har Anne mer erfaring med å benytte Lindgrens bøker enn Stine. De har uansett begge god kjennskap til mange av Lindgrens bøker. Anne og Stine virker også enige om at *Brødrene Løvehjerte* er en trist og vanskelig historie, men at den kan være fin å bruke i forbindelse med vanskelige situasjoner. De mener også begge to at det er viktig å benytte litteratur som tar opp vanskelige tema for barn. Både Anne og Stine mener også at Lindgrens barnebøker bør føres videre til kommende generasjoner. Det virker ikke som om de er spesielt uenige om noe, men det er litt variasjon i deres erfaring med bruk av bøkene i undervisning og hvilke bøker de selv har lest/brukt mest. Både bøkene om Pippi og Emil og *Brødrene Løvehjerte* er uansett populære hos begge to. Anne fortalte veldig mye om sin egen erfaring med å lese Lindgren med elever, men hun er også eldre enn Stine. Av samme grunn har hun også mer erfaring med Lindgrens bøker både fra egen lesning og fra det å bruke bøkene hennes i skolen og samvær med barn. Stine fortalte mye om både egen leseerfaring og erfaringen hun har med å lese bøkene for egne barn.

8. Drøfting

8.1 Formålet med undersøkelsen

Jeg satte meg fore å intervju to lærere for å undersøke deres erfaringer med Astrid Lindgrens bøker, både privat og i skolesammenheng. Det har jeg gjort, og resultatet har jeg gitt en framstilling av ovenfor (kap. 7). Kvale & Brinkmann nevner en standardinnvending mot kvalitative forskningsintervjuer, nemlig at de ikke er gyldige fordi de er basert på subjektive inntrykk (2009, s. 179). Kvale & Brinkmann skriver videre at validering avhenger av forskerens evne til å kontrollere, problematisere og tolke resultater. Det har jeg tenkt å gjøre i det følgende

Etter å ha intervjuet kun to lærere, må man uansett spørre seg: Hvor representative er disse respondentene? En annen standardinnvending mot kvalitative forskningsintervjuer er nettopp at de *ikke* er generaliserbare, fordi det er for få informanter (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 179). Men antallet intervjuobjekter vil avhenge av hvilket formål man har med undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 181). Mitt formål med undersøkelsen var å se på hvilke erfaringer noen få lærere har med bruk av Lindgrens bøker. Jeg ville finne noen lærere som hadde mye erfaring med Lindgrens bøker, og som kunne gi meg informasjon om både deres egen vurdering av Lindgren som forfatter og bruken av Lindgrens bøker i skolen og i samvær med egne barn. Generalisering var ikke målet. Med mine undersøkelser ville jeg snarere belyse noen sentrale bøker av Astrid Lindgren og hvordan disse bøkene blir brukt i dag. Jeg mener derfor å ha fått det ut av undersøkelsen som jeg hadde håpet på og som uttrykkes i problemstillingen. Jeg fikk vite mye om hvilke bøker som er mest populære i enkelte sammenhenger, hvordan bøkene er blitt brukt i undervisningssammenheng og for egne barn og jeg fikk også høre om ulike syn på fortellingene. I tillegg til å få vite noe om noen læreres erfaring med bruk av de bøkene jeg først og fremst ville vite noe om, dreide samtalene seg også om andre bøker som tar for seg kontroversielle temaer for barn. Jeg fikk også høre om ulike metoder for å lære å skrive tekster med utgangspunkt i lesing. Nå vet jeg mer om hvordan tekstene kan virke på barn, og jeg vet også mer om hvordan lærere med erfaring oppfatter tekstene og reflekterer over dem før de presenterer dem for barn.

8.2 Intervjuobjektens synspunkter

Mine spørsmål til intervjuobjektene utløste både direkte svar på spørsmålet og assosiasjoner

---

som førte samtalen i ulike retninger både hos intervjuobjektene og meg selv. Dette resulterte i et omfangsrikt datatilfang. I forbindelse med presentasjonen av den empiriske undersøkelsen i Kapittel 7 måtte jeg foreta et utvalg av det materialet jeg hadde samlet inn. Det utvalget gjorde jeg på basis av intervjuguiden. Men også dette utvalget ble nokså omfangsrikt. Jeg har i det følgende trukket fram noen av de momentene intervjuobjektene kom inn på og som jeg selv synes er de mest interessante. Momentene dreier seg både rundt temaet avskjed og død, men også andre sider ved Lindgrens barnebøker. Disse momentene drøfter jeg nedenfor.

8.2.1 Litteratur til ettertanke

Anne sier følgende: «Jeg synes ikke unger bare skal presenteres for sånn tjolahopp-litteratur.» Videre ytrer hun at det er viktig å bruke litteratur som får barn til å tenke litt, og også oppleve at de kan bli triste og føle med dem som ikke har det så bra i ulike fortellinger. Dette kan tolkes dithen at Anne mener det er bra at Lindgren skrev om barn som bodde alene, barn som døde eller barn som opplevde andre triste ting. Med «tjolahopp-litteratur» er det naturlig å tenke at hun mener litteratur som bare skriver om glade og ufarlige temaer. Hun mener nok derfor at barn ikke bør skjermes for livets mørkere sider, men heller gjøres kjent med vanskelige ting. Anne sier også at unger i dag surfer gjennom i et samfunn der alt tilrettelegges for dem. Hun sammenligner dagen i dag med tiden da hun selv var barn. Anne har vokst opp i en hverdag uten datamaskiner og mobiltelefoner, og kjenner seg nok bedre igjen i Lindgrens verden enn mange av dagens barn. Når Anne sier at alt som er farlig i dag skal vekke, tror jeg hun er redd for at barna i dag ikke møter et realistisk bilde av livet. Siden hun fortsatt sverger til Lindgrens bøker, er det naturlig å tenke seg at Anne mener disse kan bidra til å gi barna en verdifull innsikt i hva livet handler om, på godt og vondt. Som Anne selv sier: «Livet kan være hardt og brutalt, det!»

8.2.2 Ambivalent stemme

Både Anne og Stine mener at barn bør presenteres for litteratur som omhandler andre barn som har det vanskelig. De virker også samstemte når det gjelder et annet punkt: Nemlig at barn i ulike aldre vil forstå ulike sider ved Lindgrens bøker. Anne viser til paralleller mellom *Brødrene Løvehjerte* og det virkelige liv, for eksempel krig og undertrykkelse. Stine sier at hun selv har hørt fortellingen om brødrene mange ganger, men at man først etter å ha hørt

den i flere aldre vil få med seg de ulike sidene ved boka. Jeg tolker Annes og Stines utsagn dithen at de mener at boka har en ambivalent stemme, det vil si at den henvender seg både til voksne og barn og også aldre i mellom der. Det virker som om de begge mener at boka har en verdi for andre enn små barn. De ser altså andre nivåer ved boka enn det bokstavelige.

8.2.3 Annes og Stines forhold til den aktuelle debatten

Debattinnleggene som tente mitt engasjement for spørsmål som jeg har tatt opp i denne avhandlingen, gav uttrykk for det motsatte av Anne og Stine, slik jeg ser det. Debattantene var opptatt av bøker som de mente var skadelige for barn, blant annet bøker av Torbjørn Egner (1912–1990) og Astrid Lindgren. Det kan virke som om Anne og Stine finner de samme bøkene nyttige og lærerike for barn. For mens artiklene mener det er skadelig at barn leser om Emil i Lønneberget, som har en far som han må gjemme seg for i snekkerboden, er dette noe Anne og Stine finner morsomt. Ikke fordi de mener at dette er akseptabelt, men fordi de mener at barn fint klarer å skille mellom fantasi og virkelighet. Og dessuten framstår jo den sinte faren som både urimelig og komisk. Lindgrens framstilling av faren til Emil, tar jo på denne måten barnas parti mot sinte fedre.

Anne blir oppgitt av debattinnleggene jeg viser henne, og begynner å le. Hun mener helt klart at de står for et misforstått syn på Lindgrens barnebøker, og at noen mennesker skal mene noe for å mene noe. Hun sier også at dersom vi trer inn i rollen som «curlingforeldre», slike som hele tiden glatter ut og jevner veien for barna, så vil ikke neste generasjon få en særlig motstandskraft. Da kan livet bli tungt. Anne ser tvert imot ut til å mene at Lindgrens barnebøker tar opp viktige og nyttige temaer, og ikke temaer som skader barn. Stine virker heller ikke særlig enig i kritikken, og ler blant annet av de som mener det er skadelig for barna å lese om den sinte pappaen til Emil i Lønneberget. Menneskene som skrev artiklene kan kanskje være politisk korrekte, men jeg tolker Anne og Stine som to personer som både har mye sunn fornuft og utstrakt erfaring med barn og bøker. De arbeider med barn og har nært kjennskap til barns reaksjoner i møte med ulike bøker og fortellinger. De har også begge to vokst opp med Lindgren. Deres synspunkter er altså forankret både i personlig kjennskap til bøkene og til deres yrkesmessige erfaring. Det er derfor god grunn til å feste lit til deres vurderinger. Kanskje hadde de hatt en annen oppfatning av bøkene om de ikke hadde vært kjent med dem fra barnsben av. Da hadde de vel heller ikke brukt Lindgren-litteraturen i sitt arbeid på den måten de gjør i dag. Jeg tenker derfor at de som selv vokste

---

opp med Lindgrens bøker, har et særlig ansvar for å ta på seg rollen med å føre dem videre til nye generasjoner. Her virker det som om både Anne og Stine tar oppgaven alvorlig.

8.2.4 Videreføring

Spørsmålet om å videreføre kjennskap til Lindgrens forfatterskap til nye generasjoner, finner jeg veldig interessant. Både Anne og Stine mener at Lindgrens barnebøker helt klart bør føres videre. Men hvorfor? Anne mener at tematikken som tas opp i Lindgrens bøker er tidløs, og at det tidsbestemte i bøkene er uten betydning. Hun poengterer hvordan Lindgren ser situasjoner ut fra ungenes ståsted og at det er nettopp dette som gjør fortellingene hennes evig aktuelle. Stine sier at settingen fra Lindgren-bøkene er utgått på dato, men at den egentlig aldri har vært på dato. Pippi Langstrømpe kan ikke sies å være gammeldags siden ingen har vært eller har hatt det slik som henne på noe tidspunkt. Slik sett er Pippi på en måte utenfor tiden eller like mye tilstede til enhver tid. Allikevel mener Stine at ingen har vondt av å se barn i andre settinger og miljøer enn det de er kjent med.

Jeg tolker Annes og Stines svar dithen at de mener det er tematikken i Lindgren-bøkene som gjør at bøkene hennes har blitt så populære som de har og som fortsatt gjør barn mottagelige for dem. Stine nevner for eksempel Anne-Cath Vestlys bøker, og at de er vanskeligere å presentere for nye generasjoner enn Lindgrens bøker. Stine mener det er fordi Vestlys bøker er nye nærmere knyttet til tiden da de ble skrevet. Her skiller Astrid Lindgren seg ut ved å ha hatt stor suksess hos flere generasjoner. Lindgren på sin side skildrer livets mange sider på godt og vondt uten å knytte dem for mye til tiden bøkene ble skrevet i. Stine nevner den moderne filmversjonen av *Mormor og de åtte ungene* som et eksempel på at familiemønsteret i fortellingene til Vestly må endres for at nye generasjoner skal kunne kjenne seg igjen i dem. Kanskje var dette nødvendig for å «gjenopplive» Anne-Cath Vestlys fortellinger. Noe slik har ikke, så vidt jeg vet, blitt gjort med Lindgrens fortellinger. Kanskje er dette nettopp fordi de ikke trenger å moderniseres. Tematikken i mange av Lindgrens bøker er tidløs.

8.2.5 Astrid Lindgrens egenart

Noe både Anne og Stine nevner, er det unike ved Astrid Lindgren, nemlig at hun ser situasjoner fra barnas ståsted. Her vil jeg trekke en parallell til mottakelsen *Brødrene*

Løvehjerte fikk. Mens voksne var, og fortsatt er skeptiske til boka, har barn elsket boka helt fra starten av. Dette er sannsynligvis fordi Lindgren tar barnas synsvinkel. Og det gjør hun ikke bare følelsmessig, men også bokstavelig talt. Hun forteller mange av sine fortellinger med barns stemme, setningsbygning og ordforråd, og dette er noe som gjør at barn lettere kan identifisere seg med hovedpersonene. Kanskje er det også slik at de som leser Lindgrens bøker som barn, lettere blir glad i litteraturen hennes. Og kanskje er dette nettopp fordi de en gang var det barnet som identifiserte seg med en fiktiv figur. De som for første gang møter Lindgrens litteratur som voksne, får aldri denne sjansen. Mange voksne var kritiske til *Brødrene Løvehjerte* da den ble utgitt i 1973. Kanskje er det også voksne som ikke selv har et forhold til Lindgren, som i dag retter kritikk mot hennes bøker. Anne og Stine vedgår at det er deres barndomskjærighet til Lindgrens fiktive figurer som preger tankene og synspunktene deres den dag i dag.

8.3 Avslutning

Som det framgår av både presentasjonen av intervjuene og drøftingen av dem, fikk jeg mye informasjon også utover den tematikken som jeg har i fokus; nemlig avskjed og død. Spørsmålene mine var nokså åpne. Jeg spurte ikke bare om det som har med avskjed og død å gjøre, men la også opp til at respondentene kunne ta opp momenter i forlengelsen av disse temaene, i tilknytning til bøkene som omhandler ulike former for avskjed. Begge intervjuene ga meg mer informasjon enn jeg hadde turt å håpe på på forhånd.

Både Anne og Stine sier at de gjerne kunne tenke seg å bruke *Brødrene Løvehjerte* for å bearbeide triste og vanskelige hendelser og situasjoner som berører barn. Anne sier at denne boka er fin dersom man skal ta opp et «litt sånn touchy» tema. Anne nevnte også andre barnebøker som omhandler død og som brukes i barnehage og skole når ulykken rammer. Denne måten å bruke bøker på ser hun i sammenheng med de beredskapsplanene skolen har og som settes i verk når det oppstår krise, for eksempel at en forelder begår selvmord.

Både Anne og Stine snakket veldig mye om at man ikke skal være redd for å ta opp vanskelige temaer for barn. De ser også ut til å mene at det nettopp er det motet Astrid Lindgren hadde til å tørre dette som gjorde at hun ble så elsket. De mener at det er godt og nødvendig for barn å få være en del av et fellesskap som også tar innover seg de vanskeligheter som livet byr på. Gjennom litteraturen kan barnegrupper som et lesende

---

felleskap bearbeide vonde opplevelser uten direkte å adressere konkrete vanskeligheter i nærmiljøet. Derfor mener Stine og Anne at barn ikke bør skjermes for bøker som omhandler avskjed og død.

I intervjuet med Stine merket jeg meg noe hun sa om *Draken med de røde øynene*. Hun fortalte at hun ville ha trodd at denne fortellingen hørte til under kategorien Sorg i leseboka *Zeppelin*. Isteden er den plassert under overskriften Spøk og spenning. Dette har jeg tenkt mye på i ettertid. Den kategoriseringen som lesbokredaktørene har gjort her, er uforståelig for meg så vel som for Stine. Det var tydelig at Stine, som meg, også synes at boka er trist. Allikevel var våre første møter med fortellingen ulike, siden jeg leste den som barn, mens Stine ikke leste den før hun var blitt voksen. Og nettopp det at man har lest Lindgren-bøkene som barn, mener jeg kan være vesentlig for hvilket forhold man får til bøkene senere, både personlig og i forbindelse med yrkesutøvelsen som lærer. Jeg tror neppe at en person som først leser *Brødrene Løvehjerte* og *Draken med de røde øynene* i voksen alder vil kunne få den samme intense opplevelsen av bøkene som de som møter dem som barn. Og for å sitere Anne: «Det er noe med hva du har innunder huden». Akkurat denne ytringen fra Anne synes jeg var veldig treffende. Hun nevnte dette i forbindelse med å videreføre litteratur man selv har vokst opp med, til nye generasjoner. Det ligger et ekstra sterkt engasjement i å arbeide med litteratur i ei barnegruppe når det dreier seg om litteratur en selv møtte som barn. Jeg møtte selv disse bøkene som barn og har, som Anne sier, fått bøkene til Lindgren ”under huden”. Jeg synes Anne forklarte sitt forhold til Lindgrens barnebøker på en veldig fin måte, og jeg kjente meg også igjen i dette.

Noe annet jeg fant veldig interessant, var det Anne fortalte om at hun lettere kan fortelle vanskelige historier for elever enn for egne barn. Dette begrunnet hun med at hun i jobbsammenheng har en distanse til barna som gjør det lettere. Jeg tolker dette dithen at Anne er klar over at Lindgrens tekster kan være vanskelige for barn. Hun sier at det blir så nært med egne barn. Hun synes altså det er vanskeligere å snakke med egne barn om avskjed og død enn med sine elever. Dette minner litt om mammaen til Kavring og Jonatan Løve, som distanserer seg fra å snakke med sine barn om døden. Til tross for den forkjærligheten Anne selv har for Lindgren, opplever hun altså at tekstene kan by på vanskeligheter både for små og store. Allikevel har hun lest Lindgren-bøkene også med sine egne barn. Jeg mener dette viser at Anne har et nyansert og reflektert syn på barnelitteratur generelt og Astrid Lindgren spesielt.

Stine synes det er fint å se at Pippi-filmene gjør innrykk på ungene slik at de gjemmer seg bak puta når det blir skummelt. Stine mener at barna har godt av å få servert andre ting enn bare det som er morsomt, godt og trygt. Hun mener at barna ikke skal skjermes fra de vanskelige sidene ved livet. Her er intervjuobjektene samstemte og trolig i samklang med Astrid Lindgren selv. Men å eksponere barn for det som er vanskelig er bare en del av arbeidet, ifølge intervjuobjektene mine. Anne la vekt på at man også må bearbeide vanskelige temaer som avskjed og død med elever. Også Stine var opptatt av at man ikke skal være redd for å ta opp tekster om vanskelige temaer for barn. Hun advarer også mot å forklare for mye eller overanalysere fortellinger for barn. Dette overrasket meg. Selv har jeg vel tenkt at det kan være en fordel å forklare og informere, nettopp for å unngå at barna skal bli redde eller lei seg i møte med krevende tekster. Men Stine har utvilsomt et poeng når hun sier at læreren heller skal la elevene ta initiativet til samtaler.

9. Konklusjon

Det første forskningsspørsmålet i min problemstilling lød som følger: ***På hvilke måter framstilles avskjed i Astrid Lindgrens barnelitteratur?*** For å besvare dette spørsmålet har jeg hatt et spesielt fokus på *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röda ögonen*. I fortellingen *Bröderna Lejonhjärta* framstilles flere former for avskjed, noen avskjeder etterlater seg en stor tomhet, mens andre avskjeder står i håpets tegn. Faren i familien har forlatt sin familie uten å ta et ordentlig farvel. Her er alt håp ute og vi får aldri høre om noe gjensyn med ham. Mammaen i familien får heller ikke tatt ordentlig avskjed med barna som dør. Det har sin forklaring i at den ene sønnen dør i en ulykke og den andre dør om natta. Hvordan hun opplever denne avskjeden, sier teksten ingenting om, men Skorpan på sin side legger igjen en avskjedslapp til sin mamma der han gir uttrykk for et håp om å se henne igjen i Nangijala. Når Jonatan dør, rekker han å ta avskjed med broren, Skorpan. Det gjør han ved å minne om alt han tidligere har sagt om at de skal ses igjen i Nangijala. Det er altså det nære og kjærlige forholdet mellom de to brødrene mens de begge levde, som gjør at avskjeden og tiden etterpå er preget av håpet om å møtes i en annen verden etter døden.

I *Draken med de röda ögonen* forlater en drake to små barn, en gutt og ei jente, som har tatt vare på ham siden han ble født. Komposisjonen i fortellingen er utformet slik at jenta ser tilbake på tiden de hadde sammen med draken mens han vokste opp. Det er ingenting i teksten som tyder på at de får se draken igjen. Men idet draken flyr av gårde, synes jenta han ser lykkelig ut. Her framstilles avskjeden som endelig og til stor sorg for jenta. Men samtidig er avskjeden skildret på en god måte siden det er det beste for draker å få være fri.

I kapittelet om avskjed og død nevnte jeg flere eksempler på avskjed i Lindgrens barnelitteratur. Jeg fortalte om Pippi som har en englemamma og en pappa på sjøen, lille Bertil som hadde mistet sin søster og fant trøsten i Nils Karlsson-Pyssling, Anna og Mattias som mistet begge foreldrene og «valgte» døden i *Sunnanäng* og lille Bosse som mistet både mor og far i *Mio, min Mio*. Sistnevnte fikk aldri tatt avskjed med sin mamma som døde under fødselen, og heller ikke med faren som bare forsvant. Avskjed er altså et sentralt tema i Lindgrens barnelitteratur. Svært ofte handler det også om død. Det er uansett noe spesielt med måten Astrid Lindgren skildrer sine avskjeder på. Hun «gjemmer» Pippis sorg og gjør henne til verdens tøffeste jente og hun skaper en fantasifigur til lille Bertil. Hun skaper vakre Sunnanäng til Anna og Mattias og hun gir Bosse et magisk fantasiland. Skorpan og Jonatan

får Nangijala. Jenta med draken får imidlertid ikke noen ting, bare et kort glimt av en lykkelig drake. For å forsones seg med denne avskjeden, må leseren evne å ta drakens perspektiv. Det kan være vanskelig for barn siden synsvinkelen i teksten hele tiden ligger hos jenta og hun dermed er den som det er lettest for leseren å identifisere seg med. Dette er antagelig grunnen til at jeg selv som barn ble helt ”satt ut” av denne drakefortellingen, og denne følelsen er fortsatt til stede når jeg leser fortellingen som voksen.

Mitt andre forskningsspørsmål lyder slik: ***Hvilke erfaringer har lærere med bruk av Lindgrens barnebøker og andre tekster som tar opp vanskelige livssituasjoner, som for eksempel avskjed, i undervisning på skole og i barnehage og i samvær med egne barn?***

Jeg valgte å intervju to lærere. Jeg skulle gjerne ha snakket med mange flere, både av forskningsmessige hensyn og fordi jeg selv hadde så stor glede av å snakke med disse lærerne om barnelitteratur generelt og Lindgren spesielt. Men tid og ressurser satte sine begrensninger. Målet for min undersøkelse var uansett ikke generalisering. Jeg ville finne to lærere med mye erfaring med Lindgrens bøker og andre tekster som tar opp vanskelige livssituasjoner for barn. Jeg syntes jeg fant disse lærerne i ”Anne” og ”Stine”.

Siden mine spørsmål var ganske åpne, fikk jeg en del svar som ikke gikk direkte på tematikken avskjed. Allikevel var mye av det de sa overførbart til temaet avskjed. Begge mine respondenter kunne vise til positive erfaringer med bruk av Lindgrens barnebøker. Enten de har brukt bøkene sammen med egne barn eller med elever i barnehage og skole så har erfaringen vist at barna likte Lindgren-bøkene veldig godt. Noen har blitt triste av *Bröderna Lejonhjärta* og redde når de har hørt om enkelte episoder i *Pippi Langstrømpe*. Men mine to intervjuobjekter mener at det er fint å bruke litteratur som spiller på hele følelsesregisteret til barna, så sant det skjer innenfor trygge rammer som i litteraturarbeidet i skolen eller hjemme med egne barn. En av lærerne kjente til flere forfattere som skriver om vanskelige livssituasjoner for barn. Slike bøker kan tas i bruk når ulykker rammer nærmiljøet. På den måten fungerer litteratur som en slags beredskap sammen med andre beredskapsplaner som skolen har utarbeidet for kritiske situasjoner.

Alle de ulike kapitlene har bidratt til å belyse problemstillingen. Forfatterbiografien viser forbindelsen mellom fakta og fiksjon i Astrid Lindgrens forfatterskap og bakgrunnen for at temaer som avskjed og død ble viktige i fortellingene hennes. Kapitlet som tar opp hva som tidligere er sagt og skrevet om avskjed og død, er en viktig bakgrunn for å forstå denne

---

tematikken i barnebøker. Forskning om barns oppfatning av døden bidrar til en bedre forståelse av figurene i Lindgrens bøker. Utredningen om dødens ulike roller opp gjennom tidene viser blant annet på hvilke måter moderne barnelitteratur er i tråd med eller i opposisjon til historiske oppfatninger av døden. At døden til tider har vært et tabubelagt tema, gjenspeiles i *Bröderna Lejonjärta* og i det som er skrevet om denne boka. Det går videre en rød tråd fra tidligere forskning via metodekapitlet til presentasjonen av de to bøkene og til intervjuene. Intervjuene er avhandlingens midtpunkt og mitt særlige bidrag til Lindgren-forskningen. Intervjuene viser Lindgrens aktualitet og hvordan hennes barnebøker blir benyttet i samvær med barn både i skolen og privat. Respondentenes svar berører i mange tilfeller momenter som Lindgren-resepsjonen har vært opptatt av i tillegg til å bringe nye momenter til torgs.

Astrid Lindgren sa en gang at hun skulle ønske at dagens barn lekte mye mer enn det de gjør. For den som leker som liten, bygger opp en rikdom inne i seg som en kan øse av for resten av livet, ikke minst når livet blir vanskelig. Her tror jeg vi kan finne nøkkelen til mye av Lindgrens suksess. Hun skrev *om* barn, *for* barn, og skapte fantasiverdener som man kan finne trøst og styrke i både som barn og som voksen. Dette gjelder ikke minst *Bröderna Lejonhjärta*. I den forbindelse vil jeg vise til et eksempel. Jeg var nylig i en begravelse til en dame som ble 95 år gammel. Før hun døde snakket hun mye om at hun ville vandre videre. Hun levde altså med et håp om en annen verden etter døden. Denne begravelsen minnet meg om at døden ofte gjør at folk samler seg. Slik sett kan døden fornye båndene mellom etterlatte og styrke fellesskapet. Slike opplevelser tror jeg at barn har godt av å være med på.

Opgavens siste ord vil jeg dedisere til min kjære tante Marit, som aldri ga opp, selv når døden var nær. Hun ga meg troen på at en aldri skal slutte å håpe. Og nettopp en slik lærdom mener jeg at også Lindgren kan gi leserne i sine bøker. En kjent entertainer sang en gang: *Si meg, hva betyr adjø?* Som jeg har vist i denne oppgaven, kan det ha en varierende betydning. Når jeg tenker på tante Marit, betyr det for meg: Farvel så lenge, vi sees igjen.

Og hvorvidt man befinner seg i en fantasiverden eller det virkelige liv, er det i mine øyne én ting som gjelder. Det har arbeidet med denne avhandlingen overbevist meg om. Kine Hellebust sang om det. Astrid Lindgren skildret det i sine bøker. *Det hainnle om å leve*²⁵.

---

²⁵ Hentet fra Kine Hellebusts sang: «Det hainnle om å leve» (1997).

Litteraturliste

AB Svensk Filmindustri (Produsent) & Olle Hellbom (Regissør). (1977). *Brødrene Løvehjerte* [DVD]. Sverige: AB Svensk Filmindustri.

Avskjed, s.a. I *Bokmålsordboka*. Lokalisert på

<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+avskjed&begge=+&ordbok=begge>

Astrid Lindgren. se. (2014). *Ännu mera böcker om Astrid – Ett urval*. Lokalisert på

<http://www.astridlindgren.se/mer-fakta/litteratur-om-astrid-lindgren/annu-mera-bocker>

Astrid Lindgren. se. (2014). *Citat*. Lokalisert på <http://astridlindgren.se/mer-fakta/citat>

Astrid Lindgren.se. (2014). *Draken med de röda ögonen*. Lokalisert på

<http://astridlindgren.se/karaktererna/draken-med-de-roda-ogonen>

Andersen, Ø. (2006, 6. desember). Pippis pappa ikke negerkonge lenger. *Dagbladet*.

Lokalisert på <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/12/06/485141.html>

Birkeland, T., Risa, G. & Vold, K. B. (1997). *Norsk barnelitteraturhistorie*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Dyregrov, A. (2006). *Sorg hos barn: En håndbok for voksne* (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Dysthe, O., Hertzberg, F. & Hoel, T. L. (2010). *Skrive for å lære: Skrivning i høyere utdanning* (2. utg.). Oslo: Abstrakt forlag AS.

Edström, V. (1997a). *Astrid Lindgren: En studie av forfatterskapet*. Oslo: N. W. Damm & Søn A.S.

Edström, V. (1997b). *Astrid Lindgren och sagans makt*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Edström, V. (1997c). Astrid Lindgren och sagans makt: Skymningslandet. *Opsis Kalopsis*, (4), 15–17.

Fjeldberg, G. (2010). *Astrid Lindgren*. Oslo: Gyldendal Barn & Ungdom.

Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2004). *Metode og dataanalyse: Med fokus på beslutninger i bedrifter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Hagerfors, A. M. (2002). *Århundredets Astrid*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Halvorsen, P. (1993). Dødens mange ansikter: Om synet på døden i ulike tros- og livssynssamfunn. Per Halvorsen (Red.), *Når døden blir virkelighet: Omsorg i nærmiljøet ved livets slutt* (s. 185–199). Oslo: Kommuneforlaget.

Iversen, O. H. (s.a.). Død – klassisk dødsdefinisjon, *Store norske leksikon*. Lokalisert 4. mai 2014, på http://snl.no/d%C3%B8d%2Fklassisk_d%C3%B8dsdefinisjon

Iversen, O.H. (s.a.). Død – moderne dødsdefinisjon, *Store norske leksikon*. Lokalisert 4. mai 2014, på http://snl.no/d%C3%B8d%2Fmoderne_d%C3%B8dsdefinisjon

Jacobsen, M. H. (2001). *Dødens mosaik: En sociologi om det unævnelige*. København: Gyldendal Uddannelse.

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Korsvold, K. (2013, 8. januar). Svensk regissør: – Egner er direkte skadelig for barn. *Aftenposten*. Lokalisert på <http://www.aftenposten.no/kultur/Svensk-regissor---Egner-er-direkte-skadelig-for-barn-7086217.html>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kværne, P., Cohen, K. J. & Seim, T. K. (s.a.). Død – Døden i ulike religioner, *Store Norske Leksikon*. Lokalisert 4. mai 2014, på

http://snl.no/d%C3%B8d%2Fd%C3%B8den_i_ulike_religioner

Larsen, M. H. (2013, 9. januar). – *Pippi er mye verre enn «Kardemomme by»*. Lokalisert på <http://www.nrk.no/kultur/-pippi-er-mye-verre-1.10866465>

Letssingit.com. (2006). *Bjørn Eidsvåg –Eg ser Lyrics*. Lokalisert på

<http://artists.letssingit.com/bjorn-eidsvag-lyrics-eg-ser-j4mj5d3>

- Lindgren, A. (1958). *Nils Karlsson-Pyssling*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1959). *Sunnanäng*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1960). *Mio, min Mio*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1973). *Bröderna Lejonhjärta*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1974). *Brødrene Løvehjerte*. Oslo: N. W. Damm & Søn A. S.
- Lindgren, A. (1985). *Draken med de röda ögonen*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1985). *Draken med de røde øynene*. Oslo: N. W. Damm & Søn A. S.
- Lindgren, A. (1972). *Den store boken om Pippi Langstrømpe*. Oslo: N. W. Damm & Søn A.S.
- Ljunggren, K. *Les om Astrid Lindgren* (1992). Oslo: N. W. Damm & Søn A. S.
- Lund, J. (2013, 9. januar). Kardemomme by skadelig for barn? Hæ? *Aftenposten*. Lokalisert på <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Kardemomme-by-skadelig-for-barn-Ha-7086175.html>
- Mæhlum, E. (1977). *Det fantastiske i Bröderna Lejonhjärta av Astrid Lindgren* (Hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Nikolajeva, M. (1998). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.
- Nærø, S. S. (2013, 9. januar). – Kardemommeby er da ikke skadelig for barn, sier Hadia Tajik. *Aftenposten*. Lokalisert på http://www.aftenposten.no/incoming/--Kardemommeby-er-da-ikke-skadelig-for-barn_-sier-Hadia-Tajik-7087249.html
- Ordtak.no. (2014). *Charles Dickens*. Lokalisert på <http://www.ordtak.no/index.php?fn=Charles&en=Dickens>
- Ordtak.no. (2014). *William Shakespeare*. Lokalisert på <http://www.ordtak.no/index.php?fn=William&en=Shakespeare>

-
- Petersson, A. (2005). *Alla vill till himlen men ingen vill dö: En analys av döden, det heliga och sexualiteten i Sunnanäng av Astrid Lindgren* (Magisteruppsats»). Stockholm: Stockholms universitet.
- Richards, A. (2007). Stepping into the dark: Mourning in Astrid Lindgren`s *The Brothers Lionheart*. *Barnboken*, 30(1-2), 66–74.
- Rønnevik, A. (2004). *Astrid Lindgrens Bröderna Lejonhjärta: Lesning og resepsjon* (Hovedfagsoppgave). Trondheim: NTNU.
- Sandelin, R. (1979). *Döden i Astrid Lindgrens barn- och ungdomsböcker* («Pro gradu-avhandling»). Åbo: Åbo Akademi.
- Schiöler, N. (2010). *Döden och grodan: Litterära omläsningar*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Skei, H. H. (2006). *Å lese litteratur* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skjønberg, K. (1998). Døden i eldre norsk barnelitteratur: Var døden tabu? *Bokvennen: Bladet for bokelskere*, (1), 1998, 58–64.
- Solheim, E. M. (1998). *Om døden: En bok om vårt forhold til livets slutt*. Oslo: J.M. Stenersens Forlag A. S.
- Spielberg, S. & Kennedy, K. (Produsenter) & Spielberg, S. (Regissør). 1982. *E.T. the Extra-Terrestrial*. [Spillefilm]. USA: Universal Pictures.
- Strömstedt, M. (1999). *Astrid Lindgren: En livsskildring*. Oslo: N. W. Damm & Søn A.S.
- Thordarson, F. & Kværne, P. (2005–2007). Zarathustra. I *Store norske leksikon*. Lokalisert 4. mai 2014, på <http://snl.no/Zarathustra>
- Toijer-Nilsson, Y. (1987). En genomträngande glimt av glädje og hjärtats attrå. *Barn och kultur: tidsskrift för barn- och skolbibliotek*, 33(5), 108–109.
- Wahlström, E. (1996). Döden, Jesus, Astrid Lindgren och jag. *Horisont*, 43(6), 22–28.
- Törnqvist, L. (1998). *Astrid från Vimmerby*. Stockholm: Eriksson & Lindgren.

Törnqvist, L. & Öhman-Sundén, S. (Red.). (2007). *Ingen liten lort: Astrid Lindgren som opinionsbildare*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Hellsing, S., Westin, B. & Öhman-Sundén, S. (Red.). (2001). *Allrakäraste Astrid – en vänbok till Astrid Lindgren*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Sammendrag

Utgangspunktet for denne avhandlingen er en personlig interesse for Astrid Lindgrens forfatterskap og et engasjement for å videreføre hennes barnebøker til nye generasjoner. Forfatterskapet hennes har til tider utløst sterk debatt. Nylig blusset debatten opp igjen, og det stod klart for meg at en slik videreføring ikke er noen selvfølge. Noen må gjøre det. Derfor ønsket jeg å ta for meg noen av Lindgrens barnebøker og undersøke hvordan lærere bruker hennes bøker i samvær med barn både profesjonelt og privat. Jeg valgte å gjøre dette ved å fokusere på temaet *avskjed*, hvordan dette temaet framstilles hos Lindgren og hvordan lærere arbeider med dette temaet i møte med barn som lesere.

Etter en oversikt over tidligere forskning gir jeg en presentasjon av Astrid Lindgrens liv, som etter min oppfatning har en nær sammenheng med hennes forfatterskap. Deretter presenterer jeg temaet avskjed og død, der jeg blant annet tar for meg døden i barnelitteraturen og avskjed og død i Lindgrens barnebøker. Videre gjør jeg rede for metode, før jeg gir en presentasjon av to eksempeltekster, nemlig *Bröderna Lejonhjärta* og *Draken med de röda ögonen*. Presentasjonen av tekstene etterfølges av intervjukapittelet, der jeg presenterer intervjudata og drøfter noen utvalgte momenter. Til slutt kommer jeg med en konklusjon.

Avskjed, død og sorg er tydelige temaer hos Astrid Lindgren. Men gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg funnet ut at disse temaene hos Lindgren også har en nær forbindelse til temaer som kjærlighet, trøst og håp. I intervjuene fortalte lærerne ”Anne” og ”Stine” mye om sin erfaring med å bruke Lindgrens barnebøker, både i undervisning og i samvær med egne barn. De fortalte blant annet om sine erfaringer med å presentere litteratur til sine elever og barn som handler om andre barn som har det vanskelig. Her trakk respondentene særlig fram *Bröderna Lejonhjärta* som begge har brukt i undervisningen. Gjennom intervjuene kom det blant annet fram at noe av grunnen til at Lindgren er elsket av flere generasjoner av lesere, kan skyldes nettopp det at hun som forfatter ikke viker tilbake for å ta opp temaer som kan være vanskelige både for barn og voksne. Respondentene er også samstemte om at de vil bidra det de kan for at Lindgrens barnebøker gjøres kjent for kommende generasjoner.

Abstract

The basis for this thesis is a personal interest for Astrid Lindgrens authorship and a commitment to continue her books to new generations. Her authorship has from one time to another triggered strong debates. Recently this debate resurfaced, and it became clear to me that a continuance of Lindgrens books can not be taken for granted. Somebody has to take care of it. Therefore I decided to look into some of Lindgrens books and investigate how teachers use her books in commune with children, both professional or in private. I chose to do this by focusing on the topic *farewells*, and how this topic is portrayed by Lindgren. I also wanted to find out something about how teachers work with this topic when they are working with children readers.

After an overview of earlier research I give a presentation of the life of Astrid Lindgren, which in my opinion is strongly related to her authorship. Then I present the subject farewells and death, where I for example look at death in the childrens literature and farewells and death in Lindgrens children books. Further on I explain method, before I give a presentation of two exampletexts, namely *Bröderna Lejonhjärta (The Brothers Lionheart)* and *Draken med de röda ögonen*. The presentation of the texts is followed by an interview chapter, where I present the interviews and also discuss some chosen moments. Finally I give a conclusion.

Farewells, death and sorrow are all distinct topics within the authorship of Astrid Lindgren. But during the process of writing this thesis I have realized that these topics in the books of Lindgren also has a clear commitment to other topics; love, consolation and trust. In the interviews the teachers “Anne” and “Stine” told me a lot about their own experience with Lindgrens books for children, both in teaching and in contact with their own children. Among other things they told me about their experiences with presenting literature about other children who are having a hard time to their students and for their own kids. The respondents mention *Bröderna Lejonhjärta* as a book they both have used in their teaching. Through the interviews it became obvious that part of the reason that Lindgren is loved among generations, is due to the fact that she does not back away from themes that can be difficult for both children and adults. The respondents also agree that they would like to contribute in the best way possible to make Lindgrens books familiar for generations to come.

Vedlegg 1: Utdrag av intervju med «Anne».

Jeg: Hvilket personlig forhold har du til Astrid Lindgren og hennes barnefigurer?

Anne: Jeg har jo vokst opp med Astrid Lindgren, liksom sånn. [...] Både med... Ja, Emil og Pippi, kanskje særlig. Jeg hadde alle bøkene av Pippi Langstrømpe. Emil kom vel egentlig senere, liksom, da jeg begynte å bruke litteraturen der. [...] Eh, Madicken, der, det var mere sånn på barne-tv og det kom vel ikke før, før litt senere, tror jeg. [...] Så jeg har ikke brukt noe særlig av det i, verken i skole eller barnehage.

Jeg: [...] Okei. Så det er på en måte Emil og Pippi som...?

Anne: Emil og Pippi... Det var liksom de jeg vokste opp med, og...[....] *Brødrene Løvehjerte*, den kom senere. [...] Den kom vel... Eh, da jeg tok førskolelærerutdanning, tror jeg. Vi skrev en del om, eller hadde om barnelitteratur. [...] Så det er vel den som jeg egentlig har brukt mest, tror jeg. Og som jeg liker best å formidle. [...] Ja. Og *Ronja Røverdatter*. [...] Og så har du en som heter *Per Pusling*. [.....] Den og er veldig fin. Den er liksom... passer godt egentlig både i barnehage og i småskole, synes jeg. [...] Sånn som *Brødrene Løvehjerte*, den kan du jo bruke helt i fra barnehage og oppover, sikkert på mellomtrinnet og, altså.

Jeg: Mm. [...]

Anne: Mm. Nei så det er... Jeg, jeg føler jo det at, slik barnelitteratur som man selv har vokst opp med... [...] Og som man kjenner godt, det er det du klarer å formidle. Eh... På en troverdig måte til ungene, da.

Jeg: Mm. Absolutt.

Anne: Eh, for problemet liksom, med veldig ny og slik... Ja, barnelitteratur som, som er en slik flopp, eller... [...] Som kan være veldig in akkurat nå, og så blir det ikke noe mer. Som Kaptein Sabeltann²⁶ har jeg ikke noe forhold til, liksom. Det... Selv om det er både film og bøker og teater og slik, så... Det er noe med hva du har innunder huden. [...] Hva du har et

---

²⁶ Sjørøverskikkelse oppdiktet av Terje Formoe i 1989.

forhold til selv. Og da tror jeg du klarer å formidle det, både budskapet og spenning og stemning, til ungene da...[....]

Jeg: [....] Hvilken erfaring du har med barnebøkene, personlig og i undervisning, eller for egne barn? [....]

Anne: Nei, jeg leste jo disse her bøkene for ungene mine da de var små. [....] Og jeg har brukt dem i barnehage, og jeg har brukt dem i skole. Opp til 4. klasse. [....]

Jeg: [... Hvilke bøker og fortellinger har du benyttet mest? Det har du jo egentlig svart på, da. [....] Egentlig. Emil og Pippi...

Anne: Og *Karlson på taket*. [....] Den har jeg brukt en del.

Jeg: Mm! I barneskole, eller?

Anne: Både barnehage og på småskoletrinnet. [....] Også er det noe med at de... Altså alt det der, det er, eh... Det er bøker og det er lydbøker... Altså du kan lese, du kan høre på lydbok, du kan se film... [....] Det er tegnefilm, og det er ordentlig film (små-ler), med ordentlige skuespillere. Så du har liksom ganske mye å ta av. [....] Mange innfallsvinkler synes jeg. [....]

Anne: Men jeg liker absolutt best å lese for dem selv. [....] Ja. Både for å... Da kan du, eh... Stoppe opp og, du kan prate litt og du kan legge inn litt dine egne ord, og...

Jeg: Ja.

Anne: Du kan tilpasse det litt etter alder og den gruppa du har og, da. [....] Jeg husker første gangen jeg brukte *Brødrene Løvehjerte*. Det var i en barnehage [...]. Der hadde vi sånn hvilestund. Det var ei søskengruppe da i fra 3-7 år, het det da den gangen. Eller 3-6, til og med 6. Og, eh... Da hadde vi hvilestund hver dag. Lå på madrasser innpå et rom og da leste vi for dem, da. [....] Det var liksom stille og rolig og godt. Og da tenkte jeg liksom at, jaja, *Brødrene Løvehjerte*, det er kanskje noe for de eldste. [....] Men, eh, alle hvilte sammen og sånn, og det. De eldste de fulgte med på historia og spenningen. [....] Og var veldig liksom på hugget med: Hva er det som skjer nå og hvordan og når kommer Tengil og? (små-ler) ...og sånn. Mens de minste, dem tror jeg hadde, de var veldig sånn lydhøre. Men det var

---

kanskje mest fordi at det var noe med stemningen, tror jeg. Eh... (små-ler) Og ordene og språkbruken... [...] Som Astrid Lindgren er ganske spesiell til å få til...

Jeg: Mm.

Anne: ...synes jeg. Hun... Eh... Jeg vet det var en liten 3-åring som sa... Å les det ordet en gang til da! sa han (små-ler). Og det tror jeg var Nangijala.

Jeg: Åja.

Anne: Ja (små-ler). Så det er litt sånne fine... Kirsebærdalen... [...] Og Nangijala og disse her, eh... Ja, eller Løvehjerte. Det er jo liksom flott. Det er mye slike navn som ikke... Ja. ...er så vanlige å bruke. Ja som klinger veldig fint, da! [...] Så det var nok noe med stemningen som gjorde at de minste og, liksom lot seg rive med, da. Om de ikke helt... [...] Så de... Og det er jo egentlig ganske sterk historie, både for en 3-åring og en 6-åring. [...] Men altså jeg tror ikke man skal være redd for å... verken ta opp sånne temaer med unger. Eh... Eller være redd for at de skal bli redde, eller.

Jeg: Det er jo vanlig... Altså det har jo alltid vært...

Anne: Ja, og jeg tenker, eh, sånn tradisjonelt med eventyr, og alt det grusomme som skjer i folkeeventyra våre. [...] Det har jo aldri vært noe snakk om at det har vært skadelig (små-ler). [...]

Anne: Nei, og hvis du ser, eh, det unger får inn gjennom både skjerm og... [...] Og sånn nå...

Jeg: Tror det kanskje er litt verre, mye av det.

Anne: Jeg leste noe, en... På nyhetene her, om at en 18-åring har, når han har i gjennomsnitt sett, var det 20 000 mord...

Jeg: Oi!

Anne: ...liksom altså, på film (små-ler)... I løpet av de årene han vokste opp... Sånn..

Jeg: Det er mye!

Anne: Ja, det er det. Så... Jeg tror nok... Altså jeg liker å... At ungene blir fanget og blir revet med. [...] Men allikevel så tror jeg de veldig greit skiller mellom fantasi og virkelighet. [...]

Jeg: Hvertfall hvis man forklarer det...

Anne: Samtidig så er det... Ja, altså... Men jeg synes det at det er ikke alltid man behøver å forklare i hjel unger, eller. [...] De skal få lov til å både undre seg litt, og... Eh... De behøver ikke å ha noe sånn eksakt svar, også... Jeg kan ikke gi dem noe svar på... Hva... Ja hvis de spør: Jammen kommer jeg til å dø? Eh... Hva skjer når jeg er død? Kommer jeg til Nangijala?

Jeg: Nei, det... kan man jo ikke vite.

Anne: Nei. (latter). Og det er ingen som vet det.

Anne: Og det.. det er vel liksom noe av... Jeg vet ikke... Som Astrid Lindgren og... og det hun skriver om og formidler. Det er liksom... Det er en del som henger litt, i ettertid.

Jeg: Mm.

Anne: Som du ikke får noe helt eksakt svar på. Men hun kan kanskje få både unger og voksne til å tenke litt.

Jeg: Ja, for jeg husker jeg tenkte nå aldri over... Eller når vi leste *Brødrene Løvehjerte* og slik. Man tenkte jo og eller... Man skjønnte jo på en måte hva som skjedde og, men...

Anne: Ja.

Jeg: Men man tenkte jo ikke over at det var noe...

Anne: Nei det var ikke sånn at du ble redd etterpå og liksom...? [...]

Anne: [...] Men jeg synes det er veldig verdifullt og bare la ungene få ord og historier... [...]

Jeg: [...] Du har fortalt hvilke bøker og fortellinger du har benyttet mest, eh hvorfor? Ja... Vi har vel egentlig vært inne på det og, men. For de du har likt best og brukt, hørt selv når du var...?

Anne: Ja, altså det kan være tilfeldig at jeg har kommet borti dem, men det er...

Jeg: Men de du har vært kjent med selv, på en måte?

Anne: Ja. Men jeg... Eh... Sånn eh... Jeg synes ikke unger bare skal presenteres for sånn tjolahopp-litteratur.

Jeg: Nei.

Anne: Altså det er veldig ålreit med, eh... Eh, [bøkene om] Svein og Rotta²⁷ og sånne ting innimellom, som du kan både le og...

Jeg: Jaja.

Anne: Og, ikke grøsse, men, litt sånn fy-ord og eh... Og sånn. Det er moro innimellom, men jeg synes og at man skal presentere en del for unger som, som får dem til å... tenke litt.

Jeg: Mm.

Anne: Og... Både oppleve at de kan bli triste og de kan føle med dem som ikke har det så greit i boka eller i fortellinga. At det er eh... Det er en del av det å vokse opp det og.

Jeg: Ja, absolutt. [...]

Anne: Jeg tror kanskje det kan være med å styrke dem litt...

Jeg: Mm.

Anne: ...hvis de... Altså en liten dråpe. [...] Ja, altså unger i dag, de surfer litt igjennom, og... alt blir lagt til rette, og det er liksom eh... Alt som er farlig det skal vekk, og. [...]

Jeg: Jo, jeg gjør det. [...] Og det blir litt feil det, og.

Anne: Jaa, jeg tror det. Også, det å... Altså i skolen så vil vi jo gjerne formidle dette med at... litteratur og det å lese... og sånn, det er verdifullt og det er en fin hobby. Og det gir deg noe.

---

²⁷ Bokserie av Marit Helene Nicolaysen. Første boka kom i 1996. Filmen *Svein og rotta* kom i 2006.

Jeg: Mm.

Anne: Og hvis du da blir presentert for litt forskjellig slags litteratur opp igjennom barneåra, så får du kanskje interessen for å lese senere. [...] Jeg har inntrykk av at det er en del som leser en del når de er, eh, små, og på barneskolen. [...] Men det er noe med... Det å bli helt borte i ei bok.

Jeg: Mm.

Anne: I ei historie, liksom. Det er... Jeg tror det er veldig sånn, godt for kropp og sjel.

Jeg: Mm. Ikke bare se på TV og internett og data, og...

Anne: Ja, ikke bare få det ferdigtygd liksom og få bildene ferdig. Men at du kan danne deg dine egne bilder. [...] Astrid Lindgren er jo liksom fantastisk til å... lage bilder. Altså skrive slik at du eh... Du ser for deg akkurat hvordan Kirsebærdalen ser ut. [...] Det er liksom... Hvis man tar noen setninger derfra. Det er liksom... Det er stor poesi, altså! [...]

Jeg: Ehm.. Ja... De fortellingene som du pleier å bruke på barn... Hvordan har de virket inn på...? Altså det er jo så klart veldig forskjellig, men det er vel litt generelle...

Anne: Unger?

Jeg: Ja. Da kan du sikkert nevne mye forskjellig, men (latter). Men har du noen sånne spesielle ting som...?

Anne: Altså jeg, har inntrykk av at de fortellingene som er kanskje både litt skumle og litt triste og sånn.

Jeg: Ja.

Anne: Det er de som de blir mest oppslukte av. Som jeg føler at nå har jeg dem her, liksom! Alle er... Sitter nesten som på nåler for å høre: Hva er det som skjer nå? Og de kommer liksom med. Hvis klokka ringer, eller jeg sier at: Nei nå må vi slutte! Så er det sånn: Åneei! Les litt til, da (latter)! Og det er... ofte de fortellingene som... Det... Altså alle... De fleste bøkene til Lindgren handler jo om unger. Men unger som kan ha det litt vanskelig. [...] Der voksne enten ikke forstår dem eller der de blir oversett eller... (latter). [...]

Jeg: Er det noe forskjell på jenter og gutter?

Anne: Nei det tror jeg ikke. [...] Nei, altså jeg tror kanskje gutter kjenner seg bedre igjen der det er gutter som er hovedpersoner. Og... vice versa med jenter. Men altså... Pippi Langstrømpe er jo like populær for gutter som for jenter. [...] Og jeg tror nok det at *Brødrene Løvehjerte* og fenger like greit for jenter som for gutter.

Jeg: Er det noen fortellinger som på en måte egner, eller som du har brukt mer i, 3./4., høyest opp? Enn i mindre... Hvis man skulle ha sett et skille, eller?

Anne: Nja, altså *Brødrene Løvehjerte*, eh... Er vel... Selv om jeg brukte den i barnehagen og så er vel den mest kanskje 3./4. klasse.

Jeg: Mm. Ja. Også på de aller minste så er det liksom...

Anne: *Karlson på taket*. Og Pippi er morsom. [...] Vi så på... Eller leste først... *Per Pusling*. Også så vi filmen etterpå. Nå i 2. klasse. Før jul. [...]

Jeg: Åja, han som er alene hjemme?

Anne: Ja. Og der har du og dette med savn og sorg og det er liksom så trist fordi at han er så alene. Og han savner søsteren sin. [...] Det er veldig finurlig laget. Og dette er jo... Altså vi som voksne vi skjønner jo dette. Dette er fantasi hos gutten.

Jeg: Ja.

Anne: For det er ingen andre som ser han Per Pusling. [...] Og det er jo litt sånn Astrid Lindgren, at mye foregår i barns fantasi. Som voksne ikke helt skjønner. Sånn som han Karlson på taket og, vet du?

Jeg: Mm.

Anne: Og han lillebror. Det er jo bare lillebror som ser han Karlson på taket!

Jeg: Mm.

Anne: Også er det noe med at når det behovet for å ha noen... er borte...

Jeg: Mm.

Anne: ...liksom, eller sorgen er over eller ting har ordnet seg i livet, liksom. Da forsvinner og den der fantasifiguren eller fantasivennen. [...]

Jeg: [...] Ja, hvordan de virker inn, altså det er jo så klart forskjellig, men... Er det på en måte... Det er ingen som, du har ikke sett noen som har blitt lei seg liksom, slik veldig?

Anne: Nei. [...] Ikke det jeg kan huske. [...] Og vi bruker ofte å bearbeide, holdt jeg på å si. De må tegne og skrive etterpå og fortelle og... [...] Og det hender at vi kan fortsette på ei historie. Det kan være...

Jeg: Skrive videre, liksom?

Anne: Skrive videre, ja. [...] Sesong 2! (latter) (*forteller om da klassen så på Ariettas hemmelige verden og skrev en «sesong 2» til filmen*). [...]

Jeg: [...] Er det spesielle grunner til at du velger de bøkene du gjør når du gjør?

Anne: Det er jeg ikke helt sikker på om jeg tenker så voldsomt over. Det kan være at ei bok passer inn i årstid eller tema... som vi driver på med. Eh, men altså vi har alltid ei høytlesningsbok, liksom. [...] Og da kan det være litt sånn tilfeldig hva du griper til, egentlig da.

Jeg: Men det er ikke slik at på en måte hvis du leser en historie om, eh, ja, *Brødrene Løvehjerte* da for eksempel. Der det er noen som dør og alle de der greiene. Det er kanskje dumt å si for mye om det på forhånd?

Anne: Ja. [...] Når det er sånn ei historie så vil det alltid bli prat etterpå. Og underveis. [...] Så det er kanskje viktigere. Unger har alltid kommentarer. Også når de er i den alderen der og så er de jo veldig interesserte i å...vite hva som skjer og...

Jeg: Jajaja.

Anne: Og det kan være en fin innfallsvinkel, liksom, hvis du skal ta opp et litt sånn touchy tema.

Jeg: Mm. Eh... etterarbeid, det har du jo allerede sagt litt om da, men, slik som med Lindgren og slik, og om du... dere har sikkert gjort noe av det samme der? At dere har tegnet og...?

Anne: Jada. [...] (*Her ser vi på «storboka» som elevene lagde da de skrev «Arietta sesong 2». Vi snakker også litt om ulike innlæringsmetoder for å skrive tekster.*) [...] Men det var

---

litt sånn på siden av det, men dette med å bearbeide... [...] Også er det jo forskjell på litteratur. Barnelitteratur. Noe bør man absolutt bearbeide! [...]

Jeg: Men de er liksom interesserte i, de liker at du leser bøker, og?

Anne: Ja. [...] Også tror jeg det er litt sånn, et lite pusterom. [...]

Jeg: [...] Når du har lest Lindgren-bøker så har du brukt det som høytlesning og i andre situasjoner?

Anne: Ja. Men jeg liker best å lese for dem selv. Jeg er ikke så veldig fån av bare å sette på ei lydbok. [...] Det er ikke alle som klarer å holde tråden i ei lydbok.

Jeg: Nei.

Anne: Og lydboka den stopper ikke, eh, lydboka ser ikke at det er tre baki der som ikke henger helt med, eller... [...] Ikke sant, så da, og du kan ikke spole tilbake igjen, og...

Jeg: Nei.

Anne: Så jeg synes ikke det er så lett å fenge dem med ei lydbok. [...] Jeg tenker lydbok er mere sånn for deg selv. [...]

Jeg: Altså hvis man kan lese det, så kan man jo likeså godt gjøre det, hvis man har... Altså...

Anne: Ja. Jeg synes man... kan formidle det bedre da, fordi at da kan du tilpasse deg gruppa. [...]

Jeg: Ehm... Vi kan jo kanskje gå videre på... Ehm... Ja, da kommer jo de fortellingene som jeg skal se spesielt på, da.

Anne: Mm.

Jeg: Eh, fordi *Brødrene Løvehjerte*, den vet jeg at du kjenner mye til. Så da skal du få prate litt om erfaringer og kjennskap, da. Den andre fortellingen, hadde du ikke lest så mye?

Anne: Nei.

Jeg: For det som er litt i oppgaven som jeg skal se litt på, er avskjed, da.

Anne: Mm.

Jeg: Død. Og det som skjer i *Brødrene Løvehjerte*, det vet du jo. [...] At de dør og alt det der, også i *Draken med de røde øynene* så er det jo på en måte en som reiser vekk, da.

Anne: Ja.

Jeg: Han dør ikke.

Anne: Ja.

Jeg: Og så er det litt med forskjellig avskjed.

Anne: Mm.

Jeg: Så siden du kjenner best til den, så kan jo egentlig du fortelle litt om erfaringer. [...]

Anne: Ja det er jo ei sånn, som jeg sa, ei ganske sånn sterk historie, da.

Jeg: Mm.

Anne: Altså, unger som dør, det skal jo ikke skje det. Eh... Det som... liksom var så uventet for han Kaving, det var jo at han Jonatan skulle dø først! For alle trodde jo at han Kaving skulle dø. Han visste jo selv at han kom til å dø, liksom, for han var jo så syk.

Jeg: Mm.

Anne: Også ble det han Jonatan som døde først!

Jeg: Det er sikkert mange barn som reagerer på...?

Anne: Jaaa... Altså jeg...

Jeg: Det skjer jo ganske fort på en måte og, da. [...]

Anne: Jeg har ikke opplevd at de har liksom... Altså ikke verken blitt redde eller... Det... Jeg vet ikke om det er måten Astrid Lindgren forteller det på som gjør at det blir liksom ganske naturlig (små-ler). [...] Og det er jo veldig trist begynnelse på boka, liksom!

Jeg: Mm.

Anne: Også blir det jo veldig lyst og flott liksom, når de kommer til Nangijala begge to. Eller når han kommer dit og møter broren sin, som sitter nede ved elva der og fisker, og. [...] Men så er det jo liksom det der mørke som hviler over Kirsebærdalen, da, og den nabodalen der de... blir styrt av han, skal vi se Tengil, og... [...] Katla. Og han der forræderen som... [...]

Jeg: Filmen er jo ganske skummel!

Anne: Ganske fint plot, liksom! [...] Og så er det liksom noe med at... Når de først er i Kirsebærdalen, da har jeg inntrykk av at da er liksom... Da er det glemt det der med at de er... At de er døde (små-ler). [...] Da er det en ny historie som starter, egentlig. [...] Da er det ikke noe prat om at de... At de savner foreldre, eller...

Jeg: Nei.

Anne: Savner det gamle livet sitt, eller noe sånt. Det er det ikke...

Jeg: Det sier de vel ingenting om i det hele tatt?

Anne: Nei. [...] Også er det jo liksom veldig mye dette med det gode mot det onde, da.

Jeg: Ja.

Anne: Det er jo veldig sånn typisk for...

Jeg: Fra eventyr. For det er jo litt slik eventyr over det på en måte...

Anne: Jada, det er jo klart det. [...]

Anne: Det har ikke akkurat den folkeeventyr...

Jeg: Nei...

Anne: Det der med 3, og...

Jeg: Det har det ikke.

Anne: Ting som går igjen, og...

Jeg: Men det er alt det andre på en måte.

Anne: Ja. Og det er jo, skal det bli ei historie så er det jo gjerne motsetninger som...

Jeg: Mm.

Anne: Enten noe trist eller dramatisk, eller...

Jeg: Også går det jo på en måte bra, selv om det ikke går bra (små-ler). Altså...

Anne: Ja.

Jeg: Vet ikke hva man skal si. Jeg tror, altså jeg har inntrykk av at det er flest, som, unger som ser at det går bra.

Anne: Ja. [...] Altså, eh, hvis man skal se litt mer sånn, eh... Eh, trekke noen paralleller til det virkelige liv, holdt jeg på å si. Den historia om brødrene Løvehjerte... Det der med krig og undertrykkelse. Og det som skjer i den virkelige verden. Det har det jo gjort til alle tider. At det er... land og samfunn der folk blir undertrykte.

Jeg: Mm.

Anne: Det ligger jo, sånn som jeg forstår det hvertfall, under den historia her. [...] Du kan godt tenke deg et land der du har en, et diktatur eller...

Jeg: Mm.

Anne: ...en despot som styrer med jernhånd.

Jeg: Mm.

Anne: ...og der folk er... Underkua! Og det har vi jo i dag, og. [...] Men jeg tenker det at det er sånn som man kanskje kan trekke fram og... Overfor eldre elever.

Jeg: Hvor [mye] eldre tenker du at de må være?

Anne: Nei da tenker jeg kanskje 5. og 6. og 7. klasse. [...] Ja, det de vet som skjer i enkelte land i verden i dag. Og vi har jo flyktninger på hvert trinn. Som vi kan knytte det til, egentlig da.

Jeg: Har dere gjort det med noen av...?

Anne: Nei.

Jeg: Men man kan gjøre med...?

Anne: Det kan man gjøre sikkert, men jeg tror kanskje ikke på det trinnet som jeg er på.

Jeg: De bør kanskje være eldre?

Anne: Vil tro det.

Jeg: Vært litt lengre her og kanskje, eller?

Anne: Ja. [...] Ja, noen har, husker og har opplevd fæle ting, og...

Jeg: Ja.

Anne: Andre har foreldre som har opplevd det. [...] Men de kjenner jo etter hvert historia til landet sitt. [...]

Jeg: [...] Men det er jo, mulig at man kan, synes du at man kan bruke boka, hvis du skulle ha jobbet på et annet trinn høyere opp enn det, kunne du tenkt deg og brukt den?

Anne: Ja, det tror jeg nok. [...] Men det som er kanskje, liksom i det virkelige liv. Da har du sjelden noen sånn Jonatan Løvehjerte som kommer og redder dem (latter). [...]

Jeg: Nå slik til dags så er det jo ikke sikkert at det er alle som har lest den en gang, når de var mindre. Altså det var litt mer når vi var... [...] Da er det mer sånn Pippi og Emil, tror jeg de har sett.

Anne: Mm. [...]

Jeg: [...] Så det er... Nei, så det er litt interessant. At man kan se det på litt andre nivåer, når de kommer høyere opp. [...]

Anne: [...] Og bearbeide litt på forskjellige måter. [...] Dette er ei historie, det er ei fortelling. Det er ikke noe som virkelig har hendt, men kunne det ha hendt? [...] Er dette noe som kan skje i virkeligheten?

Jeg: Mm.

Anne: Og da vil de jo kanskje se at: Ja, drager fins vel ikke i virkeligheten (latter), men det fins land der folk ikke kan si hva de vil.

Jeg: Mm.

Anne: Og mene hva de vil og der de må gjemme seg unna hvis de mener noe annet enn det som er bestemt.

Jeg: Mm. Og det med... Ja det med det som skjer når de dør, det vet man jo egentlig ikke heller, så det kan jo for så vidt... Altså...

Anne: Nei.

Jeg: Det kommer jo an på hva de tror, da, men...

Anne: Ja.

Jeg: Noen tror (små-ler)...

Anne: Ja.

Jeg: Noen tror jo andre ting enn andre, skulle jeg til å si.

Anne: Men jeg tviler vel på at... unger har noen sånn bestemt tro.

Jeg: Ja.

Anne: De tror gjerne det som mamma og pappa tror. [...]

Jeg: Eh... Vi har egentlig vært inne på mye av dette her, men hva synes du om å fortelle barn historier der andre barn er i vanskelige situasjoner? Ikke bare død og slik, men...

Anne: Ja. Nei, men jeg synes det er greit (små-ler).

Jeg: Mm.

Anne: Man skal selvsagt være litt varsom, hvis du vet at det er, er noen som er kanskje i en situasjon der de har opplevd noe... Som kan minne om det som da skjer i boka.

Jeg: Det kan jo være alt fra noen som har dødd i familien, og...

Anne: Ja da kan du vel kanskje ta det opp litt med foreldre og prate litt om: Tror dere at eleven vil takle det?

Jeg: Mm.

Anne: Det kan være at du vil gjøre det bevisst...

Jeg: For å...?

Anne: For å gi den eleven mulighet til å... bearbeide og komme fram med det...

Jeg: Mm.

Anne: ...det som han kanskje bærer inni seg...

Jeg: Mm.

Anne: Men da skal du vite hva du gjør. [...]

Anne: Ja. Og du skal kjenne eleven og elevgruppa ganske godt. [...]

Jeg: Altså, men slike Lindgren-fortellinger. Jeg kommer ikke på noen som går direkte på slik skilsmisse og... Men det er jo det at de bor alene og slik da, men.

Anne: Ja. Pippi er jo...

Jeg: Pippi er jo helt alene! [...]

Anne: [...] Det er jo et savn der, og.

Jeg: Mm.

Anne: Når hun ligger i senga og ser opp på stjernene og prater med faren sin, liksom. Eller prater med mora si som er en engel. [...] Hun prater vel liksom til faren sin, og... Så det er klart, hun savner hun, og. [...] Så det er, selv om det er ei liksom morsom hurra-meg-rundt-bok, så...

Jeg: Mm.

Anne: Så er det litt eh...

Jeg: Det ligger jo litt bak der og.

Anne: ...litt sånn dypere... Ja, det gjør det.

Jeg: Så du, men slik andre situasjoner, altså ja, det er jo det med død i *Brødrene Løvehjerte* og det er jo greit.

Anne: Mm.

Jeg: Det har vi pratet om, på mange måter. Også det med å bo alene. Ehm... Også er det jo det med at de på en måte blir... Ja, Emil da, som blir stengt i snekkerboden og det der med...

Anne: Ja.

Jeg: Det har vært veldig mye sånne debatter om det, da.

Anne: Ja det har...

Jeg: Det var derfor jeg begynte å skrive om det her og, at jeg syntes det var så dumt... Mye av det som står.

Anne: Jaja.

Jeg: Men... hva synes du om å fortelle...?

Anne: Nei, altså hvis du har helt vanlige unger (småler) og vet at de ikke har noen traumer med seg eller noe sånn så ser jeg ikke noe gærent i det. Jeg tror det kan være fint, jeg. [...] Men det er veldig sånn i alle bøkene hennes Astrid Lindgren, at hun tar ungenes parti.

Jeg: Ja, det gjør hun.

Anne: Hun ser det i fra deres ståsted. [...] Og hun er ganske unik i forhold til det. [...] Så det er liksom noe med, noen er der for dem.

Jeg: Mm. Ja, det er det vel i alle bøker, altså... Om det er fantasipersoner eller om det er noen andre, så...

Anne: Ja. Og er det ikke noen der så skaper de seg en selv (små-ler).

Jeg: Mm. Nei, så du ser ingen problemer med de bøkene, selv om...?

Anne: Nei. [...] Jeg synes man skal presentere sånn for unger, jeg! [...]

Anne: Og det er jo mye barnebøker som blir skrevet overfor sånne temaer og. [...]

Jeg: Men jeg vet ikke om folk har problemer med det fordi at det på en måte blir tatt opp så humorist... Altså...

Anne: Ja, eller kanskje det er vanskelig for oss voksne å takle. [...] Jeg kan lettere presentere sånn litteratur for eh, ei klasse eller ei barnegruppe enn kanskje for mine egne unger. [...] Ja fordi at med sine egne unger, så blir det så nært.

Jeg: Mm.

Anne: Og det blir så følelsesladet, liksom.

Jeg: Mm.

Anne: Mens som lærer så har du en litt mer sånn profesjonell rolle oppi det, og du har lært litt om hvordan du skal ordlegge deg.

Jeg: Ja.

Anne: Og det er ikke alltid så lett overfor egne unger. [...] Ja du har tross alt en avstand til ei barnegruppe som du jobber med.

Jeg: Mm. Også hvis man bare skulle ha lest fortellinger som hadde vært morsomme og bra, altså morsomme er de jo de her og, da men.

Anne: Jada, men nei...

Jeg: Alt skal være... det blir jo litt feil...

Anne: Ja.

Jeg: ...på en måte det, og.

Anne: Ja, jeg tror det. [...] Livet kan være hardt og brutalt, det! (små-ler)

Jeg: Så om man leser noen fortellinger, altså de er jo ganske uskyldige på mange måter.

Anne: Jada, de er det, og. Men samtidig så er det den der undertonen... Også er det litt sånn at jo flere ganger du leser og jo eldre du blir, så jo mere ser du. Hva som ligger under...

Jeg: Ja man kan jo på en måte skjønne litt mer hva som...

Anne: Ja. Så når du leser, eller hører, får lest *Brødrene Løvehjerte* når du er 5-6 år, så er det kanskje mere historia og spenningen og sånn. [...] Mens når du da blir litt eldre så kan du begynne å tenke litt mere og hva er det dette egentlig handler om. [...] For da vet du litt mer om livet.

Jeg: Mm.

Anne: Så jeg tror det at du kan få litt forskjellig ut av bøkene litt ettersom hvor gammel du er.

Jeg: Mm. For det er mange voksne nå som er liksom imot at man skal bruke dem i det hele tatt, og...

Anne: Ja, det er kanskje det. Jeg har ikke ... [...] (*Jeg viser artiklene som tar kritiserer ulike barnebøker.*) [...] (*Anne ser på artiklene og småler.*)

Anne: Ja det kan man si. Altså det blir litt sånn misforstått...

Jeg: Ja, det synes jeg, og! [...]

Anne: Det er noen som skal mene noe for å mene noe. [...] Det er utrolig mye du kan tolke og finne... [...] Altså, jeg tror det å vokse opp og være menneske, det er å møte, eh, mye forskjellig.

Jeg: Ja.

Anne: Og det er... Vi... Hvis vi skal liksom være sånne... Hva er det de kaller det? Curlingforeldre? [...] Skal koste, eh, sånn at de skal gli lettest mulig gjennom, eh (småler)... livet.

Jeg: Ikke gi dem noe vanskelige situasjoner, liksom.

Anne: Nei. Da tror jeg det blir en generasjon som ikke har noe særlig motstandskraft for å stå imot noe. [...]

Jeg: [...] Hvordan oppfattet barna de karakt... De fiktive karakterene som er i vanskelige situasjoner? Det har du kanskje sagt litt om. Også hvilken innvirkning kan slik lesing ha på barn? [...]

Anne: Hva slags innvirkning, det vet jeg ikke. [...] Jeg tror ikke at de tar skade av å... lese det som Astrid Lindgren har skrevet.

Jeg: Nei.

Anne: Med hånda på hjertet så tror jeg ikke det. Jeg tror de får mange fine opplevelser. [...] De... kan bli glade i å lese (små-ler).[...] Det er fengende historier, det er godt skrevet, og det er... Hun er unik i forhold til å kunne sette seg inn i hvordan barn tenker... [...] Uten at jeg vet akkurat hvordan unger tenker, så...

Jeg: Men det virker jo som at det må være et eller annet.

Anne: Det virker som om det fenger, ja. [...] Nei, og historiene er jo udødelige, om...

Jeg: Mm.

Anne: ...om innpakninga er litt gammeldags. Liksom, og... [...] Det ble jo skrevet i en tid da, eh, rollemønsteret var et helt annet. Og synet på unger var et helt annet.

Jeg: Ja.

Anne: Ikke minst, og da var hun jo... Altså hun var jo veldig sånn framsynt, egentlig.

Jeg: Mm.

Anne: For da... Da hun begynte å skrive så skulle jo unger egentlig helst ikke verken sees eller høres.

Jeg: Nei.

Anne: Men hun så dem (småler).

Jeg: Ja, hun gjorde det. [...]

Anne: [...] Ja. Du pratet om dette med døden og sånn...

Jeg: Mm.

Anne: Det har jo vært skrevet barnebøker og i nyere tid, om det. Og det med skilsmisser og det er både... [...] Men det er jo veldig vanlig tema i ungdomsbøker, liksom. Det med å ha foreldre som kanskje ikke stiller opp eller som sliter med psykiske problemer eller, og det er jo et, et savn, liksom hvis du tenker, tematikken der, da.

Jeg: Mm.

Anne: Og barnebøker og bildebøker og om... Eh... [...] Om følelser.[...] Har du lest den som heter *Farvel, Rune?* [...] Det er ei bildebok for eh... [...] Unger gjerne, i altså... Vi brukte den i barnehagen.

Jeg: Den tror jeg ikke jeg har hørt om, jeg.

Anne: Den handler om døden. Og det er om ei jente som mister en venn.

Jeg: Åh...

Anne: Lurer på om han drukner, eller hva det er for noe.

Jeg: Nei den har jeg ikke lest. [...]

Anne: Nydelig bok. [...] Den er liksom veldig sånn fint skrevet, om det å miste noen. [...] Jeg tror det er litt sånn, en gjenganger i barnehagen. Og har den litt sånn på lur hvis det er noen som opplever noe trist eller noen i familien dør og sånn så er den en måte å bringe tema på banen, liksom. [...] Jeg husker ei anna bok, barnebok som heter *Slik var det da [Olas] farfar døde*. Det er og en bildebok. [...]

Jeg: Ehm... Ja, hvilken innvirkning det kan ha, det... Kan man jo ikke vite, da men. Du sa jo at du trodde det var, ikke var skadelig, i alle fall. Men det kan jo ha motsatt...

Anne: Nei, altså, alt vi presenterer for unger, eh, virker inn. I en eller annen retning. Og alt vi lar være å presentere, virker og inn.

Jeg: Ja.

Anne: Altså hva vi velger bort. Det virker og inn (små-ler).

Jeg: Jaja.

Anne: Altså, du er jo som voksen og altså som foreldre og som lærere, så har du jo en skremmende stor påvirkningskraft og, og makt. [...]

Jeg: For det de er redde, eller mange da som har skrevet slike mot, at de er imot det og slik og at ungene skal gjøre det som de gjør i bøkene.

Anne: Jaja. [...] Å tro de er Karlson på taket og kan fly, liksom, eller?

Jeg: Ja.

Anne: (små-ler). [...] Og heise søstera opp i flaggstanga. Det tror jeg ikke. [...] Det jeg synes er mere skremmende, det er hvis du... Eh... I gjennom hele oppveksten og ungdomstida di bare sitter med, klistret til en skjerm og ikke får andre input. [...] Ikke blir sosialisert, liksom... [...] Og jeg tror ikke dette er, i det hele tatt i den duren, altså. [...]

Jeg: Eh... Du pratet om det med påvirkningen for så vidt. Det går litt på neste... Eh hvordan som voksenperson og lærere, hvordan man kan bidra til at barn og elever får et, ja her... Innsiktsfullt eller godt forhold, da, til Lindgrens barnefigurer? Eller andre figurer som har det vanskelig, eller... [...]

Anne: Nei du kan bruke det... Vilkårlig. Og du kan bruke det med en spesiell hensikt.

Jeg: Mm.

Anne: Også hvis det er et tema du vil belyse og ta opp, i forhold til at det står på planen, i læreplanen...

Jeg: Mm.

Anne: ...så kan du bruke litteraturen hennes. Eh... Det kan være at du har enkeltelever i klassa som er i en situasjon som gjør at du kan...

Jeg: Noe lignende, liksom?

Anne: ...bruke... Ja! [...] Men jeg syns ikke at man skal, man skal ikke... Hva skal jeg si? Man behøver ikke å forstå i hjel... barnelitteratur heller. [...] Altså man kan gjerne lese litteratur fordi at det gir dem en god følelse!

Jeg: Ja.

Anne: Enten glede eller du kan bli trist eller du kan synes det er spennende. Altså det å sette i gang fantasien.

Jeg: Mm.

Anne: Gi dem et pusterom. Altså det er jo en del av målet med undervisningen vi driver er jo at elever og skal bli flinke til å ordlegge seg, både muntlig og skriftlig.

Jeg: Mm.

Anne: Og vi ser jo det at unger som leser mye selv...

Jeg: De blir flinkere til å skrive, og.

Anne: ...de blir flinke til å lage historier. Det kommer lett.

Jeg: Og muntlig og for den del.

Anne: Ja. [...] Ja det er klart det. Og de som har vært, blitt lest for fra de var små, de har en helt annen... Eh, erfaringsbakgrunn å øse av når de skal begynne å produsere noe selv. [...]

Jeg: Det var rart! Synes du... Ja... Det har du vel egentlig svart på indirekte, men mener du at barneøkene til Lindgren bør føres videre til kommende generasjoner?

Anne: JA! Ja det mener jeg vet du. [...]

Jeg: Også hvorfor? Det var litt...

Anne: Nei det er noe med... Tematikken som blir tatt opp er litt sånn udødelig. [...] Unger som har det moro, unger som har det litt trist og det skjer noen dramatiske ting, og. Om det skjedde på 40-, 50-tallet eller om det skjer i år 2020, det... Temaene er de samme!

Jeg: Ja.

Anne: Det er litt sånn mellommenneskelige forhold, og... Unger er unger da og de er det nå og de...

Jeg: Mm!

Anne: Hun, hun ser det utifra ungenes ståsted, liksom!

Jeg: Det er det som gjør det litt unikt, tror jeg. Så du ser ingen grunn liksom til å gå over til noe mer moderne i den tema..., altså i tillegg så klart, da men...

Anne: I tillegg ja, man skal ta imot det og... Men eh...

Jeg: Men ikke bare for å ta inn...?

Anne: Men nei, det blir veldig spennende å se om... Om neste generasjon og vil bruke Prøysen, og... Egner og Lindgren... [...] Er liksom de tre... [...] De tre store, eh, innenfor skole, har jeg inntrykk av, som... [...] Som blir brukt. Som det er kvalitet over, liksom.

Jeg: Også er det jo Anne-Cath Vestly og slik og, kanskje...

Anne: Ja. Anne-Cath Vestly. Da har du kanskje 4, da.[...] Anne-Cath Vestly og har jo liksom samme evnen til å se det i fra ungers ståsted. [...] Nei. Egner er litt annerledes, han... Han skriver gjerne om barnslige voksne (småler). [...] Eller om dyr som får menneskelige eh, egenskaper, liksom.[...]

Jeg: [...] Hvis man skal skrive om avskjed da for eksempel, forskjellige former.

Anne: Mm.

Jeg: Så er det jo noen med død og så er det noen der, man blir reist fra, her er det en som reiser bort, da.

Anne: Ja.

Jeg: Og så er det jo mange som oppfatter det som tr..., like trist kanskje...

Anne: Ja.

Jeg: Som at det er noen som dør. [...] Så om du har noen tanker om det, hvorfor det kan være slik? [...]

Anne: Nei altså, i forhold til unger og sånn så er de jo veldig... Hva skal jeg si... De lever veldig her og nå.

Jeg: Ja.

Anne: Og de opplever jo igjen, igjennom oppveksten så opplever de jo at besteforeldre dør, oldeforeldre dør...

Jeg: Mm.

Anne: Eh... Noen, veldig mange opplever jo skilsmisse, og... Det kan være traumatisk.

Jeg: Mm.

Anne: Eh... Noen plasser så blir jo den ene parten mer eller mindre borte. Av, ifra ungens liv. Ikke sant, det er...

Jeg: Jaja. De flytter bort, eller.

Anne: Det er jo et savn og en sorg. Eh, du kan oppleve vennskap som av en eller annen grunn slutter. [...] Vi ser det litt her nå sånn, det kan være litt sånn vanskelig fordi at vi har [flyktninger som kommer til og fra] og er her ett og to og kanskje tre år. Også plutselig en dag så er de borte. [...]

Jeg: Hva sier elever, og..?

Anne: Nei det er, altså det er jo innmari vondt. [...] Og det er veldig godt når vi har muligheten til å forberede litt.

Jeg: Mm.

Anne: Og vi kan eh, ha en liten avskjedsfest, og vi kan...

Jeg: Jaja.

Anne: ...utveksle adresser, og få muligheten til å skrive brev til hverandre og sånne ting.

Jeg: Mm.

Anne: Men det er jo ikke alltid det går, da! [...] Og det kan være litt vanskelig. [...] Og det kan være noen som er veldig knyttet til et dyr, kjæledyr, for eksempel som dør, og det er jo ille det, og. [...] Skal ikke kimse av sånn. [...] Ja. Også er det noen som reagerer mer enn andre, selvsagt.

Jeg: Ja, også er det noen som kanskje ikke sier så mye, men som blir veldig...

Anne: Ja, du kan merke det på dem, kanskje eller... Det kan tilsynelatende gå veldig greit, men så...

Jeg: Gjør det kanskje ikke...?

Anne: Kan det gå ei god stund og så plutselig så kan man få en slags reaksjon, kanskje. [...]

Jeg: [...] Vanskelig med død, og... [...] Det skjer jo i alle klasser etter hvert, altså... [...]

Anne: Det tror jeg ikke er til å komme forbi. [...]

Anne: Og jeg tror det er liksom mye mer åpenhet om det nå.

Jeg: Ja.

Anne: Det tror jeg er godt både for den som...

Jeg: Det er det!

Anne: ...opplever dette på kroppen og for de rundt. [...]

Jeg: [...] Og det blir litt slik som med folk som tar livet sitt og slik og, for det blir jo enda verre egentlig, da.

Anne: Ja. Men jeg tror det er... Det er ikke så tabubelagt nå lenger som før. [...] Vi har jo vært borti det her. [...] Og da, når slik skjer så har jo skolen en beredskapsplan og...

Jeg: Ja.

Anne: ...prosedyrer og rutiner og gå etter og sånn og hvem som skal prate med hvem, og. Og familie og foreldre får altså, den som er igjen...

Jeg: Mm.

Anne: ...mora eller faren da, får mulighet til å prate med både kontaktlærer og skolens ledelse og sånn: Hvordan vil vi at dette skal takles på skolen? [...] Så det har vært begge deler, altså noen vil at det skal tas opp og prates og tennes lys, og.

Jeg: Mm.

Anne: ...sånn, mens andre vi har vært borti ber pent om at, vil helst ikke prate om det på skolen. [...] Da, vi bearbeider det hjemme og får hjelp hjemme, liksom, men... Skolen skal være et fristed for eleven... [...] Og da må de andre elevene og få beskjed om det at nå har det skjedd det og det hos den, med den og den eleven, men, og det er veldig trist og det er veldig leit og jeg at skjønner at dere veldig gjerne vil være ekstra snille og omtensomme og...

Jeg: Mm.

Anne: ...sånn, men... Men gjør det på en helt vanlig måte, ikke...

Jeg: Så det ikke blir for voldsomt...

Anne: Ikke prat, den eleven vil ikke at dere skal prate om at mamma er død.

Jeg: Nei.

Anne: For da blir hun minnet på det og da blir hun bare så trist og lei seg, liksom. Sånne ting.

Jeg: Men det er slik at dere har pratet om, hvis det er noen som, har for eksempel tatt livet sitt, da?

Anne: Mm. Da, da blir det tatt opp. [...]

Jeg: For det vil jeg ikke tro det var før.

Anne: Nei, det tror jeg nok ikke... [...] Men det er jo sånn nå at det er ikke så tabubelagt lenger. [...]

Jeg: Men det er kanskje litt vanskeligere å bruke historier som går på det, slik.

Anne: Jada, det er vanskelig og det er... Da må man bare prøve å si det at: Ja, han synes det var så ille, og hadde så vondt inni seg og var så syk inne i seg liksom at han, han ikke klarte å leve lenger. [...]

Jeg: Men kunne du ha tenkt deg å... Altså hvis du skulle ha brukt noe... Det er sikkert veldig vanskelig uansett, men hvis du skulle ha brukt noen fortellinger eller bøker som hadde gått på det... Altså ikke med en gang, så klart...

Anne: Ja.

Jeg: ...men i forbindelse med noe slik. Kunne du ha sett for deg noe?

Anne: Med Astrid Lindgren?

Jeg: Ja, eller et eller annet annet og for den del. Som går på det med... Død på den måten, da. For det blir jo litt annerledes.

Anne: Jaa. Jada det... Altså litteratur er jo veldig vanlig å bruke i alle temaer og også sånne... Kontroversielle temaer, er det det du kalte det liksom, i forhold til, sånn, som en slags innfallsvinkel. [...] Og som en start på en samtale for eksempel, og. Det er ikke sikkert at man behøver å trekke paralleller til det som har skjedd med den eleven.

Jeg: Nei.

Anne: Men at man kan lese boka og prate om det og historia og hvordan har de det, de som er igjen, liksom. Hvordan... Ja.

Jeg: Mm. Nei.

Anne: Og da. Da vil jo ofte elevene selv: Og ja, for pappaen til den er jo død, liksom, og da vil de kanskje den eleven og føler det sånn, eller. [...]

Jeg: Men jeg lurar på om det finnes noen bøker som går direkte på det der, for unger? Slik selvmord?

Anne: Det gjør det helt sikkert. [...] Det kan godt hende at det er litt sånn spesiell litteratur som for eksempel helsestasjonen sitter på. [...] Det er jo ofte noen kriseteam som eh...

Jeg: Jaja.

Anne: ...trår til, litt sånn tverrfaglig kriseteam når familier kommer i sånn en situasjon. [...]

Jeg: Selv om det ikke akkurat er Astrid Lindgren, da, så går det jo på samme, litt samme.

Anne: Ja.

Jeg: Hun har jo ikke direkte om det, men.

Anne: Men. Det, det er nok et stykke fra den, altså, tematikken hennes Astrid Lindgren til sånne bøker som blir skrevet spesielt for sorgbearbeiding.

Jeg: Ja, det blir jo helt noe annet, egentlig. Mm. For man kan jo... Altså det blir jo ikke så mye brukt sikkert til direkte til det, da. Det er mer slik vanlig litteratur.

Anne: Ja, jeg tror det er mer sånn... [...]

Anne: Det fins jo barnelitteratur som blir skrevet nesten som sånn bestillingsverk, holdt jeg på å si, av... Det finnes barnebøker som går på... Altså unger med funksjonshemninger. [...] Altså... Hvordan opplever søsken til en med Downs syndrom å ha en, en handicapet bror, eller...

Jeg: Ja. Mm.

Anne: Og da er det gjerne... Altså det kan være skrevet av forfattere som, som har sånn førstehåndskjennskap til det (små-ler).

Jeg: Ja.

Anne: Eller det kan være skrevet eh, for Norges handicapforbund. Altså de har jo, eller, altså forskjellige sånne sentere for hjertesyke unger, eh, senter for eh, unger med epilepsi. Altså det finnes jo sånne...

Jeg: Mm.

Anne: Og der har de og litteratur som kan hjelpe en familie eller søsken... [...]

Anne: Det er ei lita bok som heter [*Sommerlandet*]. [...] Det er satt toner til den og. Altså en forestilling, jeg var med og sang, skjønner du. [...] Forhistorien, det var en familie som mistet ei jente. En unge. 8-9 år eller noe sånn. Drukna. Altså, de... Ehm, familien, da. De følte sånn voldsomt, altså sinne og frustrasjon og alt var så svart.

Jeg: Ja.

Anne: Hvordan kunne dette skje, liksom? Også hadde de en... Jeg vet ikke om det var prest eller om han var forfatter... Han var vel forfatter, han da... Som venn... Også gikk faren og kontaktet han og sa at: Nå må du hjelpe oss, liksom. Hvordan skal vi komme ut av dette her...?

Jeg: Mm.

Anne: ...svarte elendigheten her, liksom. Og da skrev han en fortelling om [*Sommerlandet*].
Og det er, dette er jo en religiøs undertone selvsagt. [...]

Vedlegg 2: Utdrag av intervju med «Stine».

Jeg: Hvilket personlig forhold har du til Astrid Lindgren og hennes barnefigurer?

Stine: Mitt personlige forhold, det har jo vært hele livet. Altså det har jo vært fra du... Så langt tilbake en kan huske.

Jeg: Mm.

Stine: Så har det jo alltid vært Emil på TV, Pippi Langstrømpe på plate, hva heter det? Sånn sort, eh... LP, Vinyl.[...]

Stine: Nei, eh, så det var sånn hørespill med Pippi Langstrømpe på den. Emil på TV i mange runder.

Jeg: Mm.

Stine: Og det har det egentlig vært fra man var liten, og kommet igjen og igjen og igjen. *Barna i Bakkebygrenda*, alltid før jul. [...] *Barna i Bakkebygrenda* var fast bok som vi leste når vi var små, som jeg leser til mine unger nå.[...] Jeg er litt sånn, eh... Jeg tenkte på det med, eh, ja... Dette med jul da. Det er jo det som, det er jo da ofte at en har de, da kommer den *Se Marikken, det snør*. [...] Ellers så tror jeg jeg har lest det meste av henne. Ikke de helt mest ukjente, egentlig. Det er vel noen jeg ikke kjenner til i det hele tatt.[...] Ja det er mange bøker. Koste-Kari har jeg vel så vidt vært innom. Eh. Nei, det er mange. Det er... Men det er jo liksom *Bakkebygrenda* og Emil, Pippi, Marikken...

Jeg: Som du på en måte har lest mest av?

Stine: Ja.

Jeg: Mm.

Stine: Som har vært sånn faste. Det vil si faste, eh...

Jeg: Eh, ja. Som du liksom har vært gjennom i alle år?

Stine: Ja, som man da har ført videre til sine egne unger, så det er jo sånn.

Jeg: De synes det er morsomt også, eller?

Stine: Ja.

Jeg: Mm. Sett det på film i tillegg til å ha lest for dem også, eller?

Stine: Ja filmer og lydbøker og...

Jeg: Så bra! Vet du om de har lest noe på skolen og i barnehagen også, eller? [...]

Stine: Jeg tror kanskje ikke de har hatt det i barnehagen nei, eller på skolen. Nei, det tror jeg ikke. Så eh...[...] Men jeg har egentlig ikke vært borti det som pensum før denne her jeg heller, da (*viser fram teksten Draken med de røde øynene som er tatt med i en norsk bok for mellomtrinnet. Boka heter Zeppelin og den er for 5. klasse*).

Jeg: [...] Hvilken erfaring har du med Astrid Lindgren og hennes barnebøker? Det har du jo egentlig sagt. Personlig og i undervisning eller for egne barn? [...]

Stine: Men kan ta med under egne barn da, at min eldste sønn heter Emil, og det bestemte jeg når jeg var 12 år. [...]

Jeg: Så du bestemte det så tidlig, ja?

Stine: Ja, jeg var veldig, veldig glad i de figurene. Det var... [...] Og sangene. Sangene har spilt stor rolle. [...] Ja, Idas sommervise...[...]

Jeg: Også har du brukt de for egne, det fortalte du. Men slik som i undervisning?

Stine: Ja, i undervisning, da eh... Jeg vet at vi har hatt, eh, jeg har ofte brukt julefortellingene, da.

Jeg: Mm.

Stine: Når jeg har de, når jeg har jobbet med de minste elevene, men nå har jeg stort sett hatt mellomtrinnet, og det er litt, eh...[...] Det som vi gjorde da, med dem, da gikk vel de i, da de var sjette klasse. [...] Når var Astrid Lindgren-jubileet? [...]

Jeg: Men du var i alle fall der når det var jubileum?

Stine: Ja, da jobbet jeg på barneskolen og da hadde vi et veldig stort prosjekt med Astrid Lindgren.

Jeg: Ja. Var det liksom nytt for elevene, eller var det slik at de visste de om det fra før? Mange?

Stine: Om henne? Nei, det var mye nytt. [...]

Stine: Og da var det fra 1. til 7. klasse, alle jobba med Astrid Lindgren i en lang periode før prosjektet. [...] Leste, vi leste bøker, og så på filmer. [...] Så det endte opp i en stor forestilling på kvelden. Til foreldre og, ja... [...]

Jeg: Sikkert mange der som hvert fall hadde litt mer forhold til Astrid Lindgren og.

Stine: Ja. Alle har jo det (små-ler). [...]

Jeg: Det er vel gjerne dem som blir lest det for hjemme og de som liksom på en måte har hatt det siden de var små, kanskje.

Stine: Ja, det blir ofte det. Som har et eget forhold til det.[...] Det er egentlig den... Det er egentlig det jeg har brukt i undervisning. Den teksten i 5.klasse Zeppelin-leseboka. [...] Ja da kan jeg si erfaring da, at vi har brukt den der. Jeg kjente ikke til boka, eller historien før jeg leste den i den boka der. [...] Ellers så tenkte jeg på... Når jeg tenkte på at jeg skulle forberede meg så vet jeg at hadde jeg kommet borti i undervisning, en trist hendelse med død og slik, så hadde jeg sikkert brukt *Brødrene Løvehjerte*, for den er veldig fin å bruke til å sette ord på ting.

Jeg: Mm.

Stine: Ehm, men jeg har aldri vært oppe i noen slike situasjoner der det har vært naturlig å dra fram som en sorgbearbeidelse...[...]

Jeg: Ja fordi *Brødrene Løvehjerte*... [...] Tenker du noen spesielle aldre som det passer bedre for enn andre, slik...?

Stine: Nei... [...] Man får jo med seg forskjellige ting, da. [...] Jeg har jo hørt den mange ganger, men det er jo først, eh, når du har hørt den i flere aldre at du får med deg hva som egentlig skjer. [...] Det er jo en ganske vanskelig historie.

Jeg: Mm.

Stine: Med å holde rede på hvor de er til en hver tid. [...] Jo, du forresten, nå hopper jeg, vet du, men hvis du går tilbake til *Karlson på taket*. [...] Det synes jeg er litt, eh, vanskelig for... Slik som [dattera mi] da, som er fem år. Egentlig for alle unger. Å skjønne... Fins han eller fins han ikke? [...] Til et visst punkt, alder, også begynner de å skjønne at han fins ikke. Og det blir nesten som sorg når du skjønner at Karlson ikke fins, at han bare er fantasi.[...] Men så kommer jo mor og far, og... [...] Men i hvert fall så kommer de inn på rommet, og da får jo de faktisk sett Karlson. For da sitter jo han der. [...] Plutselig så åpner de døra og så får de faktisk sett at han er der. [...]

Jeg: Hvilken, hvem er det på en måte som er favoritten av disse figurene, hvis du skulle sagt...? Eller bøker, eller? [...]

Stine: Nå var jo [dattera mi] faktisk, i jula så var vi på kino og så Emil i tegnefilmversjon. [...] Den som kom nå i... Den hadde premiere i romjula. Det er vel Emil som er favoritten. [...] Og Pippi nummer 2. Også kommer Bakkebygrenda og... Karlson og... Ja. [...] Godt å ha en sånn tøff jentehelt å se opp til. [...] Da blir man litt tøff selv, også. [...] Men jeg ser sånn som Emil, så, det appellerer så til, sånn som [dattera mi] som er veldig inne i denne perioden nå, da. De andre er litt for store til det, men de har jo vært gjennom det de òg. Så ser jeg. Hun er så be... Hun er så frustrert over at han alltid, ehm... At han pappen er så sint. [...] Og at Ida, hun prøver å gjøre rampestreker hun også, men hun får det ikke til (små-ler). Så denne urettferdigheten med at Emil alltid får straffen, men ikke Ida, selv om hun knuser ting og prøver. [...] Den er hun ganske frustrert over nå, da (små-ler).[...]

Jeg: De ser liksom helt andre ting enn det...

Stine: De ser helt andre ting! [...] *Brødrene Løvehjerte*, den... Vi har jo sett både filmen og lest boka. Jeg tror kanskje, ja, vi så filmen på skolen, òg. Den har vi jo òg sett med de store. [...] Ja, den er litt tung og litt dyster, synes jeg.

Jeg: Ja. Boka er vel alltid bedre, men.

Stine: Ja. *Ronja Røverdatter*, har vi jo og... Tok vi og for de store, da.

Jeg: Mm. Husker du hva de syntes om disse her, eh?

Stine: Alle kjente til det, mer eller mindre. [...]

Jeg: Men husker du liksom om de sa noe spesielt, eller?

Stine: Nei...

Jeg: Nei. Dere jobba med bøkene og, både bøker og film?

Stine: Ja.

Jeg: Bøker først og så film?

Stine: Ja. [...]

Jeg: Ehm... Jeg kan jo like så godt... Men... Ja... Hvilke bøker og fortellinger har du benyttet mest? [...] Men det er de du har sagt, sikkert? Altså, Pippi, Emil, *Brødrene Løvehjerte*?

Stine: Ja, tenker du da undervisning eller på...?

Jeg: Tenker egentlig, ehm...

Stine: Alt?

Jeg: Ja, egentlig alt. Men...

Stine: Da har jeg nevnt dem der. [...] *Barna i Bakkebygrenda*, Karlson... [...] På skolen leste vi *Brødrene Løvehjerte*, og Ronja, også hadde vi litt fra Emil, og. Vi hadde jo et lite utdrag fra alle, men ehm...[...] Eneste som jeg faktisk ikke har vært borti, det er den *Mesterdetektiv Blomkvist*. Den tror jeg ikke jeg har lest i det hele tatt. [...] Men når vi hadde det prosjektet da, så skulle alle...[...] Alle tok med seg bøker de hadde hjemme, så vi lagde en bokutstilling og så på bøkene de hadde. [...]

Jeg: Åja! Hadde de fleste bøker hjemme, liksom?

Stine: Ja.

Jeg: Ja. Så bra! Hvordan virket disse inn på barna? Hmm, det har du vel kanskje sagt. Hvis du ikke har noen spesielle erfaringer, på en måte.

Stine: Nei, altså med mine egne unger så... Så er *Brødrene Løvehjerte*... Den har jeg sett med dem, da.

Jeg: Mm.

Stine: De synes den er trist. [...] Eller vond. Den er vanskelig. Ehm. [...] Ellers så, de bøkene, det hun skriver møter jo unger i hverdagen, sånn, Ikke at de, de kjenner seg jo ikke igjen i situasjonen med å fly barbeint i skogen og, sånn som Bakkebygrenda, og sånn. De er jo ikke der.

Jeg: Nei.

Stine: Men det kommer jo hele tiden... Eh, situasjoner som kan relateres til nåtiden.

Jeg: Mm.

Stine: Sånn som Emil når han lager til store kalas i, for disse her fattige, og...

Jeg: Ja.

Stine: ... at han er så omsorgsfull, og. Det spiller på følelsesregisteret til ungene hele tida.

Jeg: Mm.

Stine: At de skal tenke hva som er rett.

Jeg: Ja absolutt. Selv om det på en måte ikke er alt som stemmer med nå, så er det jo mange ting som alltid vil være likt.

Stine: Ja selve settingen er jo helt forskjellig.

Jeg: Mm.

Stine: Men følelsene er jo de samme.

Jeg: Det er jo på en måte ikke noe som vil forsvinne uansett. [...]

Jeg: Ehm, ja. Hva synest du om å fortelle barn historier der andre barn er i vanskelige situasjoner? Da går det jo både på slik avskjed og død, slik som du har sett her, og i *Brødrene Løvehjerte* og, egentlig alt som er i, ja litt spesielle temaer, da. Slik som at de bor alene for eksempel, eller.

Stine: Mm. Jeg tror det er veldig, veldig lurt å gjøre. [...]

Jeg: For det er jo veldig mange som er imot at man skal gjøre det, fordi man bare skal fortelle slike koselige historier som går bra, og, det er jo mye rart. Jeg vet ikke om du har sett disse her... Jeg har med meg noen... [...] Som jeg brukte i fjor (*viser artikler*). Som jeg for så vidt selv er veldig uenig i da, men det har ikke så mye å si. [...] De er imot Kardemommeby og...

Stine: Ja. Jajaja.

Jeg: ...Lindgren og. Du har sikkert sett...

Stine: Ja.

Jeg: Så det var liksom derfor jeg fikk lyst til å skrive om det, da.

Stine: Ja.

Jeg: Fordi jeg var uenig. Så det var derfor...

Stine: Den som har fått mest kritikk av hennes bøker er vel kanskje *Pippi Langstrømpe*.

Jeg: Ja!

Stine: Som er veldig...

Jeg: Og Ronja Røverdatter hadde fått en del, og. Også Emil, fordi at han, faren hans er...

Stine: Rister han og sånt (ler). [...]

Stine: Da kan de egentlig bare tenke på hvor godt han har det som har en far som ikke rister dem (ler)...

Jeg: Ja (småler)... Men du mener at det er lurt, i alle fall? Så du er litt på andre siden?

Stine: Ja, jeg synes det er kjempe fint å bruke bøker for å... For å få av... Altså... At de ikke føler seg alene hvis de har en bestemt opplevelse av ting.

Jeg: Mm.

Stine: Om det er sorg, det å miste noen. Ikke bare Astrid Lindgren, men all annen litteratur, óg.

Jeg: Tenker du på en måte at det er noe der som kan være skadelig?

Stine: Nei.

Jeg: Du ser på en måte ikke det skadelige med det, slik det er skrevet?

Stine: Nei. [...] Jeg klarer ikke helt å se den. [...]

Jeg: Hvis man skal begynne å tenke slik på det. Ehm... Husker du noe om, dine egne unger da eller på skolen, hvordan de oppfattet, eh, disse her som hadde det vanskelig? Og hvilken innvirkning tror du selv at det kan ha på barn? [...]

Stine: [...] Men jeg ser, at hadde Astrid Lindgren levd i dag, så hadde hun helt sikkert kommet til og skrevet om barn som hadde opplevd skilsmisse på en humoristisk måte, men samtidig hadde klart å få fram følelsene rundt det.

Jeg: Mm.

Stine: Eh... Hun var jo utrolig god til å ta sinnet til barna selv om hun var voksen. [...] Jeg tror at det er veldig synd at hun ikke kan skrive om de problemene som barn opplever i dag, da.

Jeg: Mm.

Stine: Som ikke var når hun var... Ja... Vi ser jo... Anne-Cath Vestly begynte jo å nærme seg litt, dette med å bo alene med en av foreldrene, eller...

Jeg: Mm.

Stine: Det å vokse opp i en blokk og... Ikke bare det... Ikke bare idylliske Bakkebygrenda. Den er veldig idyllisk.

Jeg: Ja.

Stine: Den kan jo få unger til å føle at alt annet ikke er bra nok.

Jeg: Mm. Det er sant.

Stine: Når du ser hvor fantastisk de har det.

Jeg: For den er jo veldig slik, egentlig forskjellig fra mange andre igjen og, da. [...]

Stine: Ja, Pippi bor jo alene, altså hun har jo ikke foreldre. Der er det litt slik at. Ja. Emil har en sint far... Mm. Det er liksom, eh. Men i Bakkebygrenda er det ingenting som forstyrrer idyllen. [...] Kanskje heller ikke i Marikken, heller. Der var det veldig... Perfekt...[...]

Stine: Mm.

Jeg: Eh... Hvordan kan vi som voksenpersoner og lærere, altså da gjelder det jo både hjemme eller på skole eller barnehage eller egentlig overalt, bidra til at barn og elever får et innsiktsfullt forhold til Lindgrens barnefigurer eller andre figurer i vanskelige situasjoner? Da tenker jeg liksom på et godt forhold, slik at de ikke liksom skal synes at det er skummelt eller trist bare, og liksom få et godt forhold.

Stine: Mm.

Jeg: Tenker du at det er noe spesielt man kan gjøre? Slik forarbeid, etterarbeid, noe man kan si? Eller at man ikke skal si så mye? Hva tenker du?

Stine: Nei, altså... Jeg mener at unger har godt av å oppleve litt ting som ikke er helt bra.

Jeg: Mm.

Stine: Men man må prate om det etterpå. Så [de ikke sitter med] tanker som... For at du vet aldri hva de tenker! De har...

Jeg: Det går det ikke an å vite.

Stine: Nei. Men at [datteren min] sitter og holder puta foran når hun ser på Emil i Lønneberget eller synes at Pippi er litt skummelt når hun er ute på havet og sånn. [...] Det er bare bra! Det er kjempe bra!

Jeg: Mm. Men tenker du at det liksom er etterpå det er viktigst å si noe, at man ikke skal si for mye på forhånd?

Stine: Ja.

Jeg: Eller hva tenker du?

Stine: Ikke på forhånd. Jeg hadde ikke ville ha sagt noe på forhånd. Ikke når hun skal sitte å oppleve det.

Jeg: Nei. Det ødelegger liksom litt.

Stine: Altså du sitter jo der med dem og ser på.[....] Også må man jo bare prate med dem...

Jeg: Underveis eller etterpå?

Stine: Underveis og etterpå. Hva husker hun? Hva er det som sitter...? Hva er det hun tenker på? Altså man vet jo aldri hva hun tenker på. [....] Når vi leste *Brødrene Løvehjerte* så satt vi sammen og pratet en del underveis. [....] Ja den er vanskelig og så er den trist, da. [....] Så det blir jo fort til at man kan gråte litt, og. [....]

Jeg: [....] Mener du at barnebøkene til Lindgren bør føres videre? Og hvorfor eller hvorfor ikke? Da er det jo så mange som mener at de liksom er utgått på dato og, men det har du jo pratet om...

Stine: Men jeg synes ikke det. Jeg synes ikke det jeg, altså! [....] Settingen er utgått på dato! Men settingen er jo veldig... Har aldri egentlig vært på dato. Pippi Langstrømpe har jo aldri... Det er jo ingen som kunne hatt det sånn noen gang!

Jeg: Nei.[....]

Stine: Men liksom selve situasjonen... Med Emil og... Altså uansett om du bor i en leilighet eller i en by og aldri har vært på en bondegård eller noen ting, så... Så tror jeg at du... Ja... Det er jo ingen som har vondt av å se det. [....] Heller ikke tar noe skade av å...

Jeg: Mener du liksom at det er noe spesielt med Lindgren sine bøker, framfor andre bøker som er fra den, fra gamle dager... Altså... Som ikke er moderne, da direkte! At det er dem framfor andre ting bør velges i spesielle situasjoner...?

Stine: Jeg ser det at Anne-Cath Vestly-bøkene, som jeg óg har likt veldig godt før... [....] Er vanskeligere å videreføre. [....] Fordi at de er så mye mer i tiden da de blir skrevet.

Jeg: Ja! Der er det kanskje mer slik... Hvis man ser på Knerten...[....]

Stine: Ja, men Knerten, det er greit. Men slik som... Eh...

Jeg: Men uansett så er det liksom... Jeg vet ikke...

Stine: Men nå ble jo den *Mormor og de åtte ungene* ble jo... [...] Filmversjonen av den er jo i vår tid. Der er det jo en mamma med tre unger og en pappa med fire unger som møtes også får de Morten minstemann sammen.

Jeg: Åja! Den har ikke jeg sett!

Stine: Så de har jo gjort en vri på den, fordi de skjønner jo at det å få åtte unger og sånn... Altså det... [...]

Jeg: Det er ikke så mange som får det i samme familie i hvert fall. Altså, med samme person (småler). Om man skal si det på den måten.

Stine: Nei, akkurat! Er det en stor familie nå, så er det ikke med... Da er det forskjellige fedre og forskjellige mødre og sånn. [...]

Jeg: Men filmene har vel mye å si kanskje for at det blir videreført, bøker og...? Altså slik...?

Stine: Ja, det tror jeg.

Jeg: ...Pippi og Emil og... Jeg tenker i alle fall at filmene er viktig.

Stine: Ja, men altså vi leser... Nå... Vi leser jo om mormor og de åtte ungene, og.

Jeg: Mm.

Stine: Men jeg ser jo det at... Eh... De forteller mer sånne hverdagshistorier... Det er ikke de følelsetingene som blir lagt vekt på.

Jeg: Så på en måte det som gjør at Lindgren kanskje... Du tenker at det er det som gjør at det kanskje kan være lettere...?

Stine: Ja, for at det er... Vanskelig å forklare, men skjønner du hva jeg mener?

Jeg: Ja, jeg forstår. [...]

Stine. Hvilken tid du lever i blir ikke lagt vekt... Vektlagt i så stor rolle som det gjør i *Mormor og de åtte ungene*. Der er det liksom... Det forteller litt mer sånn... Ehm... Her og

nå-situasjonen. Sånn er det å vokse opp på den tida. [...] Som kanskje mange kan ha vanskelig med å sette seg inn i, da. Når de leser det senere.

Jeg: Mm.

Stine: Mens i Pippi så er det andre... Det er ikke, fokuset er ikke på hvordan det er å vokse opp på den tida. Fokuset er på ting de gjør på den tida.

Jeg: Mm.

Stine: Sånn... Eh... Rampestreker og følelser og...

Jeg: Mm.

Stine: ...omtanke for andre.

Jeg: Ja, for det er liksom mer usannsynlige ting.

Stine: Ja!

Jeg: Eller altså Knerten er jo fantasi da, men slik bortsett fra det så (småler)... Det blir litt annerledes, ja... Ja, det blir helt forskjellig. Jeg har lest mest Lindgren. Jeg husker ikke så mye av Anne-Cath Vestly fordi det har jeg ikke sett nesten siden den gangen.

Stine: Nei. Men Knerten er greit, fordi at der er det liksom... Der lever du gjennom Knertens fantasifigur.

Jeg: Mm.

Stine: Det er ikke så mye om oppveksten og...

Jeg: Nei. Det er mest om Knerten og lillebror, egentlig.

Stine: Men sånn som i *Mormor og de åtte ungene* så... Ja... De har ikke vondt av å høre det, det er ikke det jeg mener, men jeg... Det er lettere å føre videre Astrid Lindgren enn å føre videre Anne-Cath Vestly til generasjoner videre oppover. [...]

Jeg: Men har du liksom noen grunn til at du synes det virkelig bør brukes videre, istedenfor ikke å bruke det videre? Hvis du liksom...? [...] For din egen del?

Stine: For min egen del, fordi at det er barndommen min (små-ler). [...] Så alle bør få ta del i... Jeg hadde jo heller ikke noen... Det var jo heller ikke noe slik når vi, eller når jeg vokste opp. Jeg kunne ikke sette meg inn i de situasjonene som var med å bo på en gård med å ha det sånn, og... [...] Altså det var ikke det da heller.

Jeg: Nei.

Stine: Men allikevel så, så var det artig og interessant. [...] Fordi at hun ser liksom... Ja, veldig gjennom ungenes sinn, da. Eller altså ungenes synsvinkel.

Jeg: Mm. Men du mener at de skal brukes videre, vil jeg tro?

Stine: Ja.

Jeg: Ut fra det du har sagt?

Stine: Ja (små-ler).

Jeg: Bra (små-ler)! Ehm... Ja... Jeg vet liksom ikke om det er noe vi ikke har vært innom som jeg lurer på, men hvis du har noe du... Av interesse som du, som ikke står så er det... Jeg har fått mange gode svar nå, da! [...]

Stine: Nei, jeg kommer ikke på noe mer, jeg. [...]